

ДРАМСКА БАШТИНА

Ку
на
Ср

Ђуро Димовић

КРАЉЕВИЋ
МАРКО

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека

ДРАМСКА БАШТИНА

Издавач

Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговорни уредник

Миодраг Ђукић, директор

Уредник едиције и приређивач

Олга Марковић

Коректор

Олга Марковић

Ликовно решење

Ново Чогурић

Припрема за штампу

Свегозар Станкић

Штампа

Галеб

Земун

Тираж: 500 примерака

Штампање завршено: септембра 1999.

ЂУРО ДИМОВИЋ

КРАЉЕВИЋ
МАРКО

Драма у четири чина

Београд, 1999.

БУРО ДИМОВИЋ КРАЉЕВИЋ МАРКО

Драма у четири чина

ЛИЦА:

УРОШ, цар	ИСАИЈЕ, ђакон
ВУКАШИН, краљ	АЛИЛ-АГА
МАРКО, његов син	МУСТАФ-АГА
БУРАЋ, син краља Вука	АМО, буљукбаша
ЉУТИЦА БОГДАН, велики војвода	ВАИСТИНА, Марков слуга
МИЛОШ од Поцерја, Марков побратим	ТОША, Марков књигоноша
РЕЉА, од Новог Пазара, Марков побратим	ЈАНИЋИЈЕ, Радосавов слуга
МИНА од Костура, војвода	ПРВИ ОГЊЕНИ ЧАУШ
ДРАГАШ од Кратова, војвода	ДРУГИ ОГЊЕНИ ЧАУШ
ВЛАДЕГА, војвода	ПРВИ СЕБАР
ОСТОЈА, војвода у његовој пратњи	ДРУГИ СЕБАР
РАДОСАВ, развојвода у Верији	СЕДМИ СЕБАР
РАДИЧ, четник са Косова	ДЕВЕТИ СЕБАР
НЕВЕЉКО, протопоп	ЈЕВРОСИМА, жена краља Вукашина
ВАСИЛИЈЕ, проигуман, испосник	ЈЕЛИЦА, кћи војводе Радосава
	БОГИША, невјеста
	ДРАГОСЛАВА, дјевојка

Санови. Табори војске. Посланици. Калуђери. Још осам себара. Јањичари. Три синцира робља. Народ и Турци.

ПРВИ ЧИН: Пред Самодрежом. ДРУГИ ЧИН: Двориште двора у Верији. ТРЕЋИ И ЧЕТВРТИ ЧИН: На гумну пред двором у Прилипу. ПРОМЈЕНА: Под врхом Урвине планине.

Светолик Никачевић као Краљевић Марко 1937.

ПРВИ ЧИН

Пред Самодрожом. Отраг храм. Иза њега платно, у њему врата. Кад су отворена, види се поље прекривено шаторима – Десно гостионик с доксом, лијево дом за калуђере. Крајеве му овила лоза; под њом, у заклону чита Василије.

I ПОЈАВА

Први себар улази у храм. Прати га Други себар. Народ придолази непрестано!

ПРВИ СЕБАР

Јутрос се препиру грђе но јуче,
Шта ли нам се преумила госпоштија тако?!

ДРУГИ СЕБАР

Дан је дошао одлучни:
Из ништа Турци у дуб израсли што засјени полу сви-
јета, па се и нашем царству примакли,
а господари наши, – стари и млади – хазну своју сатиру
у ништа.

ПРВИ СЕБАР

Чуј, шта им је!

ДРУГИ СЕБАР

Међу се се хоће да поморе, злаћенима да пободу ножи,
јер не знаду, на коме је царство!

(Јача галама: Вукашин! Да живи Вукашин!)

Ови хоће Вукашина.

ПРВИ СЕБАР

То је онај жура велможа, што из ништа поста силан
краљ?

Бука са противне стране: Урош! Да живи Урош!

ДРУГИ СЕБАР

А други су за Уроша.

ПРВИ СЕБАР

То је онај, што од цара поста уза њ ништа?

ДРУГИ СЕБАР

Правда оста за Уроша;
она држи свијет!

ПРВИ СЕБАР

Уз краља је сила,
она диже свијет!

ДРУГИ СЕБАР

По сили је човек зао: није сила за човјека!
Што сви хоће, то Бог хоће:
правда је у свима.

ПРВИ СЕБАР

Али кад сви неће једно?
Пропадосмо, не дође ли један, врстан неко, па им рекне...

ДРУГИ СЕБАР

Шта?!

ПРВИ СЕБАР

Ријеч мушку. – Праву:
да не каже цару по хатару, него Богу по закону;
ријечи таквом све би их заптио.

ДРУГИ СЕБАР

Да се после покољу још боље!

ПРВИ СЕБАР

Али ријеч би она борбе преживјела, – она би нас ријеч
спасла,
јер сила је у једноме!
(Зазвони! Улазе у храм, љубећи довратке)

ДРУГИ СЕБАР

У храм,
пропадосмо, не спасе л' нас Господ!

*Они ушли, а жамор се стиша Прилазе калуђери. Отраг воде
Нећелка, – бијела му брада појас прешла, – а иза њега изађе
ђакон Исаије. Опази Василија и приђе му. Звоно звони, а он
му говори.*

ИСАИЈЕ

Звони!... У храм!... Не чујеш ли?!

ВАСИЛИЈЕ

(прстом упро у књигу испред себе, оком гледа небо)
Очима слушавам овдје божију ријеч...

ИСАИЈЕ

Очима вазда луташ некуд тако,
што тражиш тако вазда сам?

ВАСИЛИЈЕ

Чекам.

ИСАИЈЕ

На кога?

ВАСИЛИЈЕ

Он... Да ма на час спознам Збиљску Збиљу, прави онај Онтос

ИСАИЈЕ

Разабирам ријеч, али не разумијем је:
на кога чекаш?...

ВАСИЛИЈЕ

На Господа.

ИСАИЈЕ

Шта?!

ВАСИЛИЈЕ

Господ. Чекам, да ми помогне и да ме спасе, – да ми се јави
– ја чекам Господа!

ИСАИЈЕ

Запусти оче, велике poste, а бдиј ноћи у молитви:
куша те Сотона!

*Преплашен одлази крстећи се. Звоно умукну. У храм иду вла-
стела с Љутицом и Драгашем. Радич за њима!*

ЉУТИЦА

Ред! У свему ред! Ја се реду клањам!

ДРАГАШ

И ја велим: ред
Из данас се рађа сутра, иза цар-Душана цар је
Урош, његов син.
Ко то дира, Бога дира,
јер ред руши, што га Божанство сазда тајном прво-
рођења владарскога!

ЉУТИЦА

Што врлина другом, цару је рођење: Урош цар је по закону, а закону се свако поклонити мора.

РАДИЧ

Другачије нужда заповиједа!

ДРАГАШ

Охо! Вукашинова пришипетља на закон се дигла,
– мачем петљу да ту отпетљам!

РАДИЧ:

Ја дневима мирно слушах свађу вашу, ал немирно од ње таласа се царство наше –

ЉУТИЦА

Откуда му ти долазиш у помоћ?!

РАДИЧ

С Косова сам, Радич!

ДРАГАШ:

Жебрак са Косова памет да соли мени из Кратова?!

РАДИЧ

Са поља сам, што га косе до два до три пута – Косовом
га зато и прозваше,
не бих хтио, да нас косе Турци тако!

ЉУТИЦА

(обијесно, презриво)

Па...?

РАДИЧ

Ближе нам се Турци,
нећу да нам царство буде ко Косово!

ЉУТИЦА

(подругљиво, изазовно)

Па!

РАДИЧ

Још гледао ниси поље огољено, ко ја Косово.

ЉУТИЦА

Баш прошле јесени преко њег сам пријездио: пусто поље покошено, хладан вјетар плаче више њега, као покојница више одра,

кад ал с узвисине, гдје најјаче вјетар дува, бијел цвијет дивно замириса –

РАДИЧ

– Цвијет косовски! Бијели цвијет са Косова!

ЉУТИЦА

Имадоше рашта поље покосити, да процвати цвијет овакови:

што њим јаче непогода тресе, то он мирис свој просипа јаче, – ви'ш, такво је царство наше!

ДРАГАШ

Ко је ко ми стијег носио, на коме се слава лепршала, тај га неће ставит срамно, да на њему умре јадно!

РАДИЧ

А да дође и царству косидба?

ЉУТИЦА

Свршили би славно! Слава сја, а више земље, за коју смо пали, из ње расли нови цвијекови:

не бој се, Косовче, наше царство тек долази!

Оде у храм с Драгашем. Радич за њима.

II ПОЈАВА

МИНА

(Византинац, упути се са слугама храму. Метанише, ал упаде Реља, наочито и весело момче. Тражи неког. Очепа се о Мину. Овај плану)

Пази!...

РЕЉА

С пута!

МИНА

Момци!

Обрну се, да му слуге силом склоне Рељу, али и Реља плану.

РЕЉА

Амо га, ком је живот додијао!

(Прихвати се мача. Погледа боље Мину, лице му сину)

То је Мина... мркоглеђа Мина од Костура..

Мина, зар ме се не сјећаш?

МИНА

Видјесмо се негдје.

РЕЉА

Виђасмо се често:

– ја сам Марков Реља.

МИНА

Кога Марка?

РЕЉА

Марка. – Нашег Марка. – Краљевића младог Марка.

МИНА

Ко би знао све наше краљеве, а повише њине краљевиће.

– краљу Вуку син је дијете Ђурађ.

РЕЉА

Ја сам код Марка, – правог Марка, кога мари свако и ако је син мркога Вукашина.

МИНА

Код Вукашина си...?

(Поврати се Рељи, поста снисходљивији)

... Чим краљ спрема да присвоји данас царевину?

РЕЉА

Ми водимо бригу о другоме!

МИНА

А то друго? Баш то друго, реци шта је?

Мени можеш, мораш рећи, – знаш ме добро, та ко дјеца играсмо се радо!

РЕЉА

И заједно последије цурама ходисмо,
па ти под прозором кита ибришима, ја пред врати стра-
жа наопака,

а чим која оком те ошине, ти би готов, – одмах готов,
– задрхтао као трепетљика.

МИНА

Баци шалу, – збори о свом краљу!

РЕЉА

Шта да зборим, кад га никад и не видим,
да ако му спазим сјену на прозору, кад се враћам с
терсвенке зором дому с Марком!

МИНА

Још и онда ради!?

РЕЉА

Код Марка је дан ноћ, ноћ дан, а ноћ и дан тек мегдан!

МИНА

Не питам за Марка, већ за краља, што сад влада мјесто
мога цара!

РЕЉА

Мани њега:

– краљ краљује, а народ га куне, а мог Марка воли свако
и помиње!

*Из гостинске собе изађе Јелица. Пажеви пред њом носе молит-
веник и кесу, из које дијели сиротињи. Мина повуче узбуђено
Рељу.*

III ПОЈАВА

МИНА

Ко је она, шинула је гуја? Познаш ли: која је?

РЕЉА

Не мотри је, бићеш трепетљика: танка-гиздава, бијела-
румена, – јесте госпођа!

МИНА

Запитај, која је...

Брзо, питај, уће у храм!

РЕЉА

(с дубоким паклоном Јелици)

У храм сама, љепото дјевојко?

ЈЕЛИЦА

Што то рече, незнана делијо?

РЕЉА

Сама ти,
у храм ћу те пратити ја.

ЈЕЛИЦА

Хвала.

Одби га Пође.

РЕЉА

(као да јој схвати ријеч противно, – пође за њом устопце)

Теби хвала. Послије службе пратићу те опет.

ЈЕЛИЦА

Не разумједе ме, откуда си?

РЕЉА

Из Прилипа Марковога.

ЈЕЛИЦА

Познаш Марка?

РЕЉА

Побратим сам његов,
– један из дружине што у боју пјева, у пјесми се бије,
и пркоси свему, а свем се подаје!

ЈЕЛИЦА

А Марко... гдје је Марко?

РЕЉА

Ко ће знати, гдје вјетар пребива? Задњи гласи из Мироч-
планине. Виђели га ондје.

ЈЕЛИЦА

Сама, или с киме? Весела, ил тужна?

РЕЉА

Ни весео, ал ни невесео, – нит сам бјеше, нит с ким
бијаше!

ЈЕЛИЦА

Ријеч чујем, ал не знам што значи: да како?!

РЕЉА

Поновићу што ми рече чобан, па сама тумачи: „Пасем ја стадо”, вели, „кад ал овце престадоше пасти. Дигле главе, а штригу ушима.

јер даљина и дубина морска чудне звуке поче просипати”.

ЈЕЛИЦА

У планини запјевале виле?

РЕЉА

Причини се чобану, па у бијег да ће, ал пјесма га опчинила, те на мјесту оста.

Тад би мало, не би ни толико, – јелама се гране крхат сташе,

а из таме од пропланка издвоји се лик јунака: окрочио Шарца бињацију, а приметно копље наопако, – позна чобан Марка.

ЈЕЛИЦА

Дакле сам?

РЕЉА

Није сам:
за њим назорице на Ждралину, коњу огњевиту,
побратим му од милоште Милош од Поцерја.

ЈЕЛИЦА

С неким бјеше, дакле?

РЕЉА

Баш ни с неким:
грлом царским у пјесми га Милош разговара, али Марко
не чује га, – загрлио Шарца!

ЈЕЛИЦА

Сањари, дакле, лута?
... Зашто...?!

РЕЉА

Ко ће знати гору, што крије у себи!
Од како је отишао за дјевера Бановић Шекули, још се
није мајци повратио!

ЈЕЛИЦА

Још од онда?!...

РЕЉА

Јеси и ти тамо била?
... У пиће су тешко огрезнули гадно, кад се од сватова
не може да смири.

ЈЕЛИЦА

Слабо познаш људску душу, мој витеже!

РЕЉА

Да од чега?... Кад би тамо, реци!

ЈЕЛИЦА

Одгонетни, ко што загонетну, – збогом!
Узрујана уђе у храм.

РЕЉА

Шта је овој? Гледа ко светица, ходи ко краљица, ал у
срцу свом је жена!

МИНА

(јетко пропишта, кад неста Јелице)

Што не запита, ко је?

РЕЉА

(погледа Мину, прсне у смијех)

Готов! – Опет трепетљика... пијан без пића, а горе од
Марка!

МИНА

Како ли му име изговараш
шта ј' обашка на том Марку!?

РЕЉА

Складан јунак, због какових сунце грије!

МИНА

Кад бих знао, гдје је?!

РЕЉА

Тај куд иде, не пита никога.

МИНА

Потражићу га...

РЕЉА

Зло ћеш проћи, не буде ли добре воље,
– тад све гради, да кавгу огради, а тешко је цевап дати

кавзи!

МИНА

Морам га виђети!... Хоће л' амо доћи?!

РЕЉА

Доћи ће свакуд, гдје буја живот, ал никада гдје замире:
у манастир он не може!

МИНА

Хвала Богу, хвала јединоме, кад и Марку има, што не
може!

*Свијет пошао из цркве. Иду и калуђери. Њих се двојица скло-
не.*

ПРВИ СЕБАР

(своме другу, погледајући на поље и војску)

Што се они умирили под шатори? – Хоће ли се сад
састати сабор?

ДРУГИ СЕБАР

Хоће, кад краљ хтједне:
сви сад хоће, што Вукашин хоће, – засигурно чекају на
њега!

*Губе се и они. Мина се придружи властели, али кад хтједе
изаћи, зграби га Реља и показа момчину, што је неопажено
ушла и помијешала се у свјетину. Држи се постранце. Раз-
гледа, па се упути до гостионика. Њега показа Реља Мини.*

РЕЉА

Мина, – нема тога, што не може Марко: ено њега главом!

МИНА

Оно Марко?

... Краљевић, па сâм, – а како је обичан!?

IV ПОЈАВА

РЕЉА

Ао Марко, срце живо, зар ти дође амо!?

МАРКО

Да!...

РЕЉА

Хоћемо ли овдје коме ударити по биљењу?

МАРКО

... Не!

РЕЉА

Тражиш неког?

МАРКО

(лецну се необично)

С очију ми, – ја не тражим никог!

Хтједе ући у гостионик.

РЕЉА

Чекај, да ти рекнем, – да те развеселим, чекај... зарече
се Вилип Маџарина, да ће твојом русом главом окитити куле
будимскога града!

МАРКО

Вилип рече?

(Да се зграње, ал се суздржа)

Нек се хвали, далеко је: – смије.

– Може да се хвали: – Мацарин је, – па умије!

РЕЉА

Скупа ћемо њему!

МАРКО

... Нећу боја.

РЕЉА

Ти нећеш мегдана?!

– Тад ти ниси Марко, ни ја Реља, – већ да немам носа,
пасао бих траву...

Стани! Послушај ме.

МАРКО

Марко слуша једног: себе!

Одсјече, па уђе у гостионик.

РЕЉА

Буљи око, булумаћу, ћули ухо, ћурчибашо: де погоди,
што би ово...!?

V ПОЈАВА

МИЛОШ

*(уђе споља усопљен. Говори занешено, више себи но другима)*Реља!... Ао, Реља, зло ти јутро, ил не чујеш, ил не хајеш
за ме!?

РЕЉА

Шта је, десна руко!?

МИЛОШ

Нисам више, – не мари ме више, – је л' ту?

РЕЉА

Понеари, већ је Марко отишао!

МИНА

Вратиће се, – што ти дође амо?

МИЛОШ

Не знам!... Ништа не знам више!... За ме не зна више он!

РЕЉА

Шта се догодило!?

МИЛОШ

Ужас! – Страхота! – Зло!

РЕЉА

Што...!?

МИЛОШ

Нико не зна што, ни како!

Три ми дана ријечи не рече, већ час шине помамнога Шарца, да га бијела пјена облије, час га грли и у врат га љуби, а не види, да коњ под њим пасе траву!

РЕЉА

Кроз три дана, велиш, не заиска пива ни једива?...

МИЛОШ

Ништа! Само би да пјевам, а кад јутрос јело поменух, он заиска воде.

РЕЉА

Марко пио воде!?

МИЛОШ

Заиска је гласом, ко да згођен јекну јелен, те ја по њу.

РЕЉА

Последња су настала времена!

... Заклео бих се, да ће прво црни ђаво на се крст метнути, па да побијели, посрвати каду воде свете, но ли Марко, – Бож' опрости, – заискати воде!

Крај је свему! Сад вјерујем и ја: зло се спрема.

МИЛОШ

Донесох ја, а Марка нестало!

РЕЉА

Свршиће се добро: од воде је Марко побјегао!

МИЛОШ

Не вјерујем више ја у наше добро: зашто Марко зађе у манастир?...

МИНА

То је лако погодити...
позна ли се ово двоје?

РЕЉА

Марка, мислиш, и у храму танка струка ону?...

МИНА

Воле ли се њих двоје одавно?

РЕЉА

Марко воли да пахрани црве љешинама, воли леђен да празни на душак,
ал са женом нити пије, нит се бије!

МИНА

Чудан би отоич, – ако ипак воли ону...?

РЕЉА

Шта ти на ум паде?... ал не рекох више, да он што не може,
– тек русвај би био страшан, кад би коју он обегенисао!

МИНА

Ево Марка, – мотри га!

Уклони се опет. Марко хтио неопажено да пређе дому ка луђерском, али га опколише побратими.

VI ПОЈАВА

РЕЉА

Марко!

МИЛОШ

Побро!

МАРКО

(изненади се, што виђе Милоша)

Још ми и ти дође!

РЕЉА

Куд се крадеш, – реци: ми смо браћа вјерна од постања!

МАРКО

Воља ми је, да сам сâм!

МИЛОШ

Сметам?

МАРКО

Иди.

МИЛОШ

Идем, али...

МАРКО

Данас хоћу да сам сâм!

МИЛОШ

Идем... нећу те молити... та не иде даље овако, па ја идем даље...

МАРКО

Па шта стојиш, шта би?

МИЛОШ

Ево шта бих!...

Стао час, па баци калпак с главе Марку пред ноге.

МАРКО

Мој калпак!

МИЛОШ

Мој је био!

Кад се први пут виђесмо, – пслије жестоког је то било покоља, – рекао си:

„Бијеш се ко ја, мачем косиш боље од мене, – у пјану механу, да опробам на весељу какав си!”

... Кад смо пошли по том кући, загрли ме, да ми калпак земљи паде, али ти га сâм подиже,... у оку ти суза засја, – јест! заплакао си, па ко старији замјени капу своју мојом и рече ми:

„Побратим да си ми”. Био си са мном од тад и кад ниси био уза ме, – ја хтио доста, ти увијек више, ја могао много, ти још више, ал то прође: – ево ти калпак, сад је опет твој!

МАРКО

Милоше, сузу ти дадох, рече?

МИЛОШ

Не чујем те, – да те видим нећу!

МАРКО

Сузу ти дадох, и није ти доста?

– Иди онда, одлази!

МИЛОШ

Још ме тјераш... Та зашто ме тјераш!?

МАРКО

Десницу ми длан засврби: јао оном, на кога се сурва!

МИЛОШ

Зар и на ме...?!

МАРКО

Немој да се поиграмо смрти. – учинићу данас чудо!

МИЛОШ

Без мене...?

РЕЉА

И мене?!

МАРКО

Ти!

... Мм, ћути, Реља, грло те бољело!

РЕЉА

Неправо ти нешто на ме...?

МАРКО

Памти: ја не тражим никог! – И нећу ништа. Шта ме трагаш свуда!?

МИЛОШ

Јади су га неки стисли,
јест! Стисло га нешто, а ја сад да одем...?!
Тешко свуда свому без својега, – нећу!

МАРКО

Доста, Милоше, – иди, преклињем те: иди!

МИЛОШ

Није теби до штоно је нама... тебе стисла голема невоља... не идем!

МАРКО

Их...!

РЕЉА

(мотрио Марка, погледа на Мину значајно, па окрену)

У танке сте жице ударили, а мотри вас онај.

МАРКО

Ко је, – нек још и он дође!

МИЛОШ

Смије нам се... подсмјејева.

МАРКО

Он зар?

Да му саспем зубе у гр'оце, ко се смије, кад се Марко с побром разговара!

МИЛОШ

Не познам га ни ја, никад с њим се ни побили нисмо; амо-дерде!...

РЕЉА

(Мини)

Држ' се, брале, зарад наше хвале, – сад можеш упознати Марка!

МИЛОШ

Неће нама...

МАРКО

Ал ми ћемо њему: од куда си? Како ли те вичу по имену?

МИНА

Ви дођосте мени, – ви реците прво, ко сте?

МАРКО

Гдје ја станем, нико не остаје, те га себи не савинем; – збори, гдје највеће отвори јунаштво?

МИЛОШ

(Марку)

Препусти га мени!

МАРКО

Не дирај у моје! – Добро дође, да се понесемо, да искалим срце на њему.

(Прихвати се мача, али не нашавши га о бедру, присјети се)

Нећу боја! – Мача нема, он свој носи.

(Показа на Минин мач. Гвожђе га вуче себи, али он се савлађује)

Нећу! – Зарекох се, затекох се, да нећу мегдана, – па нека га!

РЕЉА

(Мини)

Промјенио се! Бјежи, ако дође цури; за познанство доста је и ово!

МИНА

Ја без боја не одох одавде!

МАРКО

И без боја изнијећу те!

МИНА

Тргох бритку гадарицу, ко ме нападне... даље! Мој мач сијече.

МАРКО

· Ближе, црна гуњетино, моја рука мач избија: да видимо!
(Подлети, изби му мач, а он паде пред Василија)

Добра гвожђа у лоша јунака,
– сад месо на месо, и кост на месо!

ВАСИЛИЈЕ

(удубљен у штиво сједио под лозом, сад се тргну)

Ко се усуди борбом поганом да оскврне Дом Пресвете?

МИНА

Грди, Боже, имаш и кога!

МАРКО

Још ми само мантија требала!

ВАСИЛИЈЕ

На кољена, да под нама не утоне земља од великог
гријеха нашега!

МАРКО

Без невоље, оче, не гради невоље: ово мало да се по-
играмо!

ВАСИЛИЈЕ

Ко си, што на клетву дижеш главу, мјесто да се бациш
у прашину?!

Чувај се клетве, – тешко оном, кога ријеч згоди!

МАРКО

Геже оном, ком се дјело годи и догоди!
(Устреми се на Мину; Василије стаде преда њ)

ВАСИЛИЈЕ

Мање силе, – помање јунаштва!

... Јак си, ал и за најјачега имају мјерила, страшна нека
мјерила у свијету,

а дјело свако утега је, што притеже крак им земљи:
скруши се, делијо, да ти нигда не задршће пречажица!

МАРКО

Ма препукла, – што започех, довршићу.
(Обухвати Мину, да га изнесе.)

МИНА

Удави ме, – у помоћ!

ВАСИЛИЈЕ

Анатема!

VII ПОЈАВА

ЈЕЛИЦА

(изађе из храма, виђе што Марко хоће, и завика)
Марко...?

МАРКО

Јелица!

ЈЕЛИЦА

Бога ради све се прашта!

МАРКО

Нека му је!

МИНА

*(скроман пред Јелицом, отпухну сламку с рукава, као да је
то једина незгода, што му се десила)*

Ја му праштам, – може и црква!

ВАСИЛИЈЕ

И простиће, ал нек пази на божију ријеч!

МАРКО

Ријеч!

ВАСИЛИЈЕ

Свијет је она створила!

МАРКО

(замукну, јест му мука)

МИНА

С пута ви, да у дом уђе Госпођа Ђевојка!

Склања се народ с пута према гостионику.

МАРКО

(опази то, скочи)

Себи!

ВАСИЛИЈЕ

И ти себи:

мисао ти свака нема родитеља, ко ни дјело судије!

МАРКО

Сама ће!

(Стаде између Јелице и осталих)

РЕЉА

(постранце повуче Мину)

Добро Марка упознаде: боље и бијену, него убијену, – бјежи! да те не снађе и горе!

МИНА

У храму ми мрска кавга, – и другдје ћу обрачунат с Марком!

Оде. Василије метанише пред храмом, да уђе у њ, а Марко намакну калпак на очи, па зовну Јелицу.

МАРКО

Ти!

ЈЕЛИЦА

Мене зва?

МАРКО

Да!

Сама још?

ЈЕЛИЦА

Нико по ме.

МАРКО

Не рекох ником, – ал вечерас, кад изађе месец...

ЈЕЛИЦА

У храму почиње свеноћно бденије.

МАРКО

– Ја ћу теби доћи!

ЈЕЛИЦА

Немој!

МАРКО

Рећи теби своју ријеч...

ЈЕЛИЦА

Чућу оданде!

Показа оком на доклат, уђе. Све мање свијета

МАРКО

(зајапурен, кад уђе Јелица, плану)

Реља!

РЕЉА

Жива жељо, а што ми те је...!?

МАРКО

Ала сунце жеже, – гдје је Мина, да се играм лопте по утрини!?

РЕЉА

Хај-хај, сив соколе, не савијај крила!

МАРКО

Распали, Милоше, биће ноћас пустих капа!

МИЛОШ

Кога ћемо, на коју ли страну?!

МАРКО

Цио свијет да најурим, –
је л' Милоше, реци: што је теби најмилије!?

МИЛОШ

Бити свој!

МАРКО

Добро сложи, пиле од сокола, ал промаши, – де по-
прави: а најслађе?

МИЛОШ

(забезекну се од Маркове нове промјене, ал прихвати Реља)

РЕЉА

Што је вајде, – е добра дјевојка!

МАРКО

Реља, враголоме!

РЕЉА

Бого моја, да луда весеља, кад те таква згледа крчмарица
Јања.

МАРКО

Муч', умукни, орјатско кољено!

РЕЉА

Шта то плану, ако никад до сад...?!

МАРКО

Погледај дер шачурину ову, што из дренавине од седам
година испиједи двије капи воде,
вргнућу је међу твоје плећи живе, писнеш ли ми још о
Јањи!

РЕЉА

... Да што је најслађе?

МАРКО

Бити са својима?

Све позови! – Све моје дозови: Дојчина, Топлицу, Ивана,
Грујицу – да се данас веселимо ко никада,
а кад сви клонете и спусти се нојца...

Чу се први, слаб фијук вјетра; преко сунца пређе облак.

РЕЉА

Шта ћеш онда...?

МАРКО

Води, Милоше, – пјевај, побро, не питај!

РЕЉА

А онда...?!

МАРКО

Разиграћу снагу до врхунца, и чуће се ријеч...

ВАСИЛИЈЕ

(одметанисао, па пошао у Дом)

Ријеч...?

МАРКО

Ријеч, мој да створи свијет!

ВАСИЛИЈЕ

Господња?

МАРКО

Човечја, – хајдемо, браћо: вечерас ћу свој да створим
свијет!

ВАСИЛИЈЕ

Хулиш Бога!

МАРКО

Славим човјека!

ВАСИЛИЈЕ

Слугу славиш мјесто Господара, анатема зато на те!
Диге крст да куне, ал чу се споља граја, и утрча

VIII ПОЈАВА

ИСАИЈЕ

Склањајте се, путем иду огњени чауши!

(Затвара врата од платна)

Чујте: плетенима бију канџијама, које стигну путем!

Не дорече, а врата затуњаше од удараца. Иза њих глас Првог чауша

ГЛАС ЧАУША

Хееј!...

МАРКО

Не бојте се, – по звекиру познам бабове чауше!

Отвори сâм врата, двије грдосије зарезаше кроз њих.

ПРВИ ЧАУШ

Ко затвори врата?...

ДРУГИ ЧАУШ

Василија ено, – он затвори врата!

ИСАИЈЕ

(побјеже Василију, кад чауши запуцаше канџијам)

Ја какви су, на сну се не снили!

ПРВИ ЧАУШ

Цар долази!

Калуђеру, дојави својима: с таборима доћ' ће Сабор амо – хајде!

ДРУГИ ЧАУШ

Прије цара краљ ће доћи, дочекати краља ваља, – хајде!

ВАСИЛИЈЕ

Одбијте се силни од силнијех, док заврше закон у цркви!

ПРВИ ЧАУШ

У храм води!

ДРУГИ ЧАУШ

Испред нас ходи!

ВАСИЛИЈЕ

У храму је служба Богу.

ПРВИ ЧАУШ

Служи и ти нама, је л' ћеш сада изгубити главу!

ДРУГИ ЧАУШ

Испред нас, – брже!

Јадном руком заповједи, другом запуца канцијом. Василије пође.

МАРКО

Василије не зна: служба је готова!

ПРВИ ЧАУШ

Нек је служба, није порука...

(Па и он једном руком заповједи, а другом замахне канцијом)

... испред нас!

МАРКО

Стани!

ПРВИ ЧАУШ

Ко се осмјели да се успротиви огњеном чаушу?!

Замахну на Марка, али он му једном руком сави руку, другом оте канцију.

МАРКО

Онај, кому заповиједа... испред Василија!

ПРВИ ЧАУШ

По руци те познам: син си краљев Марко!

Поклече и одмах се спусти на кољена и Други чауш.

ДРУГИ ЧАУШ

Божја т' помоћ, господару Марко:
биће, како наредиш!

МАРКО

Тако ваља!

(Чауши затурише капе под пазухе, обискују скуте, он им пружи руке)

... добро дошли, дјецо моја драга

ПРВИ ЧАУШ

А боље те нашли, добри господару!

ДРУГИ ЧАУШ

Све ће бити, како заповиједи!

Ко по договору умакоше оба у дом, куда им показа Марко.

МАРКО

... Да ли видје, оче, како дјелā дјело?

ВАСИЛИЈЕ

Одбранио си слугу божјег, кад те проклет хтједе, да си благословен зато: никад тебе не згодила сила ријечи!

Благосливајући га одлази с Исаијом. Марко оста с Рељом и Милошем сām. Загрли их.

МАРКО

Долази отац...

даље одавде, па да лудујемо, докле мјесец на изађе!

МИЛОШ

Таквога те волим!

Загрли ме, нека рекне, ко нас види, да три боља не има јунака од нас ове три српске војводе!

РЕЉА

Води!...

МИЛОШ

Још да нисам, гдје сам, што бих запјевао, дивна ми се пјесма душом њише!

МАРКО

С Марком си! Ту запјевај ситно-гласовито, да сви чују,
а тужно из душе, да сви плачу...

ил' запјевај онако од срца, па да око сузи а усна се
смије... води! поведи!

РЕЉА

Заведи, Милоше, – тешко томе, ком на конак дође!

Пошли, а пред врата стаде поворка. Жура војвода сјаха први.

МАРКО

(устукну кад га виђе, намршти се)

Мој отац!

(Али му се лице разведри; из носилке изађе старица)

Он је поздрави)

– и мати моја!

IX ПОЈАВА

ЈЕВРОСИМА

(Вукашин је увеле свечано. Она опази Марка, изви му се из руке)

Сине, Марко, једини у мајке!

Загрли га. Василије с неколико калуђера излази на поздрав.

ВАСИЛИЈЕ

Благослов божји на те, краљу!

РЕЉА

У крај, Милоше, док се сврши поздрав!

Њих двојица одлазе.

ВУКАШИН

Дођох пре заказаног рока, часна братијо, да оставим код вас краљицу. Боља у срцу не допушта, да по обичају учествује у свечаности данашњега дана,

ал свој завјет хоће да изврши пред Иконом Госпође Пресвеге, доведох је зато вама!

(Калуђери одводе Јевросиму. Вукашин се врну, али спази Марка Стаде)

... Зулум те је огласио, у планине да си одбјегао, – откуд искрсну овдје!?

МАРКО

(пође му руци, али се изненади: опази хорду)

Сабља са очима! – Да њу пољубим!

ВУКАШИН

Светиња је ово дома Мрњавчева, никоме се до нас не да извадити.

(Извуче је из кора, подиже)

За чојство и част!

МАРКО

За част и чојство!

и ко да је грлим, да замахнем њоме!

ВУКАШИН

(гледајући, како Марко сабљом замахну)

Снагу имаш од ујака, војводе Момчила, те све можеш, – али да ти отац да мисао, да све смијеш, тад би био што требам!

МАРКО

Спремаш дјело?

ВУКАШИН

Наслиједићеш велику државу, ал од ње мисао још већу од које ће она расти, да надвиси ко врх Дурмитора главице остале,

– тек јеси ли је то достојан!?

МАРКО

Јак сам, издржаћу, – вјеран, превјерити нећу!

ВУКАШИН

Имао сам сина самовољна, хоћу ли га имат драговољна,
кад му завјетну рекнем мисао своју!?

Сијевну. Марко диже капу.

МАРКО

Небо збори, – слушајам!

ВУКАШИН

Стварај велико из малог, – из многога једно;
не жацај се ничега, да сви буду једно!

МАРКО

Биће!

ВУКАШИН

Прихвати олако, – да окушам, колико си за зло дорасао;
да за своје све поднесеш, рећи ћу ти:

... За час који доћ' ће Урош. Јак непријатељ споља јавио
се, расап у држави преотео мах, а дијете дорасло да преузме
власт, –

спасити треба царство ма и од Уроша, – и ја ћу га спасити:
хоћеш ми помоћи!?

МАРКО

Шта?

ВУКАШИН

Да створим јачу царевину, но што бјеше за Силног
Душана!?

МАРКО

Јако, што је, то је моје: навалићу на свакога, ко се
успротиви!

ВУКАШИН

Немој...!

МАРКО

Да шта!?

ВУКАШИН

Силу имам: – сви су моји са мном; друго требам...
Данас ће се објавити завјештање покојнога Цара. Ти си
његов писар био, – теби и приличи, да прочиташ, –
и читаћеш, док знак даднем.

МАРКО

Знам остало!

ВУКАШИН

Није тако; кад знак даднем, савићеш повељу, – предати
је мени, – само мени...

МАРКО

И?!

ВУКАШИН

Ништа више. – То је све.

МАРКО

Та ситница све?

ВУКАШИН

Закон биће у њој, – у закону право, – а свој мегдан ја
ћу доконати...

МАРКО

Не оцрних ни чим образ, нећу га ни овим, ал сад ми је,
ко да сједам у засједу.

ВУКАШИН

Ко ти шапну ријеч оту? Глас Момчилов кроз њу из
гроба прозбори, – морам сада побиједити!

– Дршћем од помисли, да би се што збило против моје
воље, немој да задршћем и од дјела: коцка си ми, на коју ставих
све!

МАРКО

Не бој се за мегдан: грћему се нећу макнут с пута!

ВУКАШИН

И престаћеш, кад знак даднем?!

МАРКО

Престаћу!

ВУКАШИН

Да те пољубим за то:

– ко нас двоје сада, сви ће наши тако још вечерас бити
једно!

МАРКО

Вечерас?

ВУКАШИН

Памти, сине, како те је отац пољубио, па изврши, што
је наредио:

мој је мегдан и твој!

(Силно узбуђен отац)

МАРКО

Не дам се: вечерас ће бити, како хоћу ја!

Пође за Рељом, али Јевросима чекала, да изађе отац, па завика

Х ПОЈАВА

ЈЕВРОСИМА

Марко...? Сине...!

МАРКО

(стаде, ал не пође матери)

ЈЕВРОСИМА

Не обрадова се, не приђе ми...

Док сте мали, дјецо, никуд од матере, а кад одрастете,
свачији сте, само њени нисте!

МАРКО

Имаш и ти да ми нешто кажеш?

ЈЕВРОСИМА

Тешке су те мисли притиснуле, – реци мајци, што је:
ухо има мати на твом срцу и појима све, – меда носи
на језику, и оследи све,
матери све реци, бићеш срећан, рано!

МАРКО

Нисам жена, да ми треба срећа!

ЈЕВРОСИМА

Да шта смишљаш...?

МАРКО

Оф, море, оф!

ЈЕВРОСИМА

Ма што хтио, чувај душу сине...

МАРКО

Никад образ оцрнити нећу!

ЈЕВРОСИМА

Ал немој ни душу: боље ти је изгубити главу, него своју
огријешити душу!

МАРКО

Знам то: у свијету имају мјерила –

ЈЕВРОСИМА

– А језичац пара им по души, ко тијело врх од мача...
ал гдје ти је мач, голубе?

МАРКО

Бацио га. – Сит сам боја.

ЈЕВРОСИМА

Ти сит боја...?

МАРКО

Обешчастио га!

ЈЕВРОСИМА

... Како?

МАРКО

Уплаших се!

ЈЕВРОСИМА

Када?!

МАРКО

У сватови' Бановић Секуле!

... Позвао ме Бане за десног дјевера, а кад младу кући поведесмо, сусретосмо стасита јунака. – Да је Турчин завикаше свати, а ја –

мучно ми дође, – погибох!...

пак стах гледат, куд ћу побјегнути.

ЈЕВРОСИМА

Зашто...!?

МАРКО

Па... Секула се већ побио с њиме, до њег пали и свати остали, сâм ја остах с младом на Шарцу, – дршће нева иза мене, рукама ме хвата обадвјема, а преда мном Турчин, – па по зраку шиба мачем!

ЈЕВРОСИМА

Како си му побјегао с невом...?

МАРКО

Ја да бјежим?!

Вјетар дуну, а ја се обрнух, – дувак паде са лица одиви!

Кад је виђех, око мене обрну се трава. Лијевом руком
неву хватам, а зубима притежем дизгине. Бије Шари ватра из
копита, сукља пламен из ноздрва,
а ја стисни оба ока, па жмирећи витлам димишћијом.

ЈЕВРОСИМА

Што учини с Турчином?

МАРКО

Посјекох га.

ЈЕВРОСИМА

А опет се уплашио?

МАРКО

Још и сада страх ми срце стече, пали лице, све бије и
стишће...

ха! побјеснећу, и све ћу побити!

ЈЕВРОСИМА

А одива!

МАРКО

Шта ти питаш за њу непрестано?

Ни ода шта ја се не застидјех, ал њојзи се бијох зачудио:
низ лице јој сузе поцуриле као бисер низ бијелу свилу
те је саму оставит не могах.

ЈЕВРОСИМА

Па куда је дјену?

МАРКО

Ту бјеше најближе.

ЈЕВРОСИМА

И сада јој дође... – отићи јој, синко!

МАРКО

Шта је теби, мати, – још ћеш заплакати!

ЈЕВРОСИМА

Свако доба тражи своје, – моје стећи одмјену у дому:
узми је, срећу себи узми!

МАРКО

Зар ја да се прођем путога свога живовања?
Ко задржа шаком муњу, ко крчагом корито исцрпе, да
не тече извор, куд накрену?!

ХИ ПОЈАВА

ИСАИЈЕ

Цар долази! – Цар и сабор с њиме!

*Уђе калуђерима Јевросима оде на трем, народ куља одасвуда.
Изведоше Неђељка; уз клицање улази Урош с Вукашином, па
Љутица, Драгаш, Мина, Реља, Милош, Радич и остали. Звона
Велики сјај и раскош.*

ПРВИ СЕБАР

Потући ће се, огрезнути сви у крви!

ДРУГИ СЕБАР

Неће: Вукашин се, веле, путем промијени!

УРОШ

*(на глави круна, у ушима бисер. У руци голем крст.
Поче се молити)*

Господи помилуј... Господи спаси... благослови...

ДРАГАШ

(док Урош моли, стао на десну страну. Насамо ће Љутици)

Вукашин је необичан: блијед као никад, а тих ко никада,
– још ће бити мио и понизан!

ЉУТИЦА

Прије но скочи на плијен, притаји се рис. Пази тада на њ.

ВУКАШИН

*(стао лијево; за њим узбуђене његове присталице. Опazi
Марка, махну му руком, позва себи)*

Рекао сам за те цару!

(Примакну се Урошу)

Дан се ближи крају... почни!

УРОШ

Да свршим!

(Приђе подножју пријестола, накашља се, па прослови)

Ој Бога вам, Г'осподо хришћанска,

Погибија пријети да сатаре земљу:

– ко вал морски ваља се бијес турски, а ко лађа без
кормана нема она свога господара, да је води и њом управља,
па вас сазвах, да кажете, на коме је царство!

МИЛОШ

Најхрабријег треба на Турчина!

ДРАГАШ

Најдостојнијему царски сан приличи!

ВОЈВОДЕ

(загаламише на ове упадице)

Гласајмо! – Знамо, кога ћемо! – Гласајте!

УРОШ

(задрхта Вукашин му се примаче, он ће му)

У крв ће.

ВУКАШИН

Смирићу их.

ДРАГАШ

(Љутици, показујући како Вукашин збори Урошу)

Да навалимо на њих, – има нас!

ЉУТИЦА

(задржа Драгаша, сам ступи корак напријед)

Једну ћу им прво рећи:

Чујте ме, Господо! Када разлог од нас одлази, прије но
у крви својој потонемо, чујте глас, кога љета умудрише.

Прекиде га урнебес.

ВУКАШИНОВЕ ПРИСТАЛИЦЕ

Најстарији, најгори је... нећемо га! – Уу...! Ооо...!

УРОШЕВЕ ПРИСТАЛИЦЕ

Најстарији, најмудрији:

чујте Љутицу! – Љутицу чујте...!

ДРАГАШ

И мач има језик:

биће каше, кад се макне.

РЕЉА

А глас топуз:

када куцне, све замукне!

ВОЈВОДЕ

Да видимо... удри...! На њих!

Повадише мачеве, али кад им чу звеку, коракну Марко у врету.

МАРКО

Амо, ко неће да слуша!...

Пође гомили, која највише бучи, на што наста донекле мир.

ЉУТИЦА

Зборићу из душе, слушајте ме.

(Све већи мир; војводе сједају у столове пред црквом)

Два се царства хоће да сударе, двије мисли мегдан да подијеле, два човјека иза њих су стала:

од како је двојства у свијету, не би нико на раскршћу тежем но ми сада, што бирамо, ком ћемо се привољети царству!

Помоћи требамо:

на нас иде сила турска.

Једни хоће, да на силу ударимо силом. Добро хоће, који тако хоће, јер имамо човјека међ собом, те сам носи силу у себи. Зна шта треба: та из ништа поста краљ, а може што хоће, и од нашег царства разрована саковао би, – можда, – чврсту царевину.

Ко вјерује у човјека, том је избор готов:

Вукашин је изабраник народни!

МЛАЂА ВЛАСТЕЛА

Да живи изабраник народни Вукашин!

УРОШ

Зар сневјери и Љутица!?

ЉУТИЦА

Али чујте, Господо и ово:

Зборих о човјеку, који може да помогне, – сада ћу о оном, што нам мора да помогне:

свака сила за времена, јер над њоме разум влада, те што она поремети, правда опет успостави. Васељену водећ савршенству равна правда световима, – па му путе њене нико не докучи, осјећа јој тајну сваки, како она све ово управља,

искра од ње у сваком је, – глас је то наш унутарњи.

Како с поједницем, и с царством је тако;

кад Промисао одабере народ који за своје циљеве, он му онда дадне вођу,

из племена најбољег одабере лозу једну, и у њу запрета тајну свог напретка. Та је лоза свима онда света: глас је царства у њој, Господ кроз њу земљом равна, судба проговара,
те ко хоће Богу да вјерује, том на пријесто нема права већег од рођења, а цар му је син Душанов Урош.

СТАРИЈА ВЛАСТЕЛА

Да живи изабраник божји, Урош!

МЛАЂА ВЛАСТЕЛА

Живио Вукашин!

СТАРИЈА ВЛАСТЕЛА

Бог је с нама, гласајмо!

МЛАЂА ВЛАСТЕЛА

Мач је с нама, ударајмо!

ДРАГАШ

За мач, ко је соко!

ВУКАШИН

Не још у крв братску, чујте и мене,
– браћо, здраво!

РАДИЧ

Ријечи бјеше доста, – јуриш, мач збориће!

МАРКО

(зграби топуз од витеза до себе, па упаде у борце)

Здраво! рече краљ.

Жагор попусти, духови се умирише, те Вукашин настави.

ВУКАШИН

Не знам зборити, знадем творити,... ал ко од нас да сад рекне ријеч праву?!

Ко поредак божји нарушава, чини смртно сагрјешење.
– а срамоту на себи почиња, ко човјечји образ запоставља.
Пресуда се хоће. – Ријеч је пресуда, ал ко од нас да је рече?

Очи наше гледају до себе, памет наша ради за себе, а
овдје би тек ту ријеч рећи могао...

ДРАГАШ

Дедер реци: ко?

ЉУТИЦА

Куд нишани...? – Ко?

ГЛАСОВИ ВОЈВОДА

Реци... изусти...!

ВУКАШИН

... Цар Душан!

ЉУТИЦА

Не уводи мртве у борбу!

ВУКАШИН

Разумијте, па бићете са мном:

Завештање задње Цар-Душана хране свете зидине ове!

– Цар нас за живота слави водио, – нек нас и сад слози приведе:

– што нареди мудрост му потоња, да буде онако!?

НЕЂЕЉКО

Излаз једини!

УРОШ

Ја пристајем...!

ЉУТИЦА

На то мора пристат свако, ком је закон прво!

ВУКАШИН

Нареди, да донеску шкрињу!

УРОШ

Повељу!

НЕЂЕЉКО

Донесите...

(Неколико калуђера одлази у дом с Василијем откуд се за час враћају с ковчегом. Зазвони звоно. Јелица излази такођер. Стала на степенице)

Господу се помолимо: света ће се чути ријеч!

МИНА

(потихо пришавши Драгашу)

... На смртној је царевој постељи Вукашин сâм био с преминулим патријархом:

он зна, што је у повљеи... биће варка!

ДРАГАШ

Нек зна, – знаћу и ја, што ми је чинити!

ВАСИЛИЈЕ

(уздигну пред Неђељком ковчежић. Он га прихваћа даје Урошу)

Аманет!

НЕЂЕЉКО

Благослов божји с тобом и твојима!

(Отвори својим, па Вукашин својим кључем. Извадивши повељу, показа је)

Ево... ево... ево...

– Печат царев, – уза њ потпис покојнога цара!

ВУКАШИН

(Урошу)

... Нареди нека Марко чита!

УРОШ

... Још је воља наша, да нам мили, у молитви Богу препоручени, краљев син Марко повељу прогласи...

(Пољуби повељу: даје је Марку, али се Марко скањива да узме)

Ево...

МИНА

Марко је син краљев ... превара!

МАРКО

У коме превара...? – Амо га, ко вели!

МИНА

(невидљив из гомиле)

Ми...! – Ми...

МАРКО

Ма стотина била, амо еву стотину!

(Сви занијемели, а он сâм зграби сада повељу од Уроша и стаде на узвишење, које су опколили огњени чауши)

У име божје!

ВУКАШИН

Нек народу трубе јаве, да настајс час одлучни... на дјело!

Затрубише трубе. Урош скиде круну. Остали калпаке!

УРОШ

Слава Богу!... Почни!

НЕЂЕЉКО

Амин!

Трубе по трећи пут; најсвечаније. Марко поче да чита

МАРКО

„Кад ја видјех ко цар силни над силнима да ћу свијетом преминути ко последњи ништи и убоги, наређујем, да ми тијело прими мати земља, а дух прихвати свет, свет и пресвети Господ. Ко ја нека сваки моли у Господа”.

НЕЂЕЉКО

Тако да буде, – амин!

СВИ ПРИСУТНИ

Амин!

МАРКО

Пошље моје смрти у аманет моја царевина Вукашину и куму краљу. Аманет му сви моји градови, и аманет све моје војводе по свој мојој редом царевини”.

МИЛОШ

(отрже се од својих, изазовно завика према Љутици)

Чујте... сви почујте, што налаже Душан!

ДРАГАШ

(Љутици, који се мршти све више, а главу диже све више)

Има и нас... да навалимо, док прекасно није, зло ће настат из овога!?

ВУКАШИН

Напретку нас Душан водио ко вјетар облаке;
– ријеч његова неск и сада државу оплоди као земљу
киша из облака...

(Па довикну Марку значајно)

... настави, Марко!

МАРКО

„Аманет му нејаки Уроше, да га краљу чува од душмана,
јер је мудар и том дорасао...
царуј, куме!”

ВУКАШИН

(даде знак. Марко сави повељу. Изненађен завика Љутица)

ЉУТИЦА

То цар рече...?!

МАРКО

И потписа.

– Удри, ако не вјерујеш!

ДРАГАШ

Ја ћу први...

Устремите се на Марка, али га задржа у највећем узбуђењу

ЉУТИЦА

Закон је уз краља... немој!

МАРКО

Не смијеш?

(Изненађен промјеном на Љутици, обрну се онима што галаме за њим)

... Удри, ком је живот додијао!

ДРАГАШ

На њих, витез ко је!

ЉУТИЦА

(све одлучније)

Оставите, људи, мачеве:

правда је уз краља!

ВУКАШИН

Љутица... наређење божјег изабраника врши другачије.

Добаци више подругљиво, али Љутица потучен промијењеним ће гласом.

ЉУТИЦА

Кад се отац одриче свог сина, а цар наслѣдника, морам и ја...

(Па поклекну испред Вукшина)

Противник ти бијах, нисам више...ево мача, води на Турчина!

ВУКАШИН

(подиже Љутицу и загрли, а промијени се и он)

Ево срца, – биће славе!

МИЛОШ

Да живи нови цар! – Да живи царство!

Поче одушевљење међу војводама

РАДИЧ

Нек нам дођу сада Турци, имамо их с киме дочекати!

... Да живи моћни цар Вукашин!

СВИ ВУКАШИНОВИ и ПОНЕКИ УРОШЕВЦИ

Живио цар Вукашин! – Вукашин да живи!

ВАСИЛИЈЕ

(приђе Марку)

Да ли виђе силу ријечи:

посјече без мача, а горе од мача!

МАРКО

(не чује га, разговара собом)

Талас бескрајан понесе ме собом...

РЕЉА

(Драгашу, који се буни око Уроша, а уз њега многи други)

Ударајте!

... ма вас више било, ми смо јачи:

право је с нама, и сила у њему, – нек удара, ко ће прот закона!

ДРАГАШ

Склони се, царе, биће крви!

Да навали на Рељу, али Љутица прихвати Уроша, стаде међу њих.

ЉУТИЦА

У разум се... ред захтијева: приступи му!

УРОШ

Изједе ми комад хљеба бабов, – све ми моје оте!...

ЉУТИЦА

Душан је знао, што је наредио:
поклони се!

УРОШ

Вукашину?!

ЉУТИЦА

Закону! – Цар хтједе бити, – цар се први закону поклања...

*Пружи му руку и поведе га: с муком попуштајући пође Урош
за њим.*

УРОШ

Ријеч мртва родитеља живи за ме:

... кад Он хоће, нека буде, како хоће, – да Бог живи цара

Вукашина!

Хтједе и он да поклекне, али га Вукашин дочека и загрли.

ВУКАШИН

Бог да живи царство наше!

САБОР

(сви скоро пали у узбуђење, те вичу)

Да живи царство!... Да цар живи, моћни Вукашин!

ВАСИЛИЈЕ

Заплакао...!

Показа Марку Уроша

МАРКО

... Ко?

ВАСИЛИЈЕ

Урошу је душа прогледала;
признао је правду!

МАРКО

Је ли ово моје вече!?

Слова књиге староставне занијеше ме као очи блора
отровнога, – ал и моја душа хоће да прогледа...

*(Да метне руку на очи, али у њој повеза. Он је погледа)
... а ово!?*

*Све с већим изненађењем чита даље у себи. Међутим, Милош,
пијан од радости, диже са својима Вукашина на руке.*

МИЛОШ

Изнесимо војсци новог цара! – У слављу га изнесимо...
дижите га!

ВУКАШИН

Хвала!... Хвала!

Осјетисте моћ ријечи, на мени је, да сад осјетите и моћ
дјела јаке воље:

Сви бићемо једно, а над свима старо, свето и свемоћно
царство!

Понијели га. Урош се одвојио, ударајући се у прса тугује.

УРОШ

Појмим оца на пошљедњем часу... у манастир ја ћу,
спасти душу.

МАРКО

(жацну га Урош, погледа га, и завика)

Станите!

ВОЈВОДЕ

(у слављу понијели Вукашина)

Да живи Вукашин – Царство да живи!

РЕЉА

Трубе... запјевајте!

И запјеваше: Слава!... али Марко завика јаче: јекну као труба

МАРКО

Завјештање још није готово!

ВУКАШИН

Јесте!...

МАРКО

Другачије вели правда Бога истинога.

ЉУТИЦА

Шта рече Марко?!

ВУКАШИН

Мени, сине!

Отима се од својих, да дође Марку. Урош се поче дизати.

ВУКАШИН

Пустите ме, – сине, добро пресуди!

МАРКО

Није добро...

УРОШ

Боже... њих се двоје кавже?!

МИНА

Не дај!

Спријечава с неколицином да не дође Марку Вукашин.

МАРКО

Ево краја:

„Царуј, куме, док мој Урош не стане на снагу, а онда му предај владавину, да царује и земљом управља!”

ЉУТИЦА

Превара!?

ВУКАШИН

Није.

САБОР

Ааа!...

ВАСИЛИЈЕ

Силно нешто силази на нас...

МАРКО

(поче још одлучније, пред гласом му занијемеше остали)

Књига каже на Урошу царство, – његово је оно од кољена;

– Сви кликните њему са мнош:
Бог да живи Цар-Уроша!

УРОШ

Ја цар? И све добих!

ВУКАШИН

Све изгубих...?! И њега ћу...!
(Зграби златан ханцар иза паса)
Опоречи!

ЈЕВРОСИМА

Не на сина!

ВУКАШИН

Жено?...

Обрну се њој; Љутица стао на узвишење, па завика

ЉУТИЦА

Чусте ли, војводе:
сабор хтједе да обмане... све је била лаж.

УРОШЕВЕ ПРИСТАЛИЦЕ

Нек погине! – Убијмо га! – Краљу смрт!

ВАСИЛИЈЕ

Осећај ме хоће да угуши...

ВУКАШИН

(дрско стаде испред њих)

Није лаж, – нужда је!
И да није, – мора бити тако:
нужда закон мијења! Пада правда пред невољом!
Не дам царства, – државу спасавам:
мени, ком је своја хасна мила!

МИЛОШ

Цару, – Вукашину!

Нагрнуше многи за њим, али зајеча опет Марков глас.

МАРКО

А мој бабо, Вукашине краљу, мало л' ти је твоје краљевине, кад с' о туђе ти отимаш царство!?

Не дорече, али страву, која наста због његова иступа, испуни занешењачки глас.

ВАСИЛИЈЕ

Бог...! Чујем Бога, –јавио се Бог!...

ВУКАШИН

Ма Бог био, за своје ћу и на њега.

ЈЕВРОСИМА

Држите га... уби сина!

МАРКО

Нек убије, – отац ми је!

ЈЕВРОСИМА

Оте им се...!

Вукашин потрчао на Марка. Он се не миче, али на материн врисак отвори Јелица црквена врата и завика

ЈЕЛИЦА

Бјеж' у цркву, краљевићу Марко!

МАРКО

Јелица...?!

Обрну јој се. Видје, како отвори врата, и утрча у цркву: у то пристиже Вукашин, удари ханџаром у врата и окачи руку Јелици.

МИНА

Крв...! – Из дирека крвца прокапала!

ЈЕВРОСИМА

Згоди сина...? Проклетство...!

Доби грч у срце: износе је. Вукашин то видје, па се удари по челу.

ВУКАШИН

Леле мене, гдје погубих сина!...

НЕЂЕЉКО

Ниси сина, већ посјече божијега анђела!

Одводи Јелицу у гостионик.

МНОГЕ ВОЈВОДЕ

На Вукашина! – Удри издајника!

РАДИЧ

(заклони краља, који је пао на црквене степенице)

Пехар грозе прелио се судби, нико на њег!

УРОШ

Бог је за нас војевао, – у храм, санови, да му захвалимо!

Пође, али ужаснут стаде: Вукашин се погружио; сјео на најдоњу степеницу, на кољена метнуо капу, рукама миче, а више ње куне сина

ВУКАШИН

Марко... сине... да те Бог убије... амин!

МАРКО

(отвори врата, виђе оца како куне, згрози се и врну)

Оче!...

ВУКАШИН

*(жута свјетлост из храма пада на њега Тама све гушћа,
вјетар бјешњи, а он куне даље)*

...Не стигох те мачем својим, клетвом ћу те стићи:

Не имао гроба ни порода, и да би ти душа не испала,
док турскога цара не дворιο, од ког хтједох избавити земљу...
амин! амин!

(Уста, објеси калпак на црквена врата, а небо загрми)

Чусте ли ми клетву горе...? Амин! – Амин! – Амин!

...Али ја ћу за свој мегдан још једанпут огледат се с
врагом!

Изјури; многи за њим. народ поникнут разилази се брзо.

ДРАГАШ

Пут је слободан... у храм, царе!

УРОШ

*(пође храму, окружен калуђерима Срете Марка, пољуби га,
па подиже руке, благосиља га)*

Марко, куме! Бог ти помогао,

... Твоје лице свијетло на дивану, твоја сабља сјекла на
мегдану,

нада те се не нашло јунака: име ти се свуда спомињало,
док је сунца и док је мјесеца!

*Уђе у храм. Од пратње се одвоји Василије. Опази, да силази
Марко. Сав задрхта.*

ВАСИЛИЈЕ

Он проклетник...?! Чух Господа, – ал ужас је близина
његова...!

*Ужаснут изгуби се. Сјем Милоша и Реље остали отишли. Бо-
рећи се собом, завани Милош.*

МИЛОШ

Шта учини Марко? – Зло држави по Урошу...
(Очај превлада у њему, паде земљи, пољуби је)
 Земљо моја, мајко моја:
 оживјећу, када умрем за те!

Одјури. Марко се зграну.

МАРКО

За њим, Реља!...

РЕЉА

А ти...?

МАРКО

У Будиму захвали се Вилип.

РЕЉА

С тобом ћу.

МАРКО

Сам ћу:

сам ко муња да забљеснем, да ударим сам ко гром!

Муња сијевну: на тријем гостионика изађе Јелица

ЈЕЛИЦА

Марко...!

МАРКО

Прколетнику самотиња друга!...
(Гром загрми, он махну калпаком)
 Са мнош олуја, нови пријатељу!

Одјури. – Јелица зајеца. – Она плаче, из цркве допире побожно и болно пјеније. Олуја бјесни, а мрак све замата

КРАЈ I ЧИНА

ДРУГИ ЧИН

Тама и непогода. Муња сијевну, па оцрта суре куле: то се указује градско двориште у Верији. Десно двор за домаћина, лијево кућа за женске. Отраг у кули велика капија, у њој капишик.

Вихор занаша дажд, кад али се зачу лупа алком о капију. Кад се ударање понови, изађе Јанићије.

І ПОЈАВА

ЈАНИЋИЈЕ

Ко лупа...!

(Отвори капишик: на вратима Љутица, Мина, Драгаш и пратња)

Па ко сте...?

ЉУТИЦА

Је л' ту Марко?

ЈАНИЋИЈЕ

Није.

ЉУТИЦА

Одосмо онда.

ДРАГАШ

А хоће ли скоро доћи?

ЈАНИЋИЈЕ

Па Господар зна.

ДРАГАШ

Зови онда Господара.

ЈАНИЋИЈЕ

Војвода се задржава овдје, прима ондје.

Показа кућу, па дом. Мина га прекиде и уђе с Драгашем.

МИНА

Код Јелице...?

ЈАНИЋИЈЕ

Ви га чекајте тамо, ја ћу га потражити амо!

Показа им дом, сам одшета у кућу. – Драгаш зове Љутицу.

ДРАГАШ

... Уђи, разнијеће нас вјетар!

ЉУТИЦА

Бура попушта, а ведри се запад...

(Заклони се од вјетра)

ДРАГАШ

Непогода бјесни, – само небо очајава, што Вукашин паде и изгуби битку на Марици...

С њим смо пали и ми:

сагни главу, уђи одметнику, ма да одметништвом и он скриви, што смо битку изгубили!

ЉУТИЦА

Причекајте, да одахнем!

Страшан за ме замак овај:

плану муња, кад му спазих суре куле, а потјера вихор
гране тужних врба дуж потока, те се устремисе њему као змије
кад ће да поскоче...

Претешко је оволику схватити несрећу... ја не могу њему!

МИНА

*(разгледао кућу за Јанићијем. Враћа се, вјетар му занесе
плашт у лице)*

Има л' везе међу небом и човјеком, салауковина мора
бити, кад хоћемо у дом одметнику, ком се свраћа проклетник!

ДРАГАШ

Не о Марку тако:

рођени га отац прокле, па погибе, а духовни благослови
и за краља сад поставља,

– ма скорпије биле у темељу а сабласти у сљемени, у
дом овај ући ваља, да поздравиш Марка краља!

МИНА

Биће краљ, ал проклетство нико не скиде с њега:

– нек тумарне докле хоће, никад среће не достиже,

– нек се мучи како хоће, никад ништа не постиже:

проклетство је у њем, зато нема мира;

– проклетство је за њим, зато ништи, чему се прибли-
жи... хајде!

ДРАГАШ

Не мучи дуже војводу: ево Радосава.

ЉУТИЦА

... У опрез се људи:

смијао би се кривоклетник, да за пропаст нашу сазна –
смијех му стријела, на гујину једу накаљена,

– пазите се њега!

II ПОЈАВА

РАДОСАВ

(старац живих, а лукавих очију)

Хе хе хе... Што води ове своје развојводи?

ЉУТИЦА

Намјера нас нанијела поред двора твога:
ми требамо Марка.

РАДОСАВ

Мило ми је, гдје ви мени доходите, кад ја вама нећу...
иштетисте давно, што почешће мени не идете, – ућите!*(Пружи Љутици руку. Љутица се чини да не види)*

Хе хе... нису чисти послѣ, кад доходи лисац вуку...!

ЉУТИЦА

Не сиј со у лудо: ми тражимо Марка.

ДРАГАШ

Кад ће доћи...?

РАДОСАВ

Има каде, ал што амо ви сврнусте...? Хе хе хе...

ЉУТИЦА

Не смиј се!

(Грмљавина од буре што се удаљава)

Бурно небо смијех вријећа.

РАДОСАВ

Зар мој...? – А што у двор не ушета...?!

ЉУТИЦА

Бедевија пуста оста ми пред крчком,

– кад код тебе није Марко, изјахаћу преда њ!

РАДОСАВ

А на коју страну...? Куд у овом тмору...!?

– Ви смјерате нешто...? Слаба цујка у буклији мирис не замете... хе хе, с вама ћу до крчме, па да право признаш; што се навратисте?

ЉУТИЦА

Можемо и сами.

РАДОСАВ

Сам на госте пазим своје:
заједно се чека лакше, – води!

Мотрећи на сваку кретњу излази с Љутицом. Драгаш с пратњом за њима Мина стао у страну, па кад изађоше, задржа тројицу посљедњих.

МИНА

Пазите на кућу одавде...

(Поведе их у заклон. Уђе Алил с тројицом јањичара)

... Турци? Да ли их већ доведе просу битка, ил одавна с њима шурује Радосав...!?

III ПОЈАВА

АЛИЛ

Каурине, је л' ту Марко?

МИНА

Марка тражиш...!?

АЛИЛ

Гдје је...?

МИНА

А што ће ти Марко...?!

АЛИЛ

Да се огледамо!
 Од кад пређох из Азије, пуне су ми уши њега:
 задобио једну славу, што потковом побџ Турке, – побра
 другу: побџ Угре њиховим сабљама, – узџ трећу: сапом од
 топуза поруши Латине...
 па већ у сну надмећем се с њиме!

МИНА

... Ти би смио с њим у борбу?

АЛИЛ

Зато доћох. Одважнијег нема ордија од мене!

МИНА

... Марко се не боји никога, разма Бога јединога!

АЛИЛ

Хоће мене!
 – ал ту није, хазурала момци!

МИНА

Није овдје, ал доћи ће.

АЛИЛ

Амо...?

МИНА

Амо!... а кад дође, ти га убиј, –
 ... због љубави доћ' ће, –
 љубав нек му буде смрт!

АЛИЛ

Кад ће доћи...?

МИНА

... Чуј, гдје иде неко...

АЛИЛ

Псује...

МИНА

То он пјева:

Марко подцикује, – ал ти дршћеш...!

АЛИЛ

Од помаме:

– видјећу га!

МИНА

И убити?...

АЛИЛ

С њим се борити!

МИНА

Пјева, јер долази драгој... али ти га убиј!

– Убиј, а ја ћу помоћи, да запјеваш и ти!

IV ПОЈАВА

МАРКО

(споља)

Хај хуј, хој хој хоој... домаћине! Тулумину вина: једну за ме, другу за Шарца!

МИНА

(држи Алила, а виче Марку)

Није адет пити вино с оружјем на коњу, већ у друштву с добри пријатељи:

не час' часа, него дођи нама!

МАРКО

Хоћу, чим уз копље свежем кљусе дурновито, хој, хој, хооој!

На орцање Марково, што се чује ко отоич јака грмљавине, дође Јанићије. Мина упозори своје, да се њим забаве, сâм не да Алилу на Марка

АЛИЛ

Убићу га!

МИНА

Кад се опије, јер овакав од дванаест он двадесет и четворо гради!

Крваво сунце проби облак прије но ће заћ, а уђе Марко.

МАРКО

... Здраво аргатијо, –
гдје вам је војвода?

АЛИЛ

Мене ево!

МАРКО

Турчин...? –

Е па здраво и ти, нек је више један у дружини!

АЛИЛ

Од тебе сам јунак бољи, –
да се огледамо!

МИНА

Вина прво, да се погледамо... Јанићије!

Јанићије оде с Мининим људима. Марко помаче калпак, ал тек мјери.

МАРКО

Хо хо хо... жуљају л' те ребра, зло изабра, ко да их намјести!

АЛИЛ

За мач!

МАРКО

Бре, Турчине, ил ме не знаш, ил хоћеш да познаш: пало ти је на ум погинути!

АЛИЛ

Знам те: делибаша ти си Марко!

МАРКО

Ти, који си?

АЛИЛ

Селџук Алил-ага. – Удри.

МАРКО

Вала хоћу!...

МИНА

Зар овдје...?

Рече дрско, а очи му полетјеше кући.

МАРКО

(већ саставио самур с обрвама, на Алила исколачи очи, али се обазну за Мином, па стисну песницу и зубе)

... Овдје – не!

АЛИЛ

На ноге се, момци, на ливаде!

МАРКО

На ливаде!

МИНА

(још дрскије, нетремице мотрећ Марка)

Зар данас...?!

МАРКО

(узмучи се снова Хукну, а обриса зној)

... Али данас – нее!!

АЛИЛ

Што не данас, – што не овдје...!?

МАРКО

Не питај, зашто, – код Марка нема зашто!
... Сједи, Туре, на зло ударило, паба теби кавге данас, а
сутра вас ђутуре четверо на мегдан позивам!

МИНА

(Алилу)

Данас, овдје, састаће се с цуром, – не пуштај га данас,
ко зна, гдје је сутра!

АЛИЛ

Удри сада! – Удри прије, да ти жао није!

МАРКО

Хоћеш, велиш!? – Нека, – ево врону хране.

МИНА

(уплашено заклони Алила, па извија Марку)

Обатали луда ацамију, – немаш о што омастити ђорду,
а камо ли добити јунаштво:

још га брци зауздали нису!

(Враћа се Јанићије с вином, он зграби највећу купу)

Ево твоје купе.

АЛИЛ

Леђен то је, бере девет ока!

МАРКО

(оклијева часом, па тури мач, а узне купу)

... Смио си, – па здрав данас, убићу те сутра, и још с
тобом четир пута по четворицу.

МИНА

Пиј! Бекрији грла поуздана чутура је храна!

(Испи своју, слади Марку)

Лијек је прва, – ал загрија!

МАРКО

Гријех је прва, – ваби другу.

МИНА

Точи!... Хлади друга.

МАРКО

Загрија ме Туре, нека хлади друга!
... Ал ти ко си, те ме служиш вином?

МИНА

... Мина.. Заборави.

МАРКО

Нека ти је! – Данас можеш, како хоћеш!

МИНА

Пијмо онда.

Куцну се с Марком, окуси, па даје купу пратњи. Марко опази то.

МАРКО

Зар ти преста?

МИНА

Обредих се доста до три пута вином... гријех је трећа!

МАРКО

Лијек је трећа, – лијечи, Јанићије!

ЈАНИЋИЈЕ

Па да лијечим тебе, господару!

Точи. Мина ће Алилу, ксји се забезекнуо, па мотри Марка

МИНА

Ора је... навали!

АЛИЛ

Изокапи и трећу на душак!

МИНА

Дивиш му се? Прије боја, а без боја, подаћеш се њему!

АЛИЛ

Не дам!

(Скочи Марку, па искрену купу)

Сад мораш у бој!

МАРКО

Нећу с једним да се борим, – нећу данас те нећу!

(Запе. Баци кесу Јанићију)

Ево тебе, што подвори Марка, па примакни бољег вина, јачега мелема и дебела меса овнујскога, да се мало поначиним: ухвати ме љута срдобоља!

Раскопча се, спусти на сједало, хлади. Јанићије одлази, а себи говори.

ЈАНИЋИЈЕ

Па хоћу, донијећу... ал дозвоаћу и војводу!

МИНА

(Алилу, а почиње да се узрујава)

Хвалила се Хвалисава, ал јој хвала би кратких рукава.

АЛИЛ

Гдје бих на болесна!?

МИНА

Срдобоља-срцобоља, – не болује, него ашикује, а ти га се уплаши:

пи! на хвалу такву!

АЛИЛ

Мој тоболац!

... Марко! Или удри, или ћу те приковат на врата.

МАРКО

Та батали... што се рогушиш,
 – Гле стријеле татаранке!... Бетић јеси, и стријелу
 имаш, а јунаку оружје је свето;
 прекрстим се, кад га зором узем, а пољубим када га
 остављам...
 – откуд теби овакво оружје!?

АЛИЛ

Од цара је, што ме нико не надстријели, – Нећеш ни
 ти: да бијемо нишан у облаке!?

МАРКО

Мој си кад си такав... сједи, јалдаш, да пијемо данас, –
 сутра хоћу да те надстријелим!

АЛИЛ

Нећу сутра, пића нећу... мораш на мегдан!
Ухвати Марку skut доламе, вуче га напоље.

МАРКО

Аратос те, биједо, и с њим било!
Па пресјече skut.

АЛИЛ

Нећеш!
 А ти сједи, ал и ја ћу сјести на пуљата свог ђогата,
 па запјеват низ веријско равно поље, да зајечи пјесма и
 твоја срамота:
 „Ој дјевојко, веријска госпођо,
 Пруж преслицу Каур-баши Марку
 Данас ти је с боја побјегао!”

Пође са својима, али Марко ћипи пред њих.

МАРКО

Кучко-кујо, хуљо хорјатинска:
 за мач, да не чиним ршум на те!

МИНА

Стријелу, рече!

АЛИЛ

Ма што хтио, ја држим биљегу!

МАРКО

Да знаш, Туре:

срамота вам оде по свијету... од бијеса нек ти срце пуца:

– од учкура до бијела грла распорих вам главнога ју-

нака, – од јуче вам није Мусе Кесеџије!

АЛИЛ

(уз њега вичу и јањичари)

Осветимо га! На мегдан!

МИНА

Прво да још синцилатим мегдан, да међ' вама пошље кавге није:

– Надстрељује се Алил-ага с Марком.

МАРКО

Да!

МИНА

Мегдан је онога, ко надбаци у три пута даље.

АЛИЛ

Да!

МИНА

А бије се...

– је л' о русу главу, делијама таквим како и приличи?

МАРКО

Ма о главу...

АЛИЛ

Баш о главу!

МИНА

Да видимо, ко је соко!

Изађоше с буком – Јанићије уводи Радосава и носи крчаге.

V ПОЈАВА

РАДОСАВ

Гдје је Марко? Нема овдје никог.

ЈАНИЋИЈЕ

Па ту осташе, господару!

РАДОСАВ

Мен' доведи Марка, са другима што те воља.. Ал на једног пази:

старац онај зове се Љутица. – ко дјеца се миловали нисмо, ко старци се презиремо. Сад по нешто дође... али много диже нос... Јанићије, да у њег зврцнемо!?

ЈАНИЋИЈЕ

Па да нос зврцнемо, господару!

РАДОСАВ

Ал онако, Јанићије:
да нас дуго памти!

ЈАНИЋИЈЕ

Па да памти дуго, господару!

РАДОСАВ

Кад је дошао, руку ми не даде; – кад сам одлазио, у дом ући није хтио, а да ли му видје браду?

Бијела брада вриједи Цариграда, – Јанићије, да не оде с њом одавде!

ЈАНИЋИЈЕ

Па отићи с њом одавде неће, господару!

РАДОСАВ

У граду је мора изгубити, овдје, да се сјећа мога двора:
уза њ буди, па када му руку положим на раме, а ти...

(Показа гестом: сијеци браду!)

па нек плаче, ми ћемо се насмијати грбтом, хе, хе, хе.

ЈАНИЋИЈЕ

Ја ћу му је...

(Понови кретњу: одрезати)

па да с' грбтом насмијемо оба, господару!

*Оде с Радосавом. Чу се галама, узбуђено уђе Алил с Марком,
за њима Мина с пратњом.*

VI ПОЈАВА

АЛИЛ

Нек не траже стријелу... свршено је:
и трећи пут претури је Марко!

МАРКО

Нећу мегдан да ми се поклања:
по трећи пут нисам!

АЛИЛ

Јеси, те далеко!

МИНА

Не може се стријела наћи, куд надбаци трећом Марко:
није сумрак за после оваке, – одгодимо мегдан за сутра!

МАРКО

Сутра! – да биљегу посвједочим!

МИНА

Остаје за сутра!

АЛИЛ

Данас! – твој је мегдан, твоја глава моја..
(Зграби Марков мач, пружи му га)
Сиједи, ко ја што сам твоју хтио, нећу рећи аман!

МАРКО

(помисли да је навала, дигну песницу)

Мичи!

АЛИЛ

Хоћеш да ме бијеш!
(Па се испрси јуначки)
Убиј, ал бити се не дам: глава пада, – част остаје!

МАРКО

Бре аферим! Таквога те волим!

АЛИЛ

На мејдан сам хтио с тобом, – не воли ме!

МАРКО

И ја с тобом!

АЛИЛ

Убити те...

МАРКО

Ко ја тебе!

– Обје стране понијеле се славно: борбу такву треба прославити: – мораш пити.

лијевај у се, док те ноге носе, ил узваћу свог Витеза-Шарца!

АЛИЛ

Ни ријечју се на дам бити: не ругај се!

МАРКО

Није руга, да буде весеље: сједи, срдо, да се опијемо, – опијемо па да запјевамо...

Лупи шаком, узбудио се. Сједе, а навуче калпак, дахну. На лупу Маркову обрну се Мина, видје, у какову су расположењу она двојица, па одлучи.

МИНА

Нисам, Марка, – добићу Јелицу!

Уклони се за кућу са својим људима. Труба зове на починак. С куле мотриље мијења се стража. Велике вратнице од просторије, у којима је стража у дому, осташе отворене: око разбуктале ватре посиједали левери, огријаше се, па одоше да легну, а свјетлост се просипа далеко у двориште.

МАРКО

Вече је! Чемер пада тешки ко олово, – сједи!

АЛИЛ

Њој долазиш, раздраган си зато...

МАРКО

Опет „њу“ спомену!

АЛИЛ

Баш пред њом сам хтио те убити!

МАРКО

Опет ћеш...

Ко ти рече за њу!?

АЛИЛ

Ваш, твој, овај – куд се дјену хила?

Данас, овдје, састаћеш се с њоме?

МАРКО

Још ћеш о њој...

АЛИЛ

Када ти је срцу драга!

МАРКО

Е па збори: – ријеч твоја не вријеђа ме! тек се спусти,
да се опијемо; опијемо, па се загрлимо!

АЛИЛ

(још се бори, али осјећај превлада, и он букну)

Ниси ти ко други... не може се с тобом ко с другима...
– ево мача мога, – сам ти га ја дајем... сијечи њиме главу
моју, ко Угрима што си с њиховима,
па проста ти смрт пред Богом и људима!

МАРКО

Алиле... шта ти је!

(Скочи и он од земље на ноге)

АЛИЛ

Дајем ти се... сијечи, боди...!

МАРКО

Од племена ја сам, које не зна гори бити од другога, –
Алиле!

АЛИЛ

Шта је!?

МАРКО

Не веже се жеља, кад је неvezана:
мио си ми, мој ћеш бити!

АЛИЛ

Мегдан твој је...
али и без њега... реци ма шта, ради са мном ма шта, све
ћу, што ти хоћеш: срцем си ме побиједио!

МАРКО

Душу си ми своју дао, зато зборим с тобом о њој... е баш зато од данаске мој побратим да си!

АЛИЛ

Диван јеси, краљевићу Марко:
највише ми добар јунак бити, – ја бољега не познам од тебе...

од сада сам ја побратим теби!

МАРКО

Једна душа, и крв једна!

Братимљење: један другом дају крви, руке шире, у лица се љубе.

АЛИЛ

Једна крв, душа једна!

МАРКО

Побро, здраво!

АЛИЛ

Побратиме, здраво, па да скинем сунце за те с неба...
Хоће л' скоро она амо доћи?

МАРКО

Прођи ми се, мио побратиме!
Ух, муку му!

АЛИЛ

Само бих те припитао; што баш овдје, куда сви пролазе!?

МАРКО

Нек пролазе, нас не видје нико!

АЛИЛ

Реци како, да вјерујем у мађије!?

МАРКО

И то ћу ти рећи, теби рећи:

кад час дође, да јој пођем, немир неки у мени порасте,
– рушим, пијем и таманим, док од страха починених у груди
ми не одлане, – дођем до ње.

Не знам, како ја се створим овдје, – око себе окупим све
њене, – и почнемо пити. Теревенчим с њима, док ко мртви не
падну крај мене.

Ја се дигнем из њих. – Пун силе своје станем, као да се
напих снази својој на извору, и стојим ко у стијену ударена
јела, – стојим, чекам, да с' укаже она...

АЛИЛ

Мучи севдах! – а када ти дође?

МАРКО

Гледамо се, – погледамо.

АЛИЛ

Па како јој рече, колко ти је срцу мила?

МАРКО

Зна, што дођох, чује, како дођох: не велим јој ништа!

АЛИЛ

Авај, Марко, не ваља се тако, већ похитај бити храбар
ђувеглија: узми је што прије!

МАРКО

Никад!

АЛИЛ

Зар ћеш остат за укора, – кад се деси јутрос неожењен,
што да гори тебе подсмија се:
мораш је узети!

МАРКО

Једно Јања, а друго Јелица, – не иде.

АЛИЛ

Зашто?!

МАРКО

Знаш ти, што је Марко?
у свијету има страшна моћ, – највећа на земљи, најсил-
нија... Она хоће да покори себи све, ал Марко се ни њој не да,
у жени је за те, кад је грлиш, у створењу за ме, које
ледби вазда више мене –
не дам се! – јест, Марко.

АЛИЛ

Ријеч ми не пореци:
веле, волиш виле. То је вила, твоја посестрима?

МАРКО

Јелица је, а моја љубовца, ал ко вила свијетла, чиста.

АЛИЛ

Не волиш је право, кад је цијелу не пожелиш!

МАРКО

У мени је рај и пакао, –
зар се право мари оно, чему приђеш ма и мишљу ниском!?

АЛИЛ

Мука то је пред одлуку,
ил је води, ил ћу је довести: запало ми у вијеку моме,
да оженим тебе, краљевића Марка!

МАРКО

Немој...!!

АЛИЛ

Бре не лудуј, сувише си силан!
... Побиједит ћеш и њу, ка и мене што си, па се умирити,
кад одушка сили својој даднеш!

МАРКО

Никада се ја смирити нећу.

АЛИЛ

Хоћеш, када будеш срећан!

МАРКО

Није срећа за јунака, – остави се женска посла...

У кући засвијетли прозор. Жацну Марка, Алил то опази

АЛИЛ

Долази ли она?!

МАРКО

Пиј!... Опићу се данас ко никада, – опит па потући... ал мало је четри пута вас по четрдесеторица:

од вина сам ћиџ задобио на ордију цијеслу!

АЛИЛ

Ху! какав си! Волио сам и ја много, ал без чуда овог! – а тако ми никога до Бога, да јој кажеш, све би било добро!

МАРКО

Што?...

АЛИЛ

Оно мило, женско:
да је мариш!

МАРКО

Алиле!

Дорбо хајеш, у какве ме мреже хоћеш да уплетеш?!

АЛИЛ

Бул мирише,
је ли твоје драго?
(Обазре се, али излази Јелица)
Благо тебе, сво твоје злато!

МАРКО

Не дам се...!

АЛИЛ

Ђул се круни, пожури се:
реци:
крај потока, у врбама, ја те чекам:
дођи!
(Оде)

VII ПОЈАВА

ЈЕЛИЦА

Марко...?

МАРКО

Ти – ?

ЈЕЛИЦА

Никог нема...
гдје су моји...?

МАРКО

Први пут је ово, да смо сами, –
да, – сами смо, –
а ђул замириса, – ил ђул није?

ЈЕЛИЦА

Шта је теби, Марко...?

МАРКО

А што си се тако понијела?
(Погледа је, зној обриса; погледа за Алилом, хукну)
Угурсузе, у што ме ували?!)

ЈЕЛИЦА

Као да би нешто хтио...?

МАРКО

Час би био... и сâм хоћу, –
давно хоћу:
много давно још од Самодреже.

ЈЕЛИЦА

Реци мени своју ријеч?

МАРКО

Баш погоди!
Сада ћу је рећи, – што је, не бих изрекао, –
... успут убих са три срца халу, злогласнога Мусу Ке-
сецију, па и теби могу рећи.
(Продрну се, руком лупи по кољену)
Потреси се, земљо, да настане русвај, а ја у њег викнем!

ЈЕЛИЦА

Јао...!

МАРКО

Ти се не бој, – ничег се ти не плаши!
Хо, хо! да ко дирне само тебе, ил погледа мало наопако, ил...
та Муса-црве, што четврто срце не имаше,
и то бих ти извадио прије, но скинуо са језика женско
оно, кабасто!

ЈЕЛИЦА

Да муке ли,
зар је тако тешко...?

МАРКО

Да је тешко... ал је лако,
а баш лако мени тешко!
Нити имам кога, – нити имам чега,
бескућнику кућа од камена, – у њој нема ни камена,
ал кад станем иза боја од мириса на росне ливаде,
онда знадем да негдје имадем ја бердиван-кулу танку,
далеко негдје, – ал је имам.

ЈЕЛИЦА

Имаш...!

МАРКО

Вјерујеш ми?

У земљи ондје бисер роди, руже пупе око куле,
селен велен и велсаген, гаравиље и калопер,
понајвише цвијећа љубидрага!

Врло мири каранфиље, и ког марим, метно бих у кулу, –
је л' Јелице, је ли тврда теби моја рука?!

ЈЕЛИЦА

Мекша ми је од јастука!

МАРКО

Однијећу те у бердиван!

... Ти када би пред њу стала, сва би кула засијала.
ја рођено сунце гледао,
како купи бисер, под грло га ниже,
ружу бере, у крило је меће, –
је л' Јелице, је ли теби мила душа моја?!

ЈЕЛИЦА

Дража ми је, Марко, душа твоја него моје очи обадвије!

МАРКО

Разбери ме, Вишни, од радости, велике драгости, –
(Пође, па стаде)
... али није тако!

ЈЕЛИЦА

Каква ти је сад невоља љута?

МАРКО

Ведра неба нема више мене, блажећ боле Бог пребива
мој у паклу!

ЈЕЛИЦА

Нек те злодух у црно не гони:
у слави и рају пријесто је божји!

МАРКО

Тамо нема ни муке, ни патње,
најтање су нити душе моје на друкчије брдо ткане:
гдје бол највећа, светиња највиша!

ЈЕЛИЦА

Марко!?

МАРКО

Ћути, још не познаш, коме се обећа:
... уз тебе се мирим, мекшам...
јења бура, што бијесни у мени, па узвитла пошље вихар
још страшнији, да он руши и раскида, –
док ишчезне на крај пута-беспућа,
– зар би хтјела таковога!?

ЈЕЛИЦА

Љубав моја не пита, не тражи,
она воли, – ти ма какав био...
што је твоје, она ће вољети!

МАРКО

Немој тако, –
ти си памук, свила,
око не мож' с тебе,
ја рк! о тле огледалом, када се погледам.
Куд дошао, нисам добро дошао: мене бију, а ја се вра-
ћам –
шта ће теби такви!?

ЈЕЛИЦА

Колико те волим, још те више волим!

МАРКО

Је ли...?
Е, па нека, – буди моја:
дајем ти се!

ЈЕЛИЦА

И ја теби!

МАРКО

Права срећа правда највећа,
– цјелов, по њему си душа моја!
(Загрли је, усне им се снађоше, кад се Марко брекну)
Ха!

ЈЕЛИЦА

Што те порази? Једно смо!

МАРКО

Преварих се, – није цјелов за ме, –
пољупцем ме отац проклео!

ЈЕЛИЦА

Благослов ти цјелов донио!
Куда!?

МАРКО

Ширине... ширине, узак ми је свијет!
(Оде)

ЈЕЛИЦА

Марко...! Марко...
(Потрча за њим, али престрављена стаде: пред њом искрсну Мина са својима)
Ко си!?

VIII ПОЈАВА

МИНА

Да ти рекнем: један, који те воли, – последије Марка била
би лудост. Велим зато:
један, који те тражи.

ЈЕЛИЦА

Шта ћеш са мном?

МИНА

Да те узем.

ЈЕЛИЦА

Ти мене?!
који си...!?

МИНА

Мани Марка, – срећа твоја уза ме!

ЈЕЛИЦА

Странац да ме ослови овако?
Глас тај ја сам чула једном...

МИНА

У одлучном часу свог живота чула си га:

ЈЕЛИЦА

Испред Самодреже?

МИНА

Па кад ме се сјеђаш још од онда, ја ти нисам равно-
душан.

Хвала за то: веселие вршићу одлуку!

Момци...

Иза куће искрснуше његови људи, пођоше Јелици.

ЈЕЛИЦА

Не приближите ми се, завикаћу.

МИНА

Брзо!

ЈЕЛИЦА

Марко!

Не дорече. Минини људи је склепташе.

МИНА

Како наредих, извршите!

(Док је износе, посљедњем ће тише)

Сакријте је код ријеке међу врбе, па мене чекајте!

Хтједе да се врене Љутици, али кад отвори капицик, на њему Радосав Пошао у двориште, а сав уплахирен.

IX ПОЈАВА

РАДОСАВ

Шта сâм радиш овдје...?!

МИНА

Пођох вама...

РАДОСАВ

А Марко... шта он сиђе промијењен онако!?

МИНА

У пољу се тукао с Турцима.

РАДОСАВ

Лажеш! – И ти нешто кријеш... шта се збило овдје!?

МИНА

Не знам ништа... идем својима!

РАДОСАВ

А гдје је Јелица...? Знам, по што сте дошли: њу би Марку, али кад ми силом земљу не отесте, нећете ни милом као јабучари. С Марком радо пијем, и за то је добар, ал баш зато зет ми није добар.

Јелице...! Јелице... а гдје је Јелица!?

МИНА

Сâм је тражи!

(Опет да оде, али спријечи Радосав)

РАДОСАВ

С њом си био... И Марко је био са Јелицом, зато је онакав: нама сиђе, ал не зна за нас, као да је наврх ломна Дурмитора

(Јанићије упаде, а војвода га зграби)

Гдје је Јелица?!

ЈАНИЋИЈЕ

Па... па... нема је.

РАДОСАВ

Нестало Јелице...? – Тражи је по кући!

ЈАНИЋИЈЕ

Па... па зато и дођох: нема је у кући!

РАДОСАВ

Одвели је!?

МИНА

Не криви, војводо, док кривице нема!

РАДОСАВ

Сад знам, шта сте хтјели и од мене крили: њу сте ви украли!

МИНА

Ко би је одвео...? Турци! Јест: они се врзли око замка... пусти ме на коња, стићи ћу их!

(Огрже му се, изјури)

РАДОСАВ

Слуге! – Ратници! – Свако, ко ме чује... потеците на све стране брзо: украдоше јединицу моју!

Узбуна Донијели бакље, – пуно их двориште – трче и галаме.

СЛУГЕ

Гдје је!...? Ко је оте...!? Куда оде?... Тражи!... На коње...!

РАДОСАВ

Златом ћу га одвагнути, ко ми је доведе!
– Јелице...! Јелице...!

Х ПОЈАВА

МАРКО

Ко то виче име то?

Удари у капицик, да се сâм отвори.

РАДОСАВ

Отац дозива дијете.

МАРКО

А шта трче ови!?

СЛУГЕ

Даље... журно... за њом...

Неколицина истрча; пред Јанићија стаде Марко.

МАРКО

Да се не зби ком несрећа...?

РАДОСАВ

Њој се збила!

МАРКО

Зар Јелици...?

РАДОСАВ

Ти бијаше с њом посљедњи, – гдје остави дијете моје!?

МАРКО

Ту остаде иза мене... гдје је?

РАДОСАВ

Ти с њом бјеше?!... Скрити хтједе Мина, да си био с њоме: варате ме обојица! Ал узалуд сакри дијете моје, – никад је не доби, ко огњишта нема, ни очева благослова!!

МАРКО

Не грди ме, не просим је! – Обрекосмо једно другом вјеру, – ријеч ћу своју одржати.

РАДОСАВ

Вараш и сада, – један отац проклео те, а други ће сад да суди:

веж'те га!

МАРКО

Амо, ком је живот додијао!

Устубочи се, ал од чељади му неће нико. Тад усплашти јаче Радосав

РАДОСАВ

Не смије нико? – Ја ћу, отац, сам на њега!

МАРКО

Доћи... нећу тебе, мач твој хоћу...

Настоји да се дочепа мача, кад упаде Љутица с посланицима

ЉУТИЦА

Марко...! Марко...! – За се увијек бијеш!?

РАДОСАВ

Дође и он...?! Па нека: нек се сврши сада све!

Остави Марка, обрну се Љутици, а Јанићију даде знак, да затвори капицик

МАРКО

И њих пита?... Шта ли ово војводи наспјело!?

ЉУТИЦА

Остави ме, Радосаве, својим маштањима:
Марка тражим, да му кажем вијест важну.

РАДОСАВ

Ви реците мени, гдје ми је дијете, па се разиђимо као
људи: и ја страшан умијем да будем!

ЉУТИЦА

Одавна се не уплаших, – пријети јаче, већ не памтим
како страх изгледа!

(И презирно се обрнув од њега значајно позва Марка)
За мнош, Марко...!

МАРКО

Гдје је Јелица?!

РАДОСАВ

И он пита... не зна... тад ти знадеш, гдје је моја јединица?!

ЉУТИЦА

Откуд ја да знадем...!? – Не прилази ближе!

РАДОСАВ

Разлог имаш, да се љутиш на ме, ал што чињах, бјеше
због Јелице... хе хе... врати дијете моје: ништа немам, док ње
немам!

ЉУТИЦА

Хајде, Марко, – још ће нас кривити, задеси ли несрећа
му дијете!

РАДОСАВ

Ти несрећу наговјести...? – Зар њој да се што догоди...!?

ЉУТИЦА

Марко!... хајде: имаш рашта са мнош ида изађеш!

МАРКО

Чекај... та војвода тек што није заплакао...

РАДОСАВ

Не дам ни ја, да изађеш тако:
чуј, Љутице, ко брата те молим.

ЉУТИЦА

Шта ћеш...?

РАДОСАВ

Успјели сте и згодисте оца. Уживајте у мојој невољи,
ал дијете је невино ко роса... Љутице, брат да си ми. –*(Молећи метну му руку на раме; Јанићије приступи, да
сијече браду)*

Немој...!

ЉУТИЦА

(не разумијевајући њега и Јанићија, плану и пође)

Шегу тјера старац с нама... Марко!

РАДОСАВ

(пристаде уз њега још преданије)... Ти не мисли, што би међу нама, већ погледај, што
видиш пред собом: – погружена видиш родитеља...*(Па поклекну)*

у тузи те моли он – гле! – својој: врати ми Јелицу...

ЈАНИЋИЈЕ

Па он плаче... да плачемо оба!

МАРКО

Кад дотле дође, Јелице нема овдје, – ал ја ћу је наћи...

ЉУТИЦА

Никуд, Марко! – Не пуштам те, док ти не рекнемо, –

МАРКО

Немам када.

Да изађе, али Јанићије затворио врата за собом. Да их остави, ал Љутица викну.

ЉУТИЦА

А ти чуј ме: – нек и душман чује овај: пред свима ћу рећи: изгубисмо страшну битку на Марици! – Оста земља без свакога добра, а зло наста, да ће живи завидјет мртвима: зулумима учиће нас Турчин, што смо и како смо, док и царству не откине главу!

МАРКО

А мој отац...?! Је л' он битку предводио...?!

ЉУТИЦА

Предводио, у њој погинуо...

МАРКО

Пао...?

РАДОСАВ

Вукашин мртав... – а краљ мјесто њега!?

МАРКО

Отац мртав...!?

За живота за ме мртав бјеше, оживи га смрт у мени... шта задеси оца мога...?

РАДОСАВ

Поред свих недаћа скупи војску на Турчина, ал изгуби битку и ишчезну у њој, – неста њега, ал му оста мисао у нама!

МАРКО

Сашао ми живот са свог пута, ал ја ћу га повратити у ток:
прихватићу мисао очеву!

ЉУТИЦА

С нама тад!

РАДОСАВ

Зашто...?!

ЉУТИЦА

Чим за пораз зачу, цар за краља рече Марка, а нас посла,
да га њему приведемо.

РАДОСАВ

Марко краљ? – Погодих!

ЉУТИЦА

Јест, постаће ва Христа Бога благовјерни Марко краљ:
богоизабрани Урош цар поклања му круну очеву!

МАРКО

У борбу ћу, ко мој отац!

У борби живљаше, умрије у борби,

смрћу својом намијени борбу мени: славно ћу му помен
прославити, први бити свуд са четом својом!

ДРАГАШ

У борбу!

МАРКО

Прихваћам круну ко знак братимљења са мојим наро-
дом: у борби ћу с њиме постат једно!

РАДОСАВ

Како Марку доликује туга,

кад за оцем тужи, који га је одагнао, како ли би заплакао
за оцем, који би га пригрлио...!?

Марко, сине, да Јелицу потражимо оба?!

Забрујаше гласови испред капије. Неко лупа и виче.

ГЛАС С ПОЉА

Отварај капију... хој-хој!

ЉУТИЦА

Ко је...? Шта је...!?

МАРКО

Познам тај глас... – отворићу ил за вољу, или за невољу!
*Не чекајући да отворе капију, рукама миче, а снага му дави,
 док раскиде засновицу. Из темеља заљула се кула, а врата се
 растворише: иза њих Алил с онесвијештенем Јелицом на коњу.
 – иза њег свијетли полумјесец млађака, и јањичари.*

XI ПОЈАВА

АЛИЛ

Донесох ти, Марко, Јелицу!

РАДОСАВ

Јелице... дијете...

*Притрча Алилу, скида је с коња, ал Марко се не миче, натмури
 се.*

МАРКО

Откуд теби она...?!

АЛИЛ

Отели је, у врбе довели, – ја је од њих отех теби: узми
 је, па мирно вјекуј вијек с њом!

РАДОСАВ

Мени, Марко, помози!

МАРКО

Што учини, Алиле...!?

ЉУТИЦА

*(мотрио напето Марка, па му приђе вољно, кад не претрча
Јелици)*

Уради, краљу, мудро, што не оде до дјевојке.

МАРКО

Ђевојка оно није. – вјереница је моја!

ЉУТИЦА

Разумијем, и добро је тако! – Још уклони и онога странца!

МАРКО

Странац оно није, – побратим је мој!

ЉУТИЦА

Опусти... мишљах да је, што му каже одијело: Турчин. –

МАРКО

Он и јесте прави Турчин: Селцук. – И ко краљу прва
ми је жеља, да водимо њега собом!

ЉУТИЦА

Дођосмо ти, да поведеш нас на Турке,
нећеш земљу да ојадиш и доведеш нама Турке!

АЛИЛ

(чу то, и скочи на коња)

Почели су, – одмичи, Алиле.
(Одјезди неопозице)

МАРКО

Моја жеља тако!

ЉУТИЦА

Није тако да се жели краљу!

МАРКО

Хоћу тако!

ЉУТИЦА

Краљ хоће, што смије, – а смије, што му даје закон
врховни: нужда. – Та не пита, ко је коме мио, већ користи
колико доноси држави:

С Турцима смо у рату, – Турчин зато нама не смије!

МАРКО

Ха!... зар ко краљ да одмах слушам друге...!?

ЉУТИЦА

Пред тобом је борба са Турцима, – најбоље, даје га
одмах заборавиш;

ено, буди се Јелица... опрости се још и од ње!

МАРКО

Зашто од ње...? Туркиња није, да је тјерам, а њој сам се
обећао!

ЉУТИЦА

Некад бјеше...!

МАРКО

Па зар краљ чак и вјеру да крши?!

ЉУТИЦА

Свиј се... самом себи савијаш се.

Краљ ћеш мени бити: ко свом краљу ја ћу, и сви моји,
свијат се теби, али буди краљ, какав се ваља:

све да види, само себе не!

МАРКО

Реци, шта још треба да чиним...?

ЉУТИЦА

Гвожђе кујем, док је вруће, па ћу рећи нешто због Је-
лице: није лоше, што заволи ко краљевић изгнани кћер војводе
тако моћна, ал по ћуди краљевићу што би било, краљу може
бити незгода:

та она је кћи најгорег одметника!

МАРКО

Разумијем... њу оставит мени ваља...
мм! а имаш ли још савјета каквих, – реци све наједном!

ЉУТИЦА

Има још подоста... ал то ћемо успут претресати.
Погле ову косу сиједу: не објелише је љета, него бриге
ко и тебе што ће... хајде!

МАРКО

С тобом...?!

ЉУТИЦА

Да с ким...!?

МАРКО

Алиле!

ЉУТИЦА

Зар с њим, са Турчином!!

РАДОСАВ

Нема Алила: чуо ријечи ваше, – па је побјегао!

ЉУТИЦА

По обоје учини најбоље...
а ти хтједе с њим својима? С камењем би те дочекали!

МАРКО

Је ли тако? Онда ћу овако:
Јелице...!!

ЉУТИЦА

Шта ћеш сада опет...!?

МАРКО

Дође час, да опет кидам и да рушим... – даље, војводи!

ЉУТИЦА

Не дам ти Јелици, – за мог краља није ћерка мога одметника!

МАРКО

Војска да вас је, и с њом бих се сада поиграо.

Јелице! – У Прилипу старица је једна... смиље то је, срце, душа... мати моја то је:

би ли са мном пошла до ње, неће тебе код ње бити лоше?!

ЈЕЛИЦА

Мој си, Марко, моје чисто злато!

(Притрча му, одбивши се од оца)

МАРКО

Са мном, да будемо своји!

РАДОСАВ

А круна...!?

МАРКО

Не треба ми, што не стечем, – бићу краљ онеме, кој ми дође сâм!

ЉУТИЦА

А ми...?!

О, што отац нисам, да поново баџим клетву на те!...

МАРКО

Вратите се цару свом.

ЉУТИЦА

Јогунице...!

МАРКО

Јелице...!

ЈЕЛИЦА

Марко...!

Баџи му се у наручје, он је приви себи, па махну калпаком

МАРКО

Збогом! – у борбу ћу, али сâм, ко до сад!

И одлази са Јелицом. – Тад дође себи Радосав.

РАДОСАВ

А ја...!?

Јелице... Јелице... зар остави тако родитеља свога!?

(Да закука, али опази Љутицу и плану)

Љутице, ти си крив овоме...!

ЉУТИЦА

Ма крив био, али зборих, како треба с краљем,

... и сад ми је лакше на срцу:

Хајде, Драгашу!

ДРАГАШ

Самовоља превлада у Марка... тешко царству, буде ли још таквих!

Изађе с Љутицом и пратњом. – Тад закука Радосав.

РАДОСАВ

Јанићије... шта би ово...!?

Ти једини оста ми од свију: на груди ми, слуго вјерна!

(Рашири руке, да га загрли, али уједном згрчи песнице)

Ал и ти је пусти другом... памти зато, кад ми оде дијете!

И поче да га бије. Ганут муца Јанићије.

ЈАНИЋИЈЕ

Па да памтим, господару!

КРАЈ II ЧИНА

ТРЕЋИ ЧИН

Гумно прилипског двора – С једне стране прочеље куле: на чошета сићани чардаци: с друге оружница. За њом градина с много дрвећа. Из доњег се града пење Ваистина, за њим слуге са оружјем. Јелица зачула кораке, па изађе из двора.

I ПОЈАВА

ЈЕЛИЦА

Ваистина...!

– Ваистина, гдје би за толико?...

ВАИСТИНА

Жури ми се!

ЈЕЛИЦА

Куда у цик зоре сјајне...? Зар опет некуда...!?

ВАИСТИНА

Господар ће амо доћи,

– питај њега!

ЈЕЛИЦА

... Ако опет оде, а не сврати амо?

ВАИСТИНА

Доћ' ће: у оружицу носим му оружје,
а он оста испред града, да крв спере код чесме шарене.

ЈЕЛИЦА

Ал доћ' ће амо...?

ВАИСТИНА

Доћи хоће, да још веће спрема борбе нове, ал остати –

ЈЕЛИЦА

Код нас неће?... Да куда ће?!

ВАИСТИНА

Ко би знао буру, куд се спрема да истресе тучу, или
талас, да преврне лађу...!

– Даљина га себи вуче;

кад се испне на висину, отуд пуца поглед на далеко, он
се онда о топуз ослони, па ноздрве шири...

даљина му то мирише!

ЈЕЛИЦА

Отићи ће!... Опет ће отићи.

А откуда долазите...!?

ВАИСТИНА

Град смо освајали.

ЈЕЛИЦА

Који...?

ВАИСТИНА

Тврд Варадин.

ЈЕЛИЦА

Зар мој Макко с'ам...!?

ВАИСТИНА

Сâм он, али да га виђе, кад дохвати зубима дизгене, па Шарина нагна у редове катаније, што се слегли граду под бедеме –

с мачем у десници по двојицу гради од једнога,
а љевицом по тројицу на копље набада. –

ЈЕЛИЦА

Јао!...

ВАИСТИНА

Снага му набрекла ко бујица у прољеће,
па страх ваља испред себе,
а за собом ништа не оставља,
што он неће да за њим остане.
Сви сад веле, борбе није било, али ће је бити!

ЈЕЛИЦА

Однијеће га борба... брзо ће нам опет отићи...
(*Јевросима изашла Јелица је не опази: сузе јој наврле
и савлађивајући се преклиње Ваистину*)

Ваистина, слуго вјерна, ево ти бурме моје позлаћене,
па ако оде и сад, а у дом не уђе,
ти му реци, да сам поручила –

... немој тако!

... тек јави му, да чекам на њега,
– сâм да си ме затекао, како чекам и зором на њега,
... ал и то му узгред реци,
и како сам за њега питала –

... не ни тако!

... кажи само у двору, како је, када њега нема:
тихо... мирно... све ко обамрло,
а врата градска да су отворена,
да су вазда широм отворена и чекају њега,
... па ће сâм он... можда... да запита за ме.

Опази Јевросиму и застиди се. Ваистина оде са слугама.

II ПОЈАВА

ЈЕВРОСИМА

Зар си и ти бдијела, и чекала Марка...?

ЈЕЛИЦА

Шева запјевала...
ја изашла...

ЈЕВРОСИМА

Не стиди се, што си се одала:
не омили мајци снаха ничим више
но кад спази, да јој воли сина.
Пођи на починак, требаш одмора:
сан младости, што цвијећу роса,
– умива га, да љепше постане,
а запаја, да постане слађе. Пођи...

ЈЕЛИЦА

Идем.

ЈЕВРОСИМА

Стани!... Миран ти је ход и поглед, ћерко, миран јесте,
али мене не умири. –

ЈЕЛИЦА

Ти се бринеш и сувише...!

ЈЕВРОСИМА

Љубави мајчиној брига, што земљи киша;
трава боље ниче, што је киша јаче залива,
али ти –
навикла се, да те гледам мирну,
па и мишљох да си сталожена,
а како ли изби очас пригушена жеља из тебе!?

ЈЕЛИЦА

Не би то због Марка.
... Састало се јутро и прољеће.
Све им дршће од милине, па занесе мене!

ЈЕВРОСИМА

Не шевељи, – Марка си чекала!

ЈЕЛИЦА

(заћута)

ЈЕВРОСИМА

... Срца плаха... да се није што расрдио, кад толико изостаје?

ЈЕЛИЦА

Запитај га!

ЈЕВРОСИМА

То је твоје, – жена си му
жена сије срећу по дому!

ЈЕЛИЦА

Па... ја... знадем њега.

ЈЕВРОСИМА

Ти...?

ЈЕЛИЦА

Мој је отац такав био.

ЈЕВРОСИМА

Њега нисам познавала,
– какав човјек бјеше војвода?

ЈЕЛИЦА

Сретан само, кад би што стекао,
уживао, кад би ми то донио –
с тековином љубав ми носио;
кад не би имао коме што носити,
није ни текао:
с душом се растао.

ЈЕВРОСИМА

Марко не зна тећи.

ЈЕЛИЦА

Али и он дјелом љубав каже:
што учини, сласт осјети, тек кад прича о том мени...
па када се погледамо,
знамо, да смо своји,
једно другом равни...
да је тешка љубав наша,
ал да у њој виши постајемо —
мирно чекам зато Марка!

ЈЕВРОСИМА

Ђерко, шта је?

ЈЕЛИЦА

Чекам... јер га волим, мајко!

Узрујавање превлада у њој, нагну напоље. Јевросима за њом.

ЈЕВРОСИМА

Јелице... ћери... снахо...!

*(Опази Марка да долази, па се склони близу коломата
Себи вели)*

То до Бога велика грјехота,
да остане међу њима вако!

Ш ПОЈАВА

МАРКО

*(обрадатио; ратник. Здера завој с руке, баци га Тоши, који
носи хаљине за њим)*

Носи ово...

*(Погледа рану на лакту: још крвари, али он баци рукав
преко ње)*

Рана зарасла —
па донеси жуте чизме!

(Тоша пође, он се зграну)

Тише!

(Сам се уплаши свога гласа, па уситни)

Још спавају моји!

(Враћа се Ваистина, он се обрну њему, а збуњује се све више)

Рада бих сам рухо велигданско,

да с' уличим с три ката хаљина.

(Погледа на чардак па ухвати Тошу)

обрचित се морам прије... та шта блејиш –

је л' вам врана мозак попила, те сте јутрос изгубили

главе: мичите се оба!

Ваистина оде; Тоша пође, али Јевросима стаде пред њега.

ЈЕВРОСИМА

Дај, Годоре, да ја видим, што ми син донесе!

МАРКО

... Мати!?

ЈЕВРОСИМА

... А мој синко, Бог ми с тобом био,

опет једна крвава хаљина!

МАРКО

(Љуби је у руку, али Јевросима строга, неумољива)

Мати, мати, давно миловање!....

ЈЕВРОСИМА

Гдје си био?

МАРКО

Гдје и до сад: – у боју сам био.

ЈЕВРОСИМА

Опет!

– дојадило остарјелој мајци све перући кржаве хаљине!

МАРКО

Остави их –

Хоће да јој их узме из руку, али их она разви јаче, као опомену.

ЈЕВРОСИМА

Ти остав се, сине, четовања свога,
јер зло добра донијети неће!
Ко прах с пута витла вијар с тобом,
без користи и себи, и своме,
докле тако?

МАРКО

Крвничко је Марко кољено,
научи се пити, у боју пјевати,
ма прах био, засипаће очи,
ко му незван на путу се нађе!

ЈЕВРОСИМА

Залуд теби моје говорење,
зар ти није доста чуда и покора!?

МАРКО

Имаш разлог, – и сам видим: не ваља овако!
... Турке сијечем, – њих све више,
Турке гоним, – они ближе!
Не вриједи ово,
па све мислим у једну смислио: ваља другачије!

ЈЕВРОСИМА

Милом Богу хвала те се и ти
ближ по ближе приближи памети,
– па што смисли, рано!?

МАРКО

Треба у бој!

ЈЕВРОСИМА

Опет исто!?

МАРКО

Није исто. У бој прави. Не у шале ко до сада, у јуначко надметање, каквог нема од заманде, да забрекне и жила под ноктом!

ЈЕВРОСИМА

Што то наче мајци ојађеној?!

МАРКО

Доћ' ће Реља,
... ал што ти зборим о том,
– кад дорасте дрво, протрести га треба, да плод падне.
Чућеш послје: доћ' ће Реља са многима!

ЈЕВРОСИМА

Зар би јандал ти могао с многима!?

МАРКО

Моћ' ће многи са мнош. – Сковаћемо дјело за вијекове,
а по чем те помињу вијекови,
за то вриједи вијек свој вјековати!

ЈЕВРОСИМА

Пази, сине, врло добро моје,
дјело свако претеже тезуљу,
а мјерила два крака имају,
те што више мећеш на крак један,
то осјети други ко неправду!

МАРКО

Ти већ поче мјерит, мати!

ЈЕВРОСИМА

Крупно заче, па чуј крупно:
Ако опет одеш у бој, што ће твоји?

МАРКО

Што и досад: чекати ме!

ЈЕВРОСИМА

А Јелица?

МАРКО

Окани се љубе,
и она ће чекати на Марка!

ЈЕВРОСИМА

Сама?

МАРКО

Нека такне ко и сламку, коју Марко својом зове!

ЈЕВРОСИМА

А хоће ли ноћи?

МАРКО

Рашта не би могла?
– Милујем је ко до сада!

ЈЕВРОСИМА

Она тебе још и више,
ал претешко предуго чекање:
у јутро се пробудимо...
свако весео, свако зна куда ће,
нас двије сјеле... ни куда, ни камо.
Прође тако тмурни дане, а јаве се попци –
ми сједимо, још чекамо,
пустом кућом вјетар дува, жижак тиња, већ издише –
а ми сјеле, тебе чекајући,
страшне јесу дуге зимске ноћи!

МАРКО

Аја, уја, пуста луња,
у што хоћеш да унајмиш Марка!?

ЈЕВРОСИМА

Ја се нисам за Јелицу уплашила,
док је јутром долазила са очима крвавим од бдјења,

ал јутрос је виђех, гдје се ломи и стид савлађује: тада
сам се уплашила,
да се у њој штогод не саломи –
очајање чини од човјека најгорега себи душманина!

МАРКО

Кидљива си, ко пређа кидљива,
– мати! Што ми рече?!

ЈЕВРОСИМА

Сваком помогнеш, себи не одмози:
дај разлога кући својој!

МАРКО

Па да ми забаве: чубар биље, сва гора мирише,
само овом, што љуба уздише –
– мати! Што ми рече?!

ЈЕВРОСИМА

Не љуља се кућа, док је жена не заљуља: остај с нама!

МАРКО

Да отпашем ћемерлију, а припашем опрежину,
да ми рекну из дружине: што си, вуче, обрђао?
Рађе да ме рашчерече жива!

ЈЕВРОСИМА

Чувај, сине, душу и поштење...
тако ти је и ујак чинио, док у свијет име распросуо!

МАРКО

А о што бих огријешио душу?

ЈЕВРОСИМА

О божију правду и Јелицу:
узео је на срце и душу, а сад за њу и не хајеш!

МАРКО

Хајем!

ЈЕВРОСИМА

Не буди јој онда худо вољно и невољно!

МАРКО

Ко то рече? Јелица се потужила?

ЈЕВРОСИМА

Није, сине, тек јутрос је виђех јатку и јадовну.

МАРКО

Што да она буде јатка и јадовна?

ЈЕВРОСИМА

Рекох, – не бацила мутној води!

МАРКО

А гдје је Јелица? – Да ми каже, што је таква!

ЈЕВРОСИМА

Сине...!

(Пође за њим, али он суну пред њом)

... Пустих камен, да с' котрља низ брдо, гдје ли ће се оставити?... Што ли ће ми овај дан донијети?...

Пође у двор; Тоша ступи пред њу.

ТОША

Шта ћу с овим?

ЈЕВРОСИМА

Крв...?

– Зло знамење кржаве хаљине, – за мном Годоре; треба спремит кржаве хаљине!

Оде са слугом. За час упаде Јелица. За њом се натурао Марко.

IV ПОЈАВА

ЈЕЛИЦА

Мати!... Мати! – нема је...

МАРКО

Реци што си била јутрос јатка? Јадовна си била!

ЈЕЛИЦА

Ко ти рече...

– Мати!

МАРКО

Веле: жуто ми злато од јада јадно, – са шта?!

Код бабајка ниси видла сунца ни мјесеца, нити знала,
на чем жито расте,

а чега ти овдје недостаало?

Тури на се одијело од дике,

мрежај чоху златном жицом,

а дан сваки гради на весеље:

што ја даље, мислим на те више!

ЈЕЛИЦА

Јарко сунце одскочило,

– уђи у дом, да починеш...

МАРКО

Што ће мени одмор, – борбе треба Марку!

– Да ме видиш, кад замахнем Навалијом, па пресијечем
коња с оклопником –

то да видиш, – да се дичиш, што си љуба краљевића
Марка!

ЈЕЛИЦА

Јеси јунак, биран јунак, пред свом војском дика!

МАРКО

Па што рониш сузе од очију?
Што сам даље, све те марим јаче,
и све више стремим у висине!

ЈЕЛИЦА

(одважи се тада Не гледа га, облимице гута ријечи, али збори)
... Зазор мене у те погледати, а камо ли говорит с тобом;
бит не може, – говорити морам:
што се више винеш, полетјећеш више –

МАРКО

Да ти – што би хтјела?

ЈЕЛИЦА

... Да ми срећан будеш.

МАРКО

Још ћеш и ти?
Гдје си, тврди Варадине, да ти ломим и обарам стијене!
– Што ће срећа? – Од среће би свијет зачамао.
И зар има среће: задовољан да не желиш више?
Нема праве среће!

Он у ријечи, а под бедемом се зачу пјесма

ЈЕЛИЦА

Пјесма...?!

МАРКО

Ко то пјева тако задовољно!?

ЈЕЛИЦА

Себар плужи под бедемом, – срећу јавља пјесма она:
није срећа велико-далеко, већ ситно и блиско:
задовољан и ти буди с малим, – с нама остај, војно!

МАРКО

Вргни главу у босиљак, – мириши га, мирно мене чекај,
не окурни сузом цвијет са неранце:
није вријеме, да се милујемо!

ЈЕЛИЦА

Остани с нама, војно, остај!

МАРКО

Ој Јелице, теби хоћу рећи:
док ја на те у даљини мислим,
играјућ се мени сунце рађа,
а кад гледнем око себе –
тоне добро, а зло се помаља.
Кукавичлук и неправда ничу као коров, –
куда се окрено, све тријebити ваља:
земљу грдно притисло копито, дахнути јој душом не да!

ЈЕЛИЦА

У борбу ћеш утонути, опустиће кућа твоја,
– остај у њој са својима!

МАРКО

Мироносно око твоје тиша буру и валове;
у заклону нуз њег не мож' памет ни да паметује,
како вијар прашку дигне,
подигне је у висине, да спрам сунца сине и пресине,
и нестане сјајна и незнана:
та има земља, – у њој људи пјевају уз гусле,
радосни су крај огњишта, – умиру без боја,
и у њу ћу све своје однијети,
– тек страшне борбе ваља да окончам,
док побједу вјери својој даднем!

ЈЕЛИЦА

Угинуће дотле лоза, што се у вис пела,
неће бити ко сабљу носити, ко јахати коња!

МАРКО

Мучи! ни у руке топуз узо не бих,
 кад бих знао, да топуз све руши,
 ни крчио коров, да блато све каља:
 твоју вјеру, љубо, топуз не обара, –
 твоју душу, љубо, гријех не укаља,
 нема тога, ко махану теби тура!

Ко снијег чиста мирис шириш смирне и тамњана
 дај Икону своју да цјеливам –
(Обујми је)

Знај, Јелице, дробни мој бисере,
 док окончам са злом борбу, босиока теби ћу донијети,
 – милодуха, да се милујемо,
 – милујемо, дивно живујемо.

Наже се, да је пољуби, – она одби. Не заплака сузом, ал пројада гласом.

ЈЕЛИЦА

Ноћас снивах: бисер низах, – бисер значи сузе!
 кад у јутро, мој ћердан препуко: – с врата снизао се!...

МАРКО

Под грло ћу бољи запучити:
 једно грло, три низа бисера!
 Чуј, Јелице, срце из њедара:
 – час је, кад се мисли другачије, –
 па ватрено док ти гледам око,
 жеља моја јадом теби збори:
 не убиј ми срце у јунака!

ЈЕЛИЦА

... А ти иди...

МАРКО

Обрече ли, моје обречење!?

ЈЕЛИЦА

(одлучније, себе прегорјела; пјесма умукла)

Иди... иди!

МАРКО

Тако, љубо краљевића Марка,

– моја сад си, као икад!

Привину је себи, хладну љуби; Јевросима изађе из двора

V ПОЈАВА

ЈЕВРОСИМА

Дјецо моја... на то сам чекала!

ЈЕЛИЦА

(изви се Марку, обисну јој о врат и заплака горко)

Мати... мати!

ЈЕВРОСИМА

Што ми сипи киша, када сунце грије!?

ЈЕЛИЦА

Он одлази!

ЈЕВРОСИМА

Ти га пусти?

МАРКО

Идем!

ЈЕЛИЦА

Мора ићи, да докона борбу!

ЈЕВРОСИМА

Јадна дјецо злосретна, – брзо ти ми, сунце, зађе!

ЈЕЛИЦА

Пусти га!

ЈЕВРОСИМА

Тебе да ми очај бије од зоре до мрака?

– Пропаст видим дома свога... узми ме, Господи! да не гледам, гдје се тули огањ и у овом, као некад дому Момчилову...

(У тузи бије у прса)

и молим ти се, Боже наш:

мене прво огња мога, да не кукам стара на вијекове!

МАРКО

Шта радиш, мати, реци, шта да радим?

ЈЕЛИЦА

Мора ићи... борити се мора!

ЈЕВРОСИМА

Снахо... сине... смилујте се мајци, стара да не рида!

МАРКО

Мајко, – ти не плачи!

Камење су сузе твоје, – свака суза камен усијани. –

(Себар пева, али даље, слабије, Марко плану)

Опет пјесма!

ЈЕВРОСИМА

Ко запјева уз нас?

МАРКО

Себар, – главу ћу му откинути!

ЈЕЛИЦА

Мучи се, и оре. –

ЈЕВРОСИМА

Тај пјевати може: земљу оре, срећу изорава!

Све у земљи – и све од ње:

гледај зрно, како у клас расте,

славу божју гледаш.

МАРКО

Истина је, што говориш: слава божја, – ал ја борбу хоћу!

ЈЕВРОСИМА

Орање је борба, – света борба човјека и земље: кад по њојзи гази, себар заволи је,
а кад ралом бразду пружи, љуби земљу своју.

МАРКО

Љубим и ја!

ЈЕВРОСИМА

Још је ниси обљубио: још се ниси с њом мучио, – ћеиф свој си по њој проводио!

МАРКО

Зар да узмем рало и волове,
па заорем брда и долове?

ЈЕВРОСИМА

Тајна је земља: мртво зрно у њој оживи!
Себар оре, живот буди... не ништи га ни ти,
јер у свем је правда:
подај живот, ко што живот прими, – бићеш срећан,
сине!

МАРКО

И ја правду хоћу: могу много, – ваља много дати!

ЈЕВРОСИМА

Пребаци се, дико:
кад изоре хљеб свој себар и метне га на сто,
свето Тајно на сто меће, – њим с причешћује:
„ко што примих, дајем живот!”
и не бјежи, већ се земљи враћа,
да изоре снова Свето из ње...
Пјесма она молитва је,

помоли се и ти тако и пољуби земљу своју...
(Свечано му приведе Јелицу)
 ... срећан буди с њоме, рано!

МАРКО

Љубо моја, – земљо моја!

ЈЕВРОСИМА

Није срећа крвава хаљина, – вријеме већ је, да пропоју
 пусти двори од плахога плача дјетињега!

МАРКО

Земљо моја – љубо моја:
 Твоја шутња збори, ко да судба ори –
 још ћу збиља да пожелим срећу!

ЈЕВРОСИМА

Сагни главу земљи, задовољиће те!
 Има ли што љепше до славе божје,
 слађе од вечере, знојем стечене?!

МАРКО

Борбу водим, да мир створим, у јад јурим за весеље,
 давна жеља у мени се буди:
 обрнућу – преврнућу, да ми се обрне,
 да ја видим, што ћу изорати!
(Изјури)

ЈЕВРОСИМА

За њим! – смири, снахо, овај станак, – смирио те Бог!

ЈЕЛИЦА

Марко мора сам да пође, куд хоће да дође!

С куле мотриље јавља труба госте. Одмах их најави и Ваистина

ВАИСТИНА

Посланици цара Лазара.

ЈЕВРОСИМА

Уведи их у двор, а ти, ћерко, припази на Марка!

Улази. Јелица се склони бедему у заклон, а Ваистина уводи Љутицу, Мину, Радича, Ђурђа и пратњу.

VI ПОЈАВА

ВАИСТИНА

У двор изволите госпођи краљици.

РАДИЧ

Марко у том рају?

МИНА

Ал пакао овдје –

(Удари се у прса; спази Јелицу, па га упуту за Љутицом)

Жури, чекају!

РАДИЧ

Међер има јоште старе царевине!

Разгледа око себе и одлази за осталима. Мина се упуту Јелици.

МИНА

Племенита Кира Јелица...!

ЈЕЛИЦА

Ти?!

МИНА

С ивице бедема! Провалија под тобом је, пашћеш!...

ЈЕЛИЦА

Како се усуди близу мене?!

МИНА

Ко посланик царев!

ЈЕЛИЦА

У поштење обуче се злочин –

МИНА

Чекао сам Марка у Костуру,
опасност ме спрва плашила од њега,
– кад га не би, у потоње доведе ме у потрагу амо.

ЈЕЛИЦА

Ништа Марку ја казала нисам.

МИНА

Оста, дакле, на Турцима: један отео, други Марку по-
вратио, ал да дође Марков онај Турчин...!?

ЈЕЛИЦА

Неће! гдје би Турчин до нас?

МИНА

Не може: стопут би му доведе одрубили главу, ал да
ипак дође: пријекорна би Марку била!

ЈЕЛИЦА

Пријек поглед не бих издржала!

МИНА

Што: – пријекорна? Плануо би као огањ живи, да дочеује
за отмицу;
прије но би разлог саслушао, убио би и мене и тебе!

ЈЕЛИЦА

Нека!

МИНА

Ал убио тебе ко невјеру,
што си крила, да си била у наручју моме!?

ЈЕЛИЦА

Мина! нас се двоје двапут срело,
ни мислити не смијем на твоје састанке, ни Марку ни-
шта зато не споменух,
иди! свршили смо и трећи састанак!

Пође, али искрсну Реља

РЕЉА

Госпо! гдје је Марко? – За мном иду посланици краља
Твртка, гдје је, да му их приведем?!
*(Видје, како Јелица прође Мину, па их представи једно
другому)*

А вас двоје непознати? Некад нисам могао, – сада ћу вас
упознати:

Мина, памет од Призрена, – и Јелица, понос од Прилипа;
Марко!... Марко!

Изгуби се вичући. Мина обишао и стао пред Јелицу.

МИНА

Не пуштам те! Једном у животу хоћу да прозборим с тобом!

ЈЕЛИЦА

Што хоћеш, – брзо!

МИНА

Увијек тебе!

Не љути се, – ко несрећно љуби, страда, да му све зло
мора бити опроштено – А ја хтједох добро по обоје: Марко
свагдје, само не уза те, – што остави због њег лијепо царство
дјевојаштво!?

*(Труба снова Као пређе Ваистина пролази пред госте
Тоша)*

Нови гости?... А гдје ти је Марко!?

ЈЕЛИЦА

(оте му се, побјеже на бедем)

Ено, – погледај га!

МИНА

Оре...?

ЈЕЛИЦА

Ступа за лемешем ко Цар, кад се враћа из боја, пун поноса са побједи своје. – На бусен му нога стаје, као пурпур да је под њом разасрт, а ручицом равна, ко да опет дијели царства!

МИНА

Још га волиш!... А хтјела си заплакати, кад сам долазио... зла сам жељан, – помози, Сотоно!

ЈЕЛИЦА

Сад се загледа...: уздиго главу ко орао кад полети, из ока му сунце жеже;
тако стоји самац храст, кад преврши стотину година!

МИНА

Долазе Босанци, – шта ће Босанци код Марка!?

VII ПРИЗОР

ВЛАДЕГА

(с Остојом и пратњом. Јелица се склони у двор; Тоша за њом. Мина гледа посланике радознало, а они се коче гиздави и загладуњени)

Стар сам, ал ко младић изгарам од жеље, да угледам Марка.

ОСТОЈА

Код мене све бруји од силе његове: те удари камен, а наврије вода, те размаха шаком, – помиче литице.

(У двор се враћа Реља)

Реља, брате мој по Богу, гдје је Марко?

РЕЉА

Пред недјељу дана обарао, копљем катане, нас до јутрос
вином, а од јутрос плугом земљу.
Погледај га, – оре!

ВЛАДЕТА

Стара глава, слабо ухо: како рече?

ОСТОЈА

Е јест и то добросретњи неки рад! – Код нас није још
у обичају, ал ко велим:
чиста памет, благо најбоље!

ВЛАДЕТА

(Мина му се чини сумњив, тихано ће Рељи)
Наш си, – ко наш да си... а који је оно!?

РЕЉА

Посланик Лазарев.

ОСТОЈА

Жив он и здрав мајци, али топуз Твртков у двор не
уљезе, по коме се бане Лазареви људи!

РЕЉА

Нек је тако, кад није инако: у памет се!
(Показа да их слуша Мина, па преврну говор)
Шта велите, како је код Марка: Исмаилчан у близини
ко да не влада!?

ОСТОЈА

Ма ни Марко. – Питомих је ово стадо брва, не држава:
један другом не смије ништа, нит ко други смије њима ишта
од Маркова зора!

МИНА

Ко страх позна, највише и преза!
(Шепурећи се оде с презривим осмијехом у двор)

ОСТОЈА

Свашта на свијету: краљ оре ко сељак, слуга ко краљ
ходи.
у Бобовцу само код нас господује право оно господско!

ВЛАДЕТА

(очепљен одласком Мининим већма на опрезу)

Мир!... Што си чуо, не чуо се чини, – а што видје, да је
невиђено; оvdје важу сваку ријеч, а човјека уз њу вежу: опери
језик, завиј га у свилу, нек је у устима ко бисер у шкољци, –
скуп и сјајан, ал и непокретан!

(Галама напољу)

Ко да грми, а ведро је; тло је мирно, да би потрес био,
е шта ли је?

РЕЉА

То долази Марко!

VIII ПОЈАВА

МАРКО

Мати!

Уђе зајапурен. Слуга за њим носи злато.

РЕЉА

Ао Марко, моја перјанице, дошли ти Босанци!

МАРКО

Послије, Реља, сив соколе, мати!

ЈЕВРОСИМА

*(изађе с Љутицом и пратњом. Видећи Владету, остадоше на
степеницама, сама силази Јевросима)*

Шта је, сине?!

МАРКО

Орао сам!

ЈЕВРОСИМА

Нека!

ВЛАДЕТА

(умудри се и промијени)

Код нас уче Богумили, и Христос је орао.

МАРКО

Кад заорах плугом, свијет хтједох браздом да изврнем,
ал с' указа четица Турака. – Загледаше се, застадоше, и
наस्мијаше се, кад видјеше рало.

Крв потјера одмах жеља, да натјерам воле у наврље
преко друма њима у сретане.

ВЛАДЕТА

Тако њима треба!

МАРКО

Једно Туре викну од њих:

„Море, Марко, не ори друмова“, – ја плугом пред њега:
„Море, Турци, не газте орања!“

Натјераше они коње, ја подигнем рало и волове, па
замахнем –

ОСТОЈА

С ралом и волови?!

МАРКО

И овако омахнем –

ЈЕВРОСИМА

А Турци?

МАРКО

У чело сам требао да их љубим, ал их побих:
– борили се славно!

(Показа на злато)

– То сам теби, мати, изорао!

ЈЕВРОСИМА

Неће пристат ни за здравље, ни за нашу душу!

РЕЉА

Чусте ли га: нема лова без сива сокола, ни мегдана без краљевих Марка!

МИНА

Колико злата, све жутих дуката!

Превари се, сиђе. За њим Ђурађ, Радич, па помало и остали.

МАРКО

Не узимам благо, што ја блага немам,
него да се знаде, да се приповједа, што ј' чинио Марко
од Турака, – сиротињи!

(Слуга пође, он баци на хрпу још и свој ђемер. Осврће се за Јелицом)

– за Јелицу, – да јој речем, што сам и њој изорао!

ЂУРАЂ

(пришао посве близу Марку, дивећи му се)

Реци нама!...

МАРКО

Ко је ово момче зорно?

ЉУТИЦА

Краља Вука дијете Ђурађ. Хоће да те види, и да ти се диви!

МАРКО

... А ти ли си, царева војвода? – Здраво – гле: кап крви на рукаву оста!

РАДИЧ

Крв јунаку од злата је украс љепши!

Здра Марка у скут и руку, он јунаке у чело. Мина склонио Ђурађа.

РЕЉА

Ао Марко, срце живо, обазри се на ме:
госте ти довео, срећу донио!

МАРКО

Здраво и ви, Тврткови соколи, и помози свима Бог!

ВЛАДЕТА

(са својима)

Бог ти помогао!

ОСТОЈА

Евала ти за борбу с Турцима, стопут хвала за бразду
урудну: ралом си нам срца запарао –

РАДИЧ

– И у срца посијао вјечни помен твога људовања!

МАРКО

Ој дружино, браћо моја драга, да и вама рекнем – ал
јесте ли мишад, ил орлови, – је л' љељенчад с љиљан-горе, ил
змајеви љути са ограшја?

ЉУТИЦА

Хоћеш и нас да преврнеш браздом,
а знаш сваки како душом дише!

МАРКО

Онда ћу вам рећи, што сам себи изорао...:
(Зграби са земље шаку прашине, показа им, па дуну у њу)
Ој војводе, моја чила крила, да л' видите ово?
Прашина је. Вјетар дуне, прах нестане, – то сам био ја.
Самац. – Прашка. – Ништа. Једна сабља гору не сасије-
че, – један топуз, перје поломљено,
слаба вајда боју од једнога!

ЉУТИЦА

Добро поче, Бог наспори!

МАРКО

Нећу више ни ја самац у бој!
 За јуначке хватимо се руке: кад се праха прах прихвати,
 биће земља;

из јалова ништа хранитељка свега земља.

И ми да се једном снагом опашемо, – ко змај љути да
 напусти модар пламен с неба смртнога

и све спали, куд се спусти –
 што би хтјели, то стварали,
 нико сили таквој не одоли!

ОСТОЈА

Јеси јунак замрчена брка, – ја ли сада, ја л' никада!

ЉУТИЦА

И ја велим: моја сабља, моје огледало,
 ал немој се, Марко, зачудити: кад премину пренејак
 Урошу, на сто његов сједе Лазар. – С југа Турчин,
 раздор са сјевера, хоће царство да разнесу –
 не да Лазар, честито кољено, већ он поче да опрема
 војску!

ЈЕВРОСИМА

Ко твој отац некад!...

ЉУТИЦА

Тебе зове –

ЈЕВРОСИМА

И Урош је тако некад!

МАРКО

Све ко некад, ал друкчије биће но некада:
 – откад плугом браздих бразду, оживјело, што замрло
 на дну душе моје. –

БУРАЋ

Нека живи вјечно!

МАРКО

– Отад жеља обузе ме, да ја градим земљу и велико стварам из малог:

Турчин хоће земљу нашу –
не дамо је, неправда је;
Турчин хоће, да смо робље –
не дамо се, нисмо кукавице;
браћа јесмо! Правду у се, а истину на се,
туђе свето, своје свјетло,
па ко браћа, један другом тврду вјеру дајмо:
кад смо једни, и бићемо једно.
Сам никуда, свакуд са својима,
– амо, браћо, ко са мнош осјећа,
на похвалу земљи дивној загрљени сви у борбу
за част и човештво, да зла нестане!

ВЛАДЕТА

Сви хоћемо тако!

ЉУТИЦА

И морамо, јер цар поручује:
земан дошао, ваља војевати: сваки своје да покаје старе,
– рђом капао, док му је кољена, ко не дошао у бој на Косово!

ВЛАДЕТА

А краљ вели: нит је било, нити може бити: једна земља
а два господара,
сви требамо на Косово!

ПОСЛАНИЦИ

(одушевљено, али сваки на својој страни)

Хоћемо! – Морамо! – Требамо! – На Косово!

МАРКО

Тако ли сте?

Земљо, да ти плоча ручку има, стресо бих те за њу и изврно: у једно коло, сви, војводе, добро нама Бог и срећа даће!

ЉУТИЦА

Је л' велико, што се спрема, добро га наслути: хоће царе тебе војсковођом, а да буде за добар почетак, – док се војске угаборе, – зове тебе за крштеног кума: хоћеш с нама?!

МАРКО

Хоћу.

ВЛАДЕТА

Сачекати хтједох са својим посланством, ал слично се лијепи сличном:

краљ наш, јунак Твртко, цијени тебе ко складна јунака, па одавна спрема да му првоборац будеш војсци, а за знамен и бољи почетак позивље те за вјенчана кума: јеси л' с нама!?

МАРКО

Јесам.

ВЛАДЕТА

Брже да си, онда, до Бобовца града!

ЉУТИЦА

Обрече се мени –

МАРКО

Обојици, – на Косово сви ћемо у борбу!

ВЛАДЕТА

Ако ти је срце по језику, ти ћеш с нама.

ЉУТИЦА

Прво нама!

ЈЕВРОСИМА

Нуто сијасета:

лијепо вас сложне погледати, ко да једна у дан један
родила вас мајка,

ал не водите ми сина, док у кућу барем не улегне!

МАРКО

Разлог имаш, мати: наш састанак треба прославити!

РЕЉА

На весеље! навалите, слуге, у подруме доње: нек ко двори, нек ко вином служи.

МАРКО

А ви, браћо, у чардаке горње, гдје се пије и напија, данас ме је сунце огријало: имам с киме хладно пити вино!

МИНА

Зло ти вино, краљу Марко, – код тебе се подуже гостује: зачамасмо за твојим софрама, већ потруди силу и господство – царевина чека Марка!

ОСТОЈА

Краљевина изгледа одавна!

МАРКО

Та нека те...

ЉУТИЦА

Некад бјеше, – у Верији – да не буде горе но некада, већ све здраво и весело сада: ја те молим, – тебе молим, ја ко никад другда, пусти ове, па похитај с нама!

МАРКО

Ријеч вам дадох!

ВЛАДЕТА

Нама си се обећао: сватови су на окупу!

МИНА

У свате се иде на весеље, – на кумство се иде по закону: прво мора нама!

МАРКО

Обојима; свима: – само никуд сам!

ОСТОЈА

По Рељи је Марка краљ звао одавна –

МИНА

Али први послије Бога је цар!

ОСТОЈА

Дед не праши: код нас веле царвином кнез управља!

МИНА

Бана Твртка зову многи краљем!

Подиже се граја. Јелица изађе преплашена Оста наврх степаница, гледајући вреву.

ПОСЛАНИЦИ

Вријећају нас!... Срамота!... Ко то смије рећи!...

МАРКО

Чудно ли су луди и безумни –
на зло креће ово, мати!

ЈЕВРОСИМА

Умири се, сине, живота ти мога и твога,
па дом чувај свој!

МАРКО

У двор, господо и браћо!

Нека нас земља својим даром дарива, вино ће нам лице
разабрати,па бесједу отворимо, како ћемо Турке вучки и соколски,
а бацимо трице и кучине,

ушетајте у двор, да пијемо хладно вино!

Пође; неколицина за њим, ал искочи Мина

МИНА

Нећу, док се не одлучиш, с ким ћеш!

МАРКО

Самац нећу у бој.

МИНА

А ти слушај... ако не знаш, ко је цару душманин највећи, ја ћу ти га рећи.

РЕЉА

Ти загусти, – окани се, ил зло ће се збити!

МАРКО

Знам га: Турчин!

МИНА

Није Турчин, – сви почујте, то је њихов Твртко!

ВЛАДЕТА

Лаж је!

Снова бука: Лаж! Клевета!

ЉУТИЦА

Истина је, –

Твртко хоће да царује умјесто Лазара!

ОСТОЈА

Уаа!

Завика, а што не учини ни најгора ријеч, постиже тај узвик: посланици извадише мачеве.

ЉУТИЦА

Гдје у тикви нема суда, – мач тиквину скида: удри, руго!

МАРКО

Стој, Љутице, издао те образ и оружје,
а ви други маче у корице:

Навалија голица ми бедро, – тешко томе, с ким диван
отвори!

ЈЕВРОСИМА

У разлог се, људи: у домаћинском дому не игра се коло
криво!

Стала између Марка и Љутице. Реља узе Владету.

РЕЉА

Куд те памет занијела: старији си, мудрији, – попусти!

ВЛАДЕТА

Нема вајде од памети: пусти ме овима!?

РЕЉА

Немој тако, јадан не био,
– ући први, тако ти приличи!
Уводи га у двор. Неколицина за њима.

МАРКО

А ви други?

Тако мени не усахла рука, добром Шарцу грива не опа-
ла, биће чуда и биће покора, –
ил у дворе брже уљезите,
да се добро натрошимо вина!

ЈЕВРОСИМА

(на глас Марков изазивни замоли Љутицу)

Хајд, војводо, ући са мном! –

ЉУТИЦА

Достојанство браним царевини!

ЈЕВРОСИМА

Грехота је!... у двор, госту честити!

ЉУТИЦА

Зар с овима...?

ЈЕВРОСИМА

С Момчиловом сестром, кад те моли!

Поведе га За њим уђе опет њих неколицина, ал остаде Мина

МИНА

Никад Мина, куд множина:

нек улазе, ја овдје остајем!

МАРКО

Ти то мени?

МИНА

Прах сам и ја, – прах и бићу,

– нека дуне вјетар, прах небу однијеће;

земља блато била, блато остаће!

... Изјасни се, с ким ћеш!?

МАРКО

Још пркосиш!

Врло мучно Марку дошло, па очима ваља; Јелица сађе Мини.

ЈЕЛИЦА

Куд сви, пођи и ти!

МАРКО

Јелица?

(Дрекну на љубу, ал обрну се Мини)

Унутра се, на заповјед моју!

МИНА

(не макну се)

ЈЕЛИЦА

Марко...!

(Погледом замоли Марка, а Мини ће)

И на молбу моју!

МИНА

Све за љубав госпође Јелице!
(Дубоко јој се наклони)

МАРКО

(на чуду се нађе, па се разабира)

Је л' истина, ил ме вара око?

– Бистро гледам, али ми мозак проври: ако сам се ипак преварио?

... Неће, како хоћу, – то не иде како треба,

не вара се Марко, – ту се нешто за бусијом спрема!

(Пође, али пред њега стала прилика у црном. Ко пре-
плашен он завика)

Ко си?!

VIII ПОЈАВА

НЕПОЗНАТИ

... Твој пријатеља Алил.
(Разоткри се)

МАРКО

Алил, – мој побратим?
Несрећа се спрема!

АЛИЛ

Дођох по те.

МАРКО

Ти по мене?

АЛИЛ

Да те водим собом.

МАРКО

Марко у Турке?
Гротом би се јунак насмијао: тебе овдје, – чуда ми је
доста; ал твој позив, – чуда и превише,
шта ћеш са мном!?

АЛИЛ

Султану бих тебе; – војску Султан на вас спрема.

МАРКО

На султана и ја, – и сви моји. –

АЛИЛ

Никад сви ви заједно!

МАРКО

Ти си нешто чуо, – негдје прислушкивао:
доћ' ће на Косово сви!

АЛИЛ

Султан тебе верма мимо друге,
ти му пођи, па просто твојима!

МАРКО

Просто, побри, што то рече Марку,
наопако, да погоди!

АЛИЛ

Да ми те је султану извести!...
За посинка он би те узео, – ти спасао земљу од пропасти,
– султан зове, озови се!

МАРКО

Пријатељу лако се озивам, а лако ћу одбити султана:
не, – султану нећу.

АЛИЛ

Не'ш султану, а ти дођ мени, па да видиш у Кара-Оману,
аџамије шта су борци љути:
све од лава срчанији, а од тигра крви жеднији су,
не умиру, сви од листа гину,... да се огледате!

МАРКО

... Нећу по мегдани', – нећу сâм: у бој идем са браћом!

АЛИЛ

Што си ми се промијенио, – шта те таквим учини...!?

МАРКО

Хоћеш јоште да погађаш? Нека буде што нагађаш, ипак
– зло је камен, ал Марко је кремен!
Око мене свуда мермер, благо, цвијџе, пријатељи;
и зову ме, и траже ме људи, имам свега. –

АЛИЛ

Јеси виђен и погодан!

МАРКО

– Ал све ово да изгубим, почео бих опет снова: злом –
каменом удри кремен,
не разби га, ал искру разбуди!
Задовољан треба с малим бити,
тек да имаш свога пјевидруга, – душу једну да уздише
с тобом, па свије опет да освајам!

АЛИЛ

А Јелица...?

МАРКО

Што запита за њу?

АЛИЛ

За кога ћу другог?

МАРКО

Што запита тако, – ти још нешта знадеш!?

АЛИЛ

Ништа.

МАРКО

Кријеш! – ... Ил си чуо, ил негдје видио –

АЛИЛ

Невјерна ти...?

МАРКО

Ха! ко то рече...!?

АЛИЛ

Питам. – Тако: има жена девет душа...
ал кад плану, је ли тако...?

МАРКО

Ни питати немој тако! Вјерна Јелица, ал ја –
та што запита ме оно...!?

АЛИЛ

Вјерна кажеш, – што маниташ!?

МАРКО

Јутрос бјеше јатка и јадовна,
што да љуба буде јатка, – не подносим, да ми је јадовна!

АЛИЛ

Убиј, кад је непоћудна!

МАРКО

Љубио је, гдје бих је убио:
гори образ од образа, – дом бих прије оставио!

АЛИЛ

Па да шта ћеш с њоме...?

МАРКО

Туга њена за срце уједа:
срце бих јој живо дао, жељу сваку испунио. –

АЛИЛ

Кад је добра, била ти и боља, ал не ваља жену сувише
вољети!

У дворани наста жагор. Чује се Минин глас.

МАРКО

Чуј глас онај, – онај глас чујеш ли?!

АЛИЛ

Чујем!... Чуо сам га негдје...

МАРКО

Кобан за ме глас је онај, – унутра је с њим Јелица – и
ти мораш њима.

АЛИЛ

Унутра су сами ваши.

МАРКО

Наши, – ал ти мораш њима: живот судиш правије од
мене. И прије си погађао добро: ти ћеш тамо –, мотри –, добро
пази! –

АЛИЛ

Препредену шалу збијаш са мном:
довде сам се муке намучио, крадимице фулајућ се теби,
јер кржаве очи сретале ме свагдје.

МАРКО

Ситница! – Мораш унутар,
промотри, – ја сам кривац свему, ал има ли још кри-
ваца... уђи!... жив се мајци повратио!

*Тресну о врата, она се растворише. Марко повуче Алила. Кад
га загледаше, чу се Минин подвик, као знак опћег упреса-
штења.*

ГЛАС МИНИН
(невидљив у дворници)

Турчин...!

ПОСЛАНИЦИ

Ааа!...

МАРКО

Мој побратим!

(Викну – галама замукну. Уводећи Алила Марко ће му)

Сада можеш њима!

ХИ ПОЈАВА

Позорница час празна Ваистина преноси са слугама вино и ђаконије. Из двора изађе здвојна Јелица

ЈЕЛИЦА

Ваистина...? Изазови Рељу, – ал потајно, да не спази нико!

ВАИСТИНА

Баш иде.

Изађе са слугама Улази Реља

ЈЕЛИЦА

Реља!

РЕЉА

Госпођа Јелица!?

ЈЕЛИЦА

Амо, Реља, требаш ми, – ти си довитљив!

РЕЉА

Требаш и ти мени, – спаси!

ЈЕЛИЦА

Кога?

РЕЉА

Марка!

ЈЕЛИЦА

Спаси и ти мене!

РЕЉА

Од кога?

ЈЕЛИЦА

Од Марка: дошао му побро из Турака!

РЕЉА

Баш због њега ја и тражим тебе:
зло се пери, – пуче брука по свијету!

ЈЕЛИЦА

Због чега?

РЕЉА

Увео га Марко у дворницу,
– пред Турчином посланици ко пред вуком овце сабише
се у гомилу – а гомила фркће, што се Марко шета са Турчином..

ЈЕЛИЦА

Ој Алиле, њега да ми макнеш!

РЕЉА

Ван себе си, госпо, – стрепиш!

ЈЕЛИЦА

Одаће ме Алил, – води га отале!

РЕЉА

И ја гледам да га спремим, ал куда и како?
Док је Марко овдје, не оде нам Турчин, већ и Марка да
кренемо с њиме.

ЈЕЛИЦА

Марка кренеш? Једва сам га ишчекала!

РЕЉА

Мораш – иначе ће бити чуда!

ЈЕЛИЦА

Зар већега чуда има, него да нам оде Марко!?

РЕЉА

Твоје чудо за три дана: ако оде, вратиће се,
али битку отвори ли и покоље посланике за свог побру
Турчина Алила, ископа се кућни темељ Марку као турском
измећару!

ЈЕЛИЦА

Јао мени од сад па до вијека!

РЕЉА

Зато даље Марка, – наговори га госпо, да оде!

ЈЕЛИЦА

Још ја да га наговарам!

РЕЉА

Ти једина то још можеш:
никог другог он не слуша, – само на те гледи Марко.

ЈЕЛИЦА

Ја не могу,
– та да могу, одавна бих с ријечју пришла Марку!

РЕЉА

Мораш сада: крвав дође до очију, – тек што није на-
валио Марко!

ЈЕЛИЦА

Нек ми оде, ал ја да га из куће изведем?
То не може љуба!

РЕЉА

Може љубав, која се жртвује!

ЈЕЛИЦА

Живот радо за Марка бих дала, ал рећи му, да отиђе –
... рађе рећи, што зна Алил!

РЕЉА

Да си другог погледала!?

ЈЕЛИЦА

Реља!!

РЕЉА

Што затаја, – што не каза Марку прије?!

ЈЕЛИЦА

Да је рећи ко помислити!

РЕЉА

Ено Марка...

(Показа се Марко, који се враћа)

У црне се утопио мисли, јад му бије из очију!

ЈЕЛИЦА

Сад, ил никад да се исповједим!

РЕЉА

Уклони га, – исповјед ћеш посље!

Х ПОЈАВА

МАРКО

Што шапућу Реља и Јелица?

Реља!

РЕЉА

Већ си натраг, Марко?

МАРКО

Што шурујеш, – шта ли се осами!?

РЕЉА

Зло зубату међу злима, – стао овдје зјаке продавати.

МАРКО

У дворницу.

РЕЉА

Шта си на крај срца –
воља твоја, – нека ваља воља!
(Оде)

МАРКО

Тебе тражим. –

ЈЕЛИЦА

Смилуј ми се, Боже!

МАРКО

Бојиш ме се?...

ЈЕЛИЦА

Не бојим се, већ ја теби морам рећи ријеч!

МАРКО

То баш желим, – твоју ријеч да чујем,
ал да кажеш право: од јутрос ми нешто кријеш –
потавњело твоје лице бијело!

ЈЕЛИЦА

Није, Марко...

МАРКО

Као да си воду из пелина извијала, у њој лице умивала.–

ЈЕЛИЦА

Твоје лице страшно пријети!

МАРКО

Мани мене,
знам, што тужиш: мори те самоћа!

ЈЕЛИЦА

Навикла се на самоћу, – друго нешто...

МАРКО

Не извијај!... Знам све добро, ал ћу поправити: хтио
Марко, – подузео да пренесе друге прво у бердиван – кулу
нашу,

оставио тебе за потоње;
али... неће свако своје добровоање;
а ти мирна чекала ко земља:
сви је газе, а она све држи...
– ал сад нећеш више!

ЈЕЛИЦА

Нећу ни сад да сам ти пријекорна, – морам рећи. –

МАРКО

Реци! – али знади:
и најдаље кад сам тумарнуо, да си руком на срцу ми
била, оно вели: оставит те не ћу!

ЈЕЛИЦА

Немој тако, мио господару...
немој, док ти рекнем, што је и како је. –

МАРКО

Хоћу! – Давао сваком, теби ускраћивао,
много хтио, једно превидио,
ал и Марко сада ће по земљи да заоре, да преоре, –
да се сагне, и да се савије, још преслицу у десницу, –
у запећак, даље од мегдана. –

ЈЕЛИЦА

Немој, Марко, тако: сада те се страшим!

МАРКО

Не страши се, ту остајем!

ЈЕЛИЦА

Није ни то... господару... ево, да ти кажем!

МАРКО

Нисам готов.

ЈЕЛИЦА

Одавна је требало казати.

МАРКО

Јест, Јелице:

та ни очи још ти нисам право сагледао,
црне очи, морске трњинице!

– Трне моје срце за тим срцем,
што у груди трепће јатко и јадовно,
ко крвава кап бисера, или суза замрзнута!
Крвав бисер срце твоје, горком сузом залеђено,
бре! однијећу у бердиван-кулу,
усред горе од били-биљура,
у ложницу од мави-пируза,
каранфиље пода те да стерем, а за јастук румену ружицу,
па ти берем шевтелију, росом покапану!

ЈЕЛИЦА

Марко, Марко...!

МАРКО

Метни груду снијега у њедра,
како копни грудa сњежна,
тако с' топи моје срце за твојим!

ЈЕЛИЦА

Узријења божјега ти, послушај ме, Господару!

МАРКО

Што се сада опет плашиш? Ниси, која јутрос бјеше; –
– кад присташе у дом посланици, до небеса понесох се
надом, ал се нада изврже у кавгу.

Па нека их, – поклали се вуци,
потаман сви нек се потамане,
љубу имам, којој нема мане!

ЈЕЛИЦА

Немој... господару...

МАРКО

Што си задрхтала?
– што је чисто, мора остат чисто, или –
(Учини се страшан)

ЈЕЛИЦА

Јесте чисто!

МАРКО

Ко вели, да није? Помислити ко смије другачије!?
... ал ти нешто хтједе рећи?

ЈЕЛИЦА

Гајила сам румену ружицу...
ој ружице, ој жалости моја, – нит те брала, нити коме
дала!

МАРКО

Ријеч ми своју хтједе рећи, – што си казат хтјела!?

ЈЕЛИЦА

... Ништа...

МАРКО

Реци, тако ти младости!

ЈЕЛИЦА

За бор зелен да се хватам, и он би се зелен осушио.

МАРКО

Драго ми се расдрдило, – не разумједе ме:
нећу у бој, – никуд се не мичем,
стадох овдје и остадох за добро ли срећу!?

ЈЕЛИЦА

То никако...!

МАРКО

Сад ти није право? Да шта хоћеш!?
Штогод хоћеш, учинићу, не буди ми јатка!

ЈЕЛИЦА

Учинићеш...?

МАРКО

Све!

ЈЕЛИЦА

Молим ти се онда господару: двор остави!

МАРКО

Шта то рече?!

ЈЕЛИЦА

Заклињем те твојим добром: из двора отићи!

МАРКО

Живот да заиска, дао бих ти,
ал што тако отпојутрос промијени те, љубо!?

ЈЕЛИЦА

Обећао си, – иди дакле!

МАРКО

Бојао се, среће, – убојао: тежа ми је срећа од проклетства,
на што служи ово!?

ГЛАС АЛИЛОВ

(из дворнице, гдје се опет зачу галама)

Марко...!

МАРКО

Алил знаће!

ЈЕЛИЦА

Јао Боже, и мене проклетe!

ХИ ПОЈАВА

АЛИЛ

Камо тебе Марко, гдје се гине, –
ал што те је тако наљутило!?

МАРКО

Срушила се кула бердиванка!

АЛИЛ

Сам ћу онда с Мином доконати!

МАРКО

С Мином, рече? Стани! –

ЈЕЛИЦА

Јао мене до Бога милога!...

МАРКО

Због Мине се, љубо, страшиш?

ЈЕЛИЦА

Иди, Марко, тако од нас срећа не отишла!

МАРКО

Зар због Мине, жено да отиђем?!
Амо га!

Пође, али галама порасте, врата од чардака отвори Мина, и показа Марка и Алила Љутици.

МИНА

Ено их!...

ЉУТИЦА

(посланици га окружише, узбуђени потиснуше Мину.

Љутица им викну)

Опет заједно!...

(Па поче силазити сам Марку)

– Марко?

МАРКО

Љутица!?

ЉУТИЦА

Турчин уза те –

МАРКО

Дођи и ти, сви дођите, са свима ћу сад да свршим.

ЉУТИЦА

Одлучи се!

ВЛАДЕТА

Реци: коме?

ПОСЛАНИЦИ

Коме...? Одлучи се!... Реци!

МАРКО

Хвала краљу.

ВЛАДЕТА

Нека! – Знао сам, – ал знам и зашто!

РАДИЧ

С нама ће!

МАРКО

Хвала краљу, ал хвала и цару.

ЉУТИЦА

Да коме ћеш...?

МАРКО

Сâм...

РЕЉА

Зар сâм да се кољеш...? Хтједе другачије...!

МАРКО

Пркожцијом Бог ме створи; ослача ми јад, –
хоћу да с' направим нико-ништа:
сâм ја остајем!

ЉУТИЦА

Мач ти ријеч, ал тури га у корице;
унапријед мислим: иде љето, – Косово ћс требати ко
саца, нећу инат с тобом –
отворено реци: коме си се приволио...?!

ВЛАДЕТА

Што га питаш, – та знаде се, коме!

МАРКО

Коме!?

ВЛАДЕТА

Остави причину, теби не уише: рађе признај –

МАРКО

Шта да признам? – Што бих хтио, све бих учинио,
свима вама на срамоту љуту!

ОСТОЈА

Што слушате, што ли га трпите: реци му, што га иде!

МАРКО

А шта иде Марка?

ЉУТИЦА

Признај прво; Турчин ти је онај јаран?

РЕЉА

Не, Љутице, тако: тврдоврат је, неће попустити!

МАРКО

Више још: побратим!

ЉУТИЦА

Волиш, дакле, онога Турчина...?

РЕЉА

(видећи Љутицу хладна – неумитна, пређе Марку, замоли га)

Пусти...!

МАРКО

Ни свом оцу нисам попустио,
најволијем њега од вас свију!

ВЛАДЕТА

Излази дјело на видјело!

ЉУТИЦА

Реци онда: пошто Турчин дође амо...?

МАРКО

Да ме води собом!

ОСТОЈА

Што тражили, оно смо и нашли!

Викну први, на што загалмише остали посланици.

ПОСЛАНИЦИ

Зар Турцима...? Признао...? Истина је...?

МАРКО

Даа, Турцима!

ЉУТИЦА

Зар ко смије помислити, да сад оде Турцима!?

МАРКО

И отић' ћу, ако ме је воља!

ПОСЛАНИЦИ

Турчину ће! – Турцима ће!

РЕЉА

Неће, валај...!

МАРКО

А да хтједнем – хоћу!

ЉУТИЦА

Шуровати не смијеш с Турцима!

МАРКО

Из ината потурчио бих се!

МИНА

*(изашао посљедњи од посланика, па искрсну саду иза
Љутице)*

Онда право веле: Марко турска придворица!

ПОСЛАНИЦИ

Придворица! – Турска придворица!

МАРКО

(не обазире се више на њихову галаму, сукну на Мину)

Мина...! Тебе хоћу!

АЛИЛ

Не дам ти га, мој је одавна!

МАРКО

Једном бјеше код нас, гдје познаде, ти Алиле, Мину!?

АЛИЛ

Кад отех Јелицу!

ЈЕЛИЦА

Боже...!

МАРКО

Од Мине!?

ЉУТИЦА

Куд ово окрену...!?

АЛИЛ

Он је уграбио – ја њему отео!

МАРКО

Мина волио је?

ЈЕЛИЦА

Није!

МАРКО

Црна љубо, зар ти хтједе надмудрити Марка?... А ви други, – што се не смијете: срећан Марко хтио бити, – ударајте, хоћу да погинем!

МИНА

Жену уклањајте...!

МАРКО

Ти се брани, на тебе ћу првог!...

ЈЕЛИЦА

Не на Бога, не на госта свога!

МАРКО

Ти га браниш? Од тог рода нек нема порода!

Насрну на Мину. Гомила их раставља, негледуш он замахну мачем, Мина затетура

ОСТОЈА

Пао!

ЈЕЛИЦА

Мртав...?!

МАРКО

Одала се! Отпаднице –

Пође Јелици. Алил га достиже.

АЛИЛ

Ја је доведох, – ја ћу да јој судим!

МАРКО

Јами! Не дам жену да ми ко харчи:

земља хтједох да ми буде, – не зиратна, што се њиви,
него света, што храм носи,
али друго она себи доправила. –

ЈЕЛИЦА

Нисам, Марко, живота ми мога, и тако ми нашег миловања!

МАРКО

Срамоту јој сви сад знате, – што чекаш, Алиле!?

АЛИЛ

Хоћемо ли у бој...?!

МАРКО

Ти још питаш!?

ЈЕЛИЦА

Нека, Марко....!

Преврну свијешћу. Реља јој притрча.

РЕЉА

Не у Турке, побро!

МАРКО

С ње срамота, на вас, браћо, брука:

хајд, Алиле: немам с киме хладно пити вино!

Одјури с Алилом

РЕЉА

Ао, Марко, срце живо!

Од узвика му трже се Јелица. Поражени сви су заћугали, први крену.

ЂУРАЂ

Иду црни дани: немам поче да зобље соколе, хајдемо одавде!

Зове своје, али се зачу Минин глас: ко да се буди.

МИНА

Оде ли у Турке...?

РАДИЧ

Оживио?

ОСТОЈА

Само се је уљунио. –

РАДИЧ

Вриједно бјеше умријет за ово!

МИНА

(пожурио се на једну страну бедема, па завика)

Журно јуре коњи помамни... сретно, никада их не срео!

ЈЕЛИЦА

(освјести се посве од вике му)

Зар оде Турцима?

(Потрча на другу страну бедема Виђе Марка и завика)

Мој си, Марко, моје чисто злато...!

(Па скочи у понор)

МИНА

Држите... не дајте у понор...!

ЉУТИЦА

Свршила! На ноге се, витезови, прах с обуће отресите: проклето је мјесто ово!

МИНА

Свима нам је сакривио, враждем нам се задужио: Запалимо змији легло, нека огањ гласи Маркову невјеру, а гариште чува помен: Палите!... Рушите!... Ломите!

ПОСЛАНИЦИ

Изрод!... Издајица!... Турска придворица!

XII ПОЈАВА

ЈЕВРОСИМА

(изађе из двора, виђе што се збива, па завапи здвојна)

Марко, сине, једини у мајке!

КРАЈ III ЧИНА

ЧЕТВРТИ ЧИН

Исто гумно, али хошета попаљена, оружница порушена. Од градине, иза ње, израсла шума – Крајина замрзнута: позна јесен. Небо облачно; тек на западу жути одсјај сунца.

І ПОЈАВА

ЈЕВРОСИМА

(поднимила се, непомична, чека Више ње Ваистина)

... Види ли се?

ВАИСТИНА

Ништа!

ЈЕВРОСИМА

Мрак се хвата, – гледај боље!

ВАИСТИНА

Мртво поље, – по њем све замрло.

ЈЕВРОСИМА

... Неће ово на добро испасти!

ВАИСТИНА

Не зови несрећу!
 Кад преживје пораз на Косову, доживјећеш, да се врати
 и он из Кара-Омана,
 да је Марко у животу, не би наше пропануло царство!

ЈЕВРОСИМА

Страшна биће ова ноћ, – ко ће зору дочекати!?

ВАИСТИНА

Седам љета чекала си мирно, док не стиже вијест од
 Марка, па ваљда ћеш и седам недеља, док за откуп он не стигне
 из тамнице тешке!

*(Вјетар разњиха грање. Кроз њих се види, како им јунак
 стреми)*

... Иде неко!

ЈЕВРОСИМА

Ко је?!

РАДИЧ

Борац са Косова!

ВАИСТИНА

Сви су наши на њем изгинули!

РАДИЧ

Ја остао! Тешко рањен освјестих се, када мину битка.
 Дођох у двор Марку, да још видим, како ли ће он преживјет
 пропаст царства, а онда – милије ми изгубити главу, но дјевојке
 гледат нагрђене, слијепе орле без очњегга вида!

ЈЕВРОСИМА

А да Марко не дође!?

РАДИЧ

Зрак већ бруји, да ће доћи, – сви вјерују, да долази, мора
 доћи, – та што би га задржало!?

ЈЕВРОСИМА

– Смрт!

РАДИЧ

Ко је ова жена?

ВАИСТИНА

Живот му је дала!

РАДИЧ

Мати?

... Божја помоћ, госпођо краљице!

ЈЕВРОСИМА

Синко, и ти сретан –

Уста на поздрав, али га не дорече: заљуља се да падне, али одмах и опорави.

РАДИЧ

Умире нам!

ЈЕВРОСИМА

Још стигао Марко није? Ваистина, чедо, погледајдер!

(Радич погледује с Ваистином. Јевросима загрли камен,

– остао од некадашње оружнице, – па протужи над њим)

Јарко сунце, на високо ти си,

Сине Марко, гдје си и како си!

Јарко сунце хоће скоро заћи,

Марко мајци никад доћи неће!

РАДИЧ

Језди пољем коњик!

ЈЕВРОСИМА

Марко?

РАДИЧ

Коњ му није шарен, ал од Марка језди:

весело нам калпак замахује!

ЈЕВРОСИМА

Нека ми не дође!
 – да је Марко на животу, матери би први дошао, ма
 хиљаде отишле по њега...
 јао, сине, дико материна!
(Доби грч у срце: клону)

РАДИЧ

Зло краљици!

ЈЕВРОСИМА

(одмах се усправи)

Ал нека ми дође гласник: – можда је тек рањен Марко!

II ПОЈАВА

ТОША

Жив је и здрав, – тек што стигао није!

ЈЕВРОСИМА

Па гдје оста...?

ТОША

Напоредо јахали смо до воде Серване. Ту се сrete с
 дјевојком, што оплете сиједе, јер не смогну свадбарину за
 Арапа Прекоморца.

Мене посла теби, сâм Шарина потјера Арапу.

ЈЕВРОСИМА

... Рече ли му, како је на дому?...

ТОША

Нит он пита, нит ја одговарам,
 тек кад гледне, куд му кућа лежи, џакне Шару оштром
 бакрачлијом, – мучке граби Марко, – мучке ја за њиме!

РАДИЧ

Што ће рећи, када кући дође?... Многима се боље не родити, – ал како се жив даде у робље!?

ТОША

Не знаш, како? Кад му у Оману не издржа нико зулум,
што изгуби побру,
опише га, заробише: ујдуриса вино Марка!

ЈЕВРОСИМА

Није вино, већ несрећа: и код куће пио Марко, ал се
никад не опио,
– колико је Марко дотле препатио...?!
(*Окно од чардака засвијетли*)

РАДИЧ

Ноћ се зацарила. Из великославног града Прилипа сви-
јетлост просипа се: и зрака јој трага Марка!
*Показа како се шири сноп свјетлости, али Ваистина опази у
њему некога.*

ВАИСТИНА

Иде неко!

РАДИЧ

Тај се крије!

ЈЕВРОСИМА

Марко није!

... Страх ме, што ће доћи, – свршити се добро неће ово!

РАДИЧ

Мина оно је!

ЈЕВРОСИМА

Гдје се спушта кобац, смрт се крије –
Мина мисли Марку о животу!

III ПОЈАВА

МИНА

Је л' дошао Марко?

РАДИЧ

Чекамо га.

МИНА

Варате ме. Веле: виђеше га. – У двору је.

РАДИЧ

Чека ту и мати.

ЈЕВРОСИМА

Шта ћеш...?

МИНА

Још га нема, кад ти чекаш. Биће боље сачекати га доље.
(Оде)

ЈЕВРОСИМА

За њим Ваистина!... Припалите лучи!

Нек га ватра весело у кући дозива,

чусте ли, да долази нам Марко!

Ваистина отишао за Мином. Тоша са слугама пали луче на дрвећу.

РАДИЧ

Долази! ... а што ближе, све ми теже:

погледат га нећу смјети, – како ћу му погледат у очи?

... Од растанка тежи биће састанак!

ЈЕВРОСИМА

(погледа Радича. Изглед његов страхом напуни је)

– Изобличио си ми се, војводо...?

РАДИЧ

Радоват се више не умијем...!

ЈЕВРОСИМА

Гласом си се промијенио, војводо...!
 – кад сам ноћас молила, кандило се заплакало:
 За Марка сам молила се, кад ко суза капља једна из
 кандила кану ми на главу, –
 неће ово на добро никако:
 можда већ и кости иструнуше Марку
 у проклетој азовској тамници!?

РАДИЧ

Чемеран је овај наш састанак:
 не из непозната, – непознату стиже Марко,
 непознагу мјесту: – ископаном очинском огњишту!

ЈЕВРОСИМА

Кад би ми дошао...!
 вољела б' га очима видјети
 него јарко са небеса сунце.
Она зајаука, а завика споља Марко.

IV ПОЈАВА

ГЛАС МАРКОВ

Мила мајко, моја слатка храно,
 ево теби твога сина Марка!

ЈЕВРОСИМА

(радост је пресвоји: цикну, али смјеста се не крену)

Марко! Сине!

РАДИЧ

Он је!

МАРКОВ ГЛАС

Мати, давно миловање, гдје си, и како си?!

ЈЕВРОСИМА

Зло без тебе, чедо моје драго!

МАРКО

*(упаде, сграшан стаде; на њему је бурак од курјака, на глави му
капа од курјака, црни брци до тока, ко јагњету од пола године)*

Ево Марка, страшног суда ево.

(Видје, да му мати затетура, прихвати је)

ЈЕВРОСИМА

Жив си... мој голубе...

МАРКО

Ал ме кида борба,
шаком земљу да дохватим,
па је вурим, да се откотрља!

ЈЕВРОСИМА

Немој, Мар-ко... та-ко...

(Обнемогну му на раме)

МАРКО

Много зла је плеће издржало,
али душу не огријеих нигдје!

ЈЕВРОСИМА

Да си, сине, зато благ-ос-лов...

МАРКО

Шта је, мати?!...

ЈЕВРОСИМА

– лов-ен...

(Жива паде, с душом се растаде)

МАРКО

Умире!

РАДИЧ

Мртва!...

МАРКО

Што прозбори, судбо, тако страшним гласом:
што додирнем, мора да угине,
– што заволим, да јадно умине!...

РАДИЧ

Уби је радост баш у загрљају!
Смрт јој даде, што живот ускрати:
најмилији часак још јој лебди на уснама!
(Тоши)

По духовника, да јој чати страсна Ванђелија;
у двор краљицу на одар!

*Тоша на једну, остале слуге на другу страну с тијелом Јев-
росиме.*

МАРКО

Мати!
(Пође за њом, стаде)

Робовање очеличи Марка,
– кад већ поче судба да ми збори, да је чујем с прве на
потоњу: нека дође црње од црњега,
нек ме бије горе од горега: гдје су други!?

РАДИЧ

Немаш више никог!

МАРКО

Зар не смије мени – Јелица?!

РАДИЧ

Умрла и она!

МАРКО

Када?!

РАДИЧ

Сачувала вјеру: за тобом се сурвала с бедема, посљедње
јој ријечи: „Мој си, Марко, моје чисто злато!”

МАРКО

Смрти, смрти, е нека ти хвала:
растави ме од драгога, а састави с дражим!

РАДИЧ

Ужас обузе га, – од туге се смрти обрадова!

МАРКО

Ми из дома Мрњавчева весело се здравимо са смрћу!
– Реци сада, гдје је Реља, и мој Милош гдје је!?

РАДИЧ

(мјесто одговора скиде калпак)

МАРКО

Погинули...?!

РАДИЧ

Мртви страже на Косову славу земље дивне!

МАРКО

А остали?

РАДИЧ

Што не сможе срећа, постиже несрећа:
сви су дошли на Косово –

МАРКО

И сви били једно?

РАДИЧ

Себе дали:
сви бјеснели ко лавови, и сви пали као светитељи,
све им свето и честито било

и миломе Богу приступачно;
 Бог простио, ко их је родио,
 све их часно борба прогутала!

МАРКО

Још светиње има!
 Једно сад сте, змаји са ограшја, а ја!?

РАДИЧ

Плачи, јадан, нема више српске царевине!
 Крвљу својом поље обагрила,
 да и цвијет, – бијел цвијет са Косова,
 црвен од тад цвјета,
 тек што згажен не мирише више!

МАРКО

(навуче самур на обрве, бијесан узвик оте му се)

Давор Шаро, давор добро моје,
 што се и наше кости не просуше, куд остале све дру-
 жине!?

РАДИЧ

Ридај, Марко, имаш рашта:
 слава божја већ се не напија!
 Без вјере смо, без имена:
 гуши што си, а varaј што ниси!
 Свега било, све се изгубило,
 ал ко је ко ја стијег носио, на коме се слава лепршала,
 преживјети ту пропаст не може:
 реци има л' још што, рашта живјет ваља...!?

МАРКО

Нема!

РАДИЧ

И после ћу одмирати,
 да свршимо сада, да с' видимо с' оним витезима!?

МАРКО

Земља мене не притеже више, – суди, Марко, себи!
Ал не ликуј, црн удесу, – скршио не нијеси: с пјесмом
умријећу, – с пјесмом и пркосом!

V ПОЈАВА

ВАИСТИНА

(брзо уђе, за њим калуђер)

На опрез се господару, – ево Мине!

МАРКО

Мина?

(Заћуга, цепти, па ће)

... зар он не погибе!?

РАДИЧ

Одметнике не водимо међу своје.

МАРКО

Мина! – још ме земљи нешто притеже, исповјед ми
треба његова!

(Примјети калуђера)

Ха! – тајну своју откриће ми, ко гријехе грјешник у
храму, – амо!, оче!

РАДИЧ

Што си намислио...?

МАРКО

Ти задржи Мину, – даље други, не просочите ме!

*Оде с калуђером. Остали се разилазе, враћа се Мина са шти-
тоношом.*

МИНА

Је л' ту онај згранути делија, што дојаха отоич на Шарцу?

РАДИЧ

Да те чини не сплетоше, кад нишаниш опет на Марка?!
Нема њега.

МИНА

Претвараш се! Кад у село сађох, у њему галама: дјевојке се хватају у коло. Од како је Турчин притиснуо Косово, – ви барјаке стрмо обрнули, није коло заиграло.

Сашта народ прекиде короту?

Марко је дошао. – Ал гдје је?

РАДИЧ

Нек му масла освјешта духовник, кад толико он збори о Марку!

МИНА

Не варам се: дошао је!

Знаш ли, зашто заиграше у колу дјевојке?... Нема више оног Арапина. Ко га смакну: ти, или ја...? Велико коло пјева, Турци ћуте: ко им страх зададе: ти, или ја...! Најпослије ко пројаха овуда на Шарцу: ти, или –

VI ПОЈАВА

МАРКО

(у калуђерском руху, под камилавком, па се држи као под марамом)

– Ја!

РАДИЧ

Прекардаши!

Омаче му се узвик, кад сагледа Марка, али га Марко шину оком. Покоравалући му се, оде и он.

МИНА

... Гле, – калуђер неки?... А гдје ти је Марко!?

МАРКО

Вољан буди са мном на бјеседи... Мм!

МИНА

Молитва те разгубала, зар ти смакну онаква јунака, коме нико не би до стамена...!?

Не шали се, нема поште камилавка на ђабластој глави!

МАРКО

– Али ни језик у погани' усти'!
(Шкрипну зубима, очима колачи)

МИША

Охо...!

МАРКО

(присјети се, покалуђери се)

Аман... опрости: ратник, бијох прије калуђера, ал знам и овако: Слава Пресветој!

МИНА

Слава и хвала; – ал не шкљоцај зубима, нит стријељај очима... јест! такви је смакнуо Арапа, ал откуд теби шарен коњиц?!

МАРКО

Будалин га неки дао, што се Марко звао.

МИНА

Будалина, велиш? Добро поче, испало на боље, – а зашто?

МАРКО

За подушје. Опојох га, прије но изгуби главу на стра-тишту.

МИНА

Гле курвића, Марка Краљевића, зар погину као разбојник?

МАРКО

Даа! – ал не бој се! – Напржица, веле, Марко био, па те нечим увриједио.

МИНА

Видиш руку ову великачку?

... Да му могу дах да шчепам у њу, стиснуо бих, одсјекао, и згрчену ногама газио!

МАРКО

У разум се!... Гле, и ја ћу, – ха! што вина нема!?

МИНА

Тулумину амо, о ункашу виси на Зеленку!

(Штитиноша излази, да се зачас врати с мјешином)

... По злу донио ми још и добре гласе: био живот и најгори, изгуби л' се на бојноме пољу, прелио се миром и светињом, ал срамотан конац све окаља свијетло испред себе: како свршиш, онакав си био!... Дед притегни први!

МАРКО

Вала хоћу, а ти, слуго, ватру подстакни,

– један другог да видимо боље!

(Нагну тулумину)

МИНА

У врх сркну, а у дно турукну, да ни брка не окваси!... Амана ти, гдје научи тако!?

МАРКО

Добро вино, па се пије само.

Откуда ти, да се лијечим њиме!?

МИНА

Из подрума оне пијанице дерне.

МАРКО

Маркова подрума?!

МИНА

Имао је вина избобила, – ал оружје да си му видио!
Сјајем очи засјени ми, ал од црне мисли обневидјех, те ја
зграбим сабљу змијоглаву на зглобове златне.

МАРКО

Вриједила је три царева града!

МИНА

С њоме хтједох дохакати Марку,
то му буде руга од доброга друга!

МАРКО

Како...? Мм...?

МИНА

Забодох је у ђубре до зблаче. Ту рђала за годину дана.
Кад замину годиница, однесох је у тамницу, да се рђом у мемли
протури.

МАРКО

Крупан разлог, гдје толика вражда?!

МИНА

Узео ми жену, с које ја изгубих главу,
не било му просто!

МАРКО

Знаш му љубу...?

МИНА

Једном с њом зборио!

МАРКО

А често си био крај ње?!

МИНА

Да сам био, не бих ни жалио!
Марку памет за мегданом, – однемари љубу лијепу ко
јабуку, а ја бих је давно утјешлио!

МАРКО

Јесте разлог, да опстоји вражда!
– Зар си само једном био с њоме!?

МИНА

Једном био, двапут је видио, у три часа живот ми се
слио... Вина!... Ти искапи прву, докапићу другу!

МАРКО

Из тебе плаче душа,
– прости! Клањам и пред твојом тугом!

МИНА

Недјела сам грдна издјелао, све од јада големога, ал би
љубав све их извидала, да јој маха би у мени – Марко узе љубав
и Јелицу, а на срцу оста гуја – гдје си Марко, ујела те гуја!

МАРКО

Свијет је овај море јада!... Да заридам!... Да се бијем!
Опићу се, запјеваћу, – знаш ли пјесму коју!?

МИНА

На мом срцу отров вари присојкиња, ... пију гује, а
јакрепи ију,
то је пјесма моја!
(Узео тулумину)
Тражи вино пјесму: пјевај, кале, немој јектеније!

МАРКО

Пјевач нисам, ал гледах дервише, када славе Хусеина.
Занесе их игра, забораве јаде своје, у заносу кидишу на себе, и
умиру лако, – заиграћу тако.

МИНА

Играј...!

МАРКО

Дај ми сабљу! Кад поиграш, знаће ћорда, што још чинит
ваља: бритку сабљу!... Бог да прости Марка!

МИНА

Пери уста, кад спомену Марка!

МАРКО

Ни у Марка није црна душа!
Није теби срећа додијала,
ал и Марку невоља је друга:
јадан-гладан, биједан-жедан
патио је, ропство препатио!

МИНА

Ако! Ако!

МАРКО

Не дирај у мртве!

МИНА

Све то бих му опростио, – та у себи ја сам га марио:
човјек био, кад у Турке одлазио – ал због себе прстит му не
могу!

Кад се сурва у понор Јелица,
на стијену је наћох прислоњену:
на загрљај руку раширених,
као да је потрчала за њим,
– и мртва би да с' нагрли Марка...
сјајних очи раширених,
– и мртва би да с' нагледа Марка –
ја се обезумих!

МАРКО

Шта јој мртвој учини на жао!?

МИНА

Прихватих је по свилену пасу,
удрих њоме о литицу хладну...
јаох! распршта се мртво тијело на сто уштрупака!

МАРКО

Ха! погани скоте!

МИНА

Један комад на пут паде: срце –

МАРКО

Јеличино!?

МИНА

Вруће, јадно, срце мало, –

МАРКО

– Ко крвава кап бисера!

МИНА

И низ пут се котрљати заче:
– још и мртво потрча за Марком...
На сабљи га са земље подигох,
па га бацих у гору зелену!

МАРКО

Ту, у гори, срце Јеличино!?
Сабљу, – камо сабља моја!?

МИНА

Ево, играј!

МАРКО

Нећу твоју: црна риза, – нек је сабља црна:
посталицу мени, што у мемли дорђала!

МИНА

(нареди штитоноши)

Донеси је, од мене ти на подушје Марку!

МАРКО

(зграби сабљу, поче дивљу игру)

Посјеклицо, ха-ха! Гујо, хај-хај!

МИНА

(удара руком такт; ватра се разбуктала)

Кс.-Кс.-Кс...

МАРКО

Ха!

(Поскочи пред Мину, раздере мантију)

– Познаш ли ме, пиле од јастреба!?

МИНА

Убиће ме!

МАРКО

Ид са свијета, један гаде људски!

(Прободе га)

МИНА

(јаукну штитonoши)

Убиј га!

(Па издахну. Зора почиње свитати)

МАРКО

Ти би на ме?!?

(Обазре се, штитonoша побјеже. Кад сâм оста, пољуља се Марко. Јад га кида, а он дахће. Крвав мач му још у руци)

... Што процвили душа –

срце не плачи!

Што протужи јаде –

запјевај ми срце! Оооој!

Имадијах драго према себи,

моје било од бисера крило, ооој:

не могох се њему примакнути

од висине вите јеле,

од мириса жуте дуње, ој, ој!

Сад увену жута дуња,
и угину вита јела,
остала ми самотиња, ооој!
*(Јекну му из груди: ко да осјећа с њим његова даљина,
чу се)*

ЈЕКА ИЗ ДАЛЕКА

Ооој!

МАРКО

Аој земљо, што ме браниш, је л' ти кукаш ране своје?
Аој мати, што отхрани, затрће ти клетва племе!
Отворите, сузе, све изворе своје.
да одвугне ово срце моје, ој, ој, ооој!

ЈЕКА

(ближе)

Аоој!

МАРКО

*(сад тек као да разбра, да збиља неко јакну мјесто њега,
пође гори, али се спотакну о Мину)*

Гује пиће очи, што њу миловале,
мртво срце, што куцало за њу...
у жидини људске крви клетва лежи,
кипи чемер, крв се леди, –
чоек је добро са злим помијешано,
удри по злу, удараш по добру!
Баталићу хорду, и грлићу, убијати нећу,
даћу Шарца за бабову душу...
Плачи, горо, Марко запјевао:
узех Бога, себи пријатеља, ој, – ој, – оој!

ГЛАС ГОРЕ

Јаој!

Зајаука посве близу, и ко да дозива Ваистину, слуга уће.

VII ПОЈАВА

ВАИСТИНА

Господару, зло нас стигло горе од Серване!

МАРКО

О злу збориш?
(Пошао и бацио мач)
Какво?

ВАИСТИНА

Слушај гору како плаче: воде Турци три синцира робља!

МАРКО

Робље воде? Мач мој!
(Сагну се, али се сустегну)

ВАИСТИНА

Па још какво робље!
Први синцир момци нежењени, други невјестике,
трећи синцир моме нељубљене: ево твога мача!

МАРКО

(одби мач)

Благо тражи по Прилипу, па донеси, – све донеси!

ВАИСТИНА

Све је благо отишло на откуп, мач свој узми!

МАРКО

С Богом сам се измирио, крви не лијем –
Неко застења, неко пукну канцијом: прекиде га јрук посве
близу.

ГЛАС РОБЉА

Аој!

МАРКО

(доврши на то, ал с муком, тешко)

– Ваља молити!

АМО

(улази с поворком робља. У њој Богиша и Драгосава. Отраг Мустафа)

Мичи, рајо!

МУСТАФА

Одмичи далеки вас чекају конаци!

МАРКО

Стани...

(Да му рекне, што се предузео, ал се језик укочио)

ДРАГОСАВА

Ој давори, ти Косово равно, што си данас дочекало тужно, да нас воде по теби у робље!

МАРКО

... Пусти... ага.... робље...

МУСТАФ-АГА

Откуп, делијо незнана!

МАРКО

Пусти, арачлијо, – немој да друкчије велим!

МУСТАФ-АГА

Не дам робе драгокупе.

МАРКО

Ево теби бијели двори!

МУСТАФ-АГА

Они, – погорјели?

Ход отале, гола дервишино, – напријед крећи, аргатијо!

Гончини заграјаше. Поворка се крену. Тада завика дјевојка Богиша

БОГИША

Гдје си Марко, одведе се робље!

МАРКО

Неко зазва моје име?

БОГИША

Ти си Марко?!

(Отрже се, паде преда њ на кољена)

Братимим те Богом и Јованом, помози ми!

МАРКО

Убрисаћу теби сузе, сестро:
пуштај, Туре, робље.

МУСТАФ-АГА

(Марко му пошао, он подиже сабљу)

Откуп!

МАРКО

(опази сабљу у корама, изненади се)

Ој Бога ти, ага, откуда теби ћорда ова?

МУСТАФ-АГА

Пусти сабљу, није за свакога, ни мени се не да из ко-
рица!

МАРКО

Откуда ти?

МУСТАФ-АГА

Кад ме питаш, да ти право кажем:
ко дјевојка ова тебе, зоран јунак побратими мене.
Страшан бјеше, да га Бог убије:
на њем рана седамнаест.
Ћемере ми блага даје, да му видам ране,
благо даје, ал сабљу не даје...

МАРКО

Па како је задоби од њега?!

МУСТАФ-АГА

Сама сабља искочи из кора,
– кад то виђех, преварих се: одсекох му главу.

МАРКО

Зар ти њему!?

МУСТАФ-АГА

Одјехох је, ма залуду: од онда је нико не извади из тих
кора, а јунаку оном скочила је сама!

МАРКО

Је л' овако?

Извуче сабљу, запрепаштен кликну Мустафа

МУСТАФ-АГА

Јест, и њему тако!

МАРКО

Шта му, брате, не излијечи ране,
честита бих тебе учинио, а овако –
„за част –“
(*Запе, не доврши, већ га зграну*)
Падај, што посјече рањена јунака!

МУСТАФ-АГА

(паде одбијајући ударце Маркове)

Бјежите, делибаша то је Марко!

МАРКО

Знаш ме, – знај онога, те му сабља искочи из кора: отац
мој је био!

ВАИСТИНА

Краљ Вукашин да сврши онако...!?

РОБЉЕ

Ага паде, слободни смо!

АМО

Ага паде, робови смо!

Стрка Турака Бјеже. Робље скида ланце, грле се.

МАРКО

Сабља ова бјеше свети знамен Мрњавчева, сад је Турци у кал вуку: нема више дома Мрњавчева! Сабља ова дика бјеше силне некад царевине.

сад њом гоне робље њено: Турчин влада над земљом Србијом!

(Намаче на очи вучју капу, језовито викну)

Вина! Море, мрког вина!

ДРАГОСАВА

Благо нама, док је Марко с нама!

БОГИЦА

Благо сабљи, којом он замахне,
мајци благо, која га родила:
света сиса, те га одојила!

Дојком Марка благосиље.

МУШКО РОБЉЕ

Колики си, још да више будеш!

МАРКО

(чује, ал чут не хоћаше, – занијемо, те завика Ваистина)

ВАИСТИНА

Склањајте се, разгњевљен је много Марко
због љутога срца јуначкога!

Склања робље. Оно одлази благосиљајући. Улази Радич. Тоша за њим носи вино.

VIII ПОЈАВА

РАДИЧ

(видје, како лежи Мина, па приђе Марку)

Ред је на нас, – да те Марко, с јадом питам: хоћемо ли?

МАРКО

(очи му се узмутиле као гладна у гори курјака. Погледа га ко да муња сину, али ријечи не рече)

РАДИЧ

Шта да даље таворимо:
мријет ми данас, мријет сутра:
волим прије о мање гријоте!

МАРКО

(врло му је мучно, те шкргута зубом)

Ммм... вина, да се опијем!

ВАИСТИНА

Ево!
(Служи га)

МАРКО

Шарцу прву!
(Тоша узима леген од Ваистине, износи је)
Мени другу...ц!*Заврти главом, цокну, испи. Смркнут не глади бркове, већ их бацаује.*

ТОША

(враћа се, тихо јавља Радичу)

РАДИЧ

(показа му Марка: упазео му поглед наопаки, кроз космате горње трепавице)... Крвав Марко дође до очију...
Марко!

МАРКО

(ко да пропишта)

Какав Марко? Мртав прегажен:
нема више Марка!

РАДИЧ

Ја шта ти...!?

МАРКО

Нема Марка, борбе има,
– и зла има, суза има... купу!
(Ваистина му додаје: Марко уста, напија)
... У Турака добрих је јунака,
сви у свили и жежену злату,
јаше сваки хата четвртака...
У нас јадно у дроњцима:
купу ову за свилу и злато,
и за хале четвртаке!

РАДИЧ

(с презрењем)

Пиј... уживај: сваки талог на дно пада, из талоба живота
ниче: пи! таква живота!

МАРКО

Ал нек пазе Турци Марка, – Ваистина!

ВАИСТИНА

(већ додаје нову купу)

Ево, Господару.

МАРКО

Нећу вина, – топуз!

РАДИЧ

(изненади се, обрадова, додаде му свој)

Ево топуз!

МАРКО

(подиже га, њим сад држи здравицу)

... Богом сестро горо и планино,
 обикнућу тебе боље него моје дворе,
 – што ће кућа бескућнику...!?
 ал гдје падне суза сиротињска,
 занихаћу перна буздована
 па треснути њиме:
 нека уче Турци дјецу луду,
 да не иду на Маркова града!

Пође витлајући буздованом. Уз њег приста Радич.

РАДИЧ

Ја што ли ћу сам без тебе...!?

МАРКО

Кад жив оде са Косова, – живи за Косово!

Оде. Час погледа Радич за њим, – дивљење га обузе, како Марко усједе Шарина

РАДИЧ

Хала халу узјახала,
 зечки Шарац Марку подиграва!
(Па се врати, а преобразио се)
 Кремен изби искру из камена,
 замириса цвијет згажени:
 цвијет косовски Марко ти си!
(Опази сабљу са очима, гдје остављена лежи)
 Моја бићеш, сабљо са очима,
 – сада знадем, што чинит имадем!

ПРОМЈЕНА

Урвина планина прије јарког сунца. Иско облак, земљу прекрива снијег. По широкој крајини крша и снијега хуји вјетар. Залутао вук завија у даљини.

I ПОЈАВА

ВАИСТИНА

(ускочи за Марком)

Куда журиш!?

Од како ме из сна здрма и повика: „на ноге се!”

не знам с тобом што ћу и како ћу!

Доста ми је горе и мегдана,

није лако, како бјеше некад

врат ломити, по гори ходити!

МАРКО

(у ћурку од некада, али жестоко похабану)

Ти се врати, ја ћу даље сам!

ВАИСТИНА

Никуд даље, – пршти камен од студени!

МАРКО

Из срца ме огањ жеже,
хлади вјетар са Урвине!

ВАИСТИНА

Каква хука...?!
Или земљу раздиру змајеви,
јалове л' се муње са облаци!?

МАРКО

Није муња, ни змајеви нису,
с ону страну Урвине планине
мами море, а урла пучина!

ВАИСТИНА

Биће олује, па се гроза гласи!
... Кад стигосмо амо, мишљах починити,
куда нагну више у планину!?

МАРКО

Чистом духу свом.

ВАИСТИНА

Шта рече...!?

МАРКО

Свога вијека борим се и тражим,
ал у низу доље не налазим:
даље! – Вазда даље! – Највишем!у!

ВАИСТИНА

Стравом пријети њему даљина,
живо даље не пребива,
што се нигдје задржат не можеш!

МАРКО

Нисам доље, – ал гдје живом чежња стане,
на врхунцу највишем!у морам сагледати!

ВАИСТИНА

Шта то!?

МАРКО

Бунар...

ВАИСТИНА

Сам Бог знаде, добра бити неће:
нешто си се, господару, утулио,
чудну ријеч отворио,
– преумини, у заклон се врати!

МАРКО

Даље!

ВАИСТИНА

Окани се ти планине ломне,
гдје облаци коло воде, лед и студен са смрћу се брате:
недоходи онамо су пути,
чуј курјака, како вије јадолико!

МАРКО

Шарца амо!

ВАИСТИНА

Кршевитом беспутицом није Шарац за повода.
Ја не смијем; – ти како би сам...:
снијег меће, размешће нас!

МАРКО

(још набуситије. Олујина му у гласу)

Дај Шарина!

ВАИСТИНА

На мегдане обикнуо, на мегдан ћеш с Богом испаднути,
немој тако!

Гледај: ужас баца магла, те зацрни небо!

МАРКО

Нека!

ВАИСТИНА

Страхоте се цуни простор, бријег пред нама ишчезава.
Све застало, души казује се, олуја се спрема страшна!

МАРКО

Има рашта!
(Пође)

ВАИСТИНА

Снијег!

МАРКО

Гдје је...?
(Погледа, али посрну. Дочека се на буздован)

ВАИСТИНА

Паде калпак... да с' буде једном према глави?!
(Дохвати га, даје Марку, али се убезекну)
Шта ли ово значи...!?

МАРКО

Које?

ВАИСТИНА

И ту... и ту... снијег пада, па се иње хвата,
– у глави ти седам сиједих длака!

МАРКО

Их...!

ВАИСТИНА

Паде отоич, да не би топуза...
не пуштам те: куд под старост, кад ти вријеме није!

МАРКО

Ком то рече...!?

ВАИСТИНА

Маховита бјеше твоја рука, ма је сада остарјела:
не мож' Марко више Крајину чувати!

МАРКО

Још сам кадар на страшноме мјесту постојати, тежња
моја даље него икад, – чујеш море како хучи?!

*(Потегну топузом и пусти га пустимице, добро неште-
дице.*

Кад мој топуз из мора изашао,
онда ваки дјетић постануо!

*Крену се горе у планину, а прихвати лозе. Снијег паде са ње,
а зазја отвор пећине, и зајеча глас из ње.*

II ПОЈАВА

ГЛАС ИЗ ПЕЋИНЕ

Ко то нарушава страву Непознатог...!?

ВАИСТИНА

Из пећине глас говори,
да то не би о злу било...!?

МАРКО

Још си туна?!

ВАИСТИНА

Да се теби на невољи нађем!

МАРКО

Води Шарца,
не мислим се с њиме растанути,
док је моје на рамени' главе!
(Ваистина одлази. Марко викну у пећину)
Ко говори...?

*Па причека. Из таме се појави приказа сиједа старца браде до
појаса. Из бјелине грију топле очи, и Приказа се јави.*

ПРИКАЗА

Дух.

МАРКО

Дух! – Какав?

ПРИКАЗА

Духом навикнут духове мотрити питам ја тебе:
је ли твоје обиљежје од овога свијета?...

МАРКО

Глас тај познам?

ПРИКАЗА

Чуо сам те једном!

МАРКО

Василије ти си, који чујеш Бога!

ВАСИЛИЈЕ

А ти Марко, ријеч божју што изусти!
(Уједном се уплаши и очи му сијевнуше)
Од отолен!

МАРКО

Шта изврну?!

ВАСИЛИЈЕ

Другом свијету границе прелазим, –
када ступам у предворје мира,
гдје све тамно, часовито, у свјетлости вјечној ишчезава,
у том часу жељнога прелаза шта ти дође амо...?!

МАРКО

Кобан наш састанак некада ми бјеше: живот поче тад.
Ближи ли се опет за ме судбоносан час, када сретох
тебе?!

ВАСИЛИЈЕ

Збори и сад!

МАРКО

Слушам тебе!

ВАСИЛИЈЕ

Слушам и ја, – ослушкујем;
разумеам у камену овом, мира божјег пуну,
гласе, које не чу нико:
како доље, у утроби земље црне,
креће се и стење нешто, ријеч би да изрекне.

МАРКО

Какву ријеч?!

ВАСИЛИЈЕ

– Која каже све!

МАРКО

Зар је има...?!

ВАСИЛИЈЕ

Ту је...!

МАРКО

Докучи је?

ВАСИЛИЈЕ

Мишљах некад: чух је од тебе,
али оно Бог не бјеше. Највише не бјеше:
проклетство је правду пропратило –
даље, Марко, од мене!

МАРКО

Да шта бјеше?

ВАСИЛИЈЕ

Залуд трапих тијело испосничким тешким знојевима,
дух погружен не чу гласа, који вјечност озарава,
док не уђе у гроб овај... чему дође мени сад!?

МАРКО

Жељан сам га чути: што од правде више има!?

ВАСИЛИЈЕ

Није правда без земног терета,
мјерила се поремете, док се умире,
али има ријеч, анђеоске пуна чистоте...

МАРКО

Вољан буди изрећи је!

ВАСИЛИЈЕ

Осјетит је треба, а ти
још видио таму ниси, чуо нечујно,
у пролазности земној ти још вјечност не осјети,
па појмио не би,
што се Одабраном разоткрије
у свијетлу часу удубљења највећег!

МАРКО

Чујем гору, слушама жубор-воду, и то ћу појмити!
... Али што се умири планина,
ко да очас ничег у њој нема?!

ВАСИЛИЈЕ

Чула би она!

МАРКО

Шта?!

ВАСИЛИЈЕ

Оно право, што је свагдар!

Рече, не дорече, а усопљен упаде им Ваистина

ВАИСТИНА

Господару... господару!
Ја повео Шарца, а он поче поертати!

МАРКО

Од како се састадосмо, прођох с њиме гору и градове,
и обиђох Исток до Запада,
ал ми није никад посрнуо!

ВАСИЛИЈЕ

Значи нешто, кад посрће Шарац!

ВАИСТИНА

Главу подигао, а врат опружио,
и ноздрве шири: некога мирише.
Јела. Под њом извор. Поведох га води.
Он погнуо главу. Њуши, ал неће да пије...

МАРКО

Нас двојица ко браћа одрасли!
Кад ме стисли јади тешки,
ја загрлим Шарца-брата,
па му причам о Милошу,
о Милошу, и о пјесми –
иди! Ваистина, Шарца потимари.

ВАИСТИНА

Хоћу, ал чуј даље:
Оборио Шарац главу, мудро око раширио,
ужагрио жаловито, па из ока бисер точи!

МАРКО

Шарац заплакао?

ВАСИЛИЈЕ

Не говори суза, ал казује много:
жали Шарац свога господара!

МАРКО

Никад Шарац мене не остави,
– ни ја њега, док је мени глава!

ВАСИЛИЈЕ

Хоћеш, ако дође...

МАРКО

Ко да дође, да ми узме друга големога!?

ВАСИЛИЈЕ

Оно нешто, те је свуда, и свачије!

МАРКО

Ваистина!... Да се мени деси –
би л' мој Шарац понио другога!?

ВАИСТИНА

Не би никад!

МАРКО

Да ми дође промијенити свијетом,
сабљом бих му главу сасјекао,
да мој Шарац Турком не допадне,
да им Шарац не чини измета!

ВАИСТИНА

Господару, – убиј мене прво!

МАРКО

Ти не плачи, слуго Ваистина,
док је Шарца, биће мене:
посједни га, мени га доведи!
(*Ваистина оде*)

... Шта је вајде: е зле среће,
те се нађох с тобом јутрос,
посље црног санка мога!

ВАСИЛИЈЕ

Будан сниван хуку горе слушајући,
што језиво пуни камену пучину, –
какве гласе саном незатрављен
разабра ти бистар ум...!?

МАРКО

Нисам жена, у сне не вјерујем,
ал овога тлапња ни сада ме не оставља!

ВАСИЛИЈЕ

Кад Свесилни ступа, дршће пред њим земља,
а кад крене, испред њега похрле гласници,
те што јава не може да прими,
то се јави тијелу без свијести:
шта се теби објави!?!...

МАРКО

Ноћ се ова на несан ми дала, док у неке ето јеке, –
кличе вила с Урвине планине:
гдје опазим двије јеле, да су гору врхом надвисиле,
међу њима бунар вода има.

ВАСИЛИЈЕ

Бунар на највишем вису?

МАРКО

На ономе, што му облак капу крије;
а кад лице наднесем над воду. –

ВАСИЛИЈЕ

Чућеш из ње ријеч своју...?!

МАРКО

Страшније сам чуо и видио:
неправду највећу!

ВАСИЛИЈЕ

На ког сада у бој крену?

МАРКО

Над бунар се, над воду наднесох,
 тек ми с била кликну вила:
 „Умријећеш, побратиме Марко,
 не од копља, нити оштре сабље,
 ја од Бога, од старог крвника!”

ВАСИЛИЈЕ

Јадни синко, сабља-краљић Марко,
 кад о Богу заче ко крвнику!

МАРКО

Убијао сам, да обришем сузу:
 клетва оста на мени,
 ал ко мори, да уцвили,
 а благослов на њему!?

ВАСИЛИЈЕ

Умукни, грјешнице: Бог је свет!
 а смрт правда највиша!

МАРКО

Бол је свет! у њем, Свече, свако свој:
 мјери правду сваком равном мјером,
 смрт неправду не изравна!

ВАСИЛИЈЕ

Шта је над њом?
 Ал нека те: хајдук ти си, – нећеш мене!
 Смрт је вјечност, а ти тренут ока:
 су чим тренут да докучи вјечност!?

Глас му заглуши тутањ: у поноре стровали се усов.

МАРКО

Трећи неко одговара за ме: ево с чиме!

ВАСИЛИЈЕ

Заниха се магла из понора,
Чистом вису вину се,
ко прозрачних крила шашка
пупу руже бијеле!

МАРКО

Усов покој ускомеша,
оживјела замрла планина:
од смрти је живот јачи, – од правде је живот чишћи.
Једно има: живот, – и борба са њиме!

ВАСИЛИЈЕ

Залуду ти ријеч рекох,
смрт и живот не разумију се!
Борио се, да свој будеш, а давао себе свима...
та што ти је борба донијела!?

МАРКО

Што човјеку најсветлије: свијетло има!
... Гле у магли човјек нам се каже?

ВАСИЛИЈЕ

Вуче облак, страва из њег бије...
ено Ваистине!

ВАИСТИНА

(уђе, припаде нози Марковој)

Господару!

МАРКО

Какви гласи, слуго вјерна?

ВАИСТИНА

Шарца нема више!

МАРКО

Погинуо?

ВАИСТИНА

Малочас се јоште једном пропе,
врисну и умину,
нема Шарца, добри господару!

ВАСИЛИЈЕ

Ту је дакле...

МАРКО

Крај!?

ВАСИЛИЈЕ

У молитву сад се Марко,
– смрт!

МАРКО

Нека, – и у смрти добар побро Шарац
не погибе од Маркове руке!
Давор Шарац, давор добро моје,
не зна Марко сузом заплакати,
ал шкргнуто зубом бијелијем...
Ха! ти ми сабљо самохрана оста,
пјевала си за Шарином,
пјевала си, сијевала си,
– зајаучи ти за Шаром!
(Ломи сабљу, а завикне, кадгод одбаци који окрљак)
... Врисни, сабљо од посјека:
честит Шарин бјеше:
Ридај, у јаду кукала:
леле, витез бјеше!
(Баци и балчак)
Нек ни тебе турски цар не паше –
Сам сам сада!

ВАСИЛИЈЕ

Та самоћа твоје је проклетство!

МАРКО

И благослов:

никад не бих са својима, ко сам од како сам –
на врхунац! побре тамо сагледаћу!

ВАСИЛИЈЕ

Вјетар стење, небеса се леде,
зацрни повор ко никада!

МАРКО

Ал мени се ведри душа!

ВАСИЛИЈЕ

Сокровишта теби мирна ево!

МАРКО

Није мир за Марка:

патио сам, ал ме нико не побједи,
и падао, ал тежња ми вазда небу допирала:
на тиморе, и ограшје, – побри, змајевима,
дед, Милоше, пусти грло царско,
дед поцикни, Реља Крилатићу!

ВАСИЛИЈЕ

Видовит се Марко чиниш, ал не сниваш више,
снијежнику смрт те мами, снијег већ валата!

МАРКО

Није снијег – дроби се бисерје
с грла виле пресвиснуле –
ти сад моли, оче!

ВАСИЛИЈЕ

Куд си уитио!?

МАРКО

У чистину, у висину!

ВАСИЛИЈЕ

Много страдао је... опрости му, Боже,
тешке грехе... опрости му, Боже!

Моли, магла се диже, Марко ушао у њу. Она га обвија

МАРКО

Јала хај!
(*Заврисну, ишчезну*)

ВАИСТИНА

Оде, оче, у тамнило:
ја ћу за њим!
(*Пође, али се чу опет завијање вука*)
Снова вуче завијао,
без некоје то не може бити!

ВАСИЛИЈЕ

Врн' се натраг –
(*На јелу слетио гавран. Трипут загракта, па се мртав
стропшта*)

смрт се јавља нама:
за Марком је и гора и вода,
па наричу, гдје се душом бори!

Баци крст, куд оде Марко, кад се чуше одоздо гласови.

ВАИСТИНА

Зову мога господара... амо!

III ПОЈАВА

ВАСИЛИЈЕ

(*видје гдје улази дванаест себара, те их пита*)
Шта зовете Марка?!

ПРВИ СЕБАР

За невољу дозива се Марко, – гдје је!

Магла одоздо куља све јаче, с врхунца је вјетар разагнао.

СЕДМИ СЕБАР

Погледајте вису на Урвини,
на њем јунак под покровом спава!

ДРУГИ СЕБАР

Земља га је тамо изметнула!

ДЕВЕТИ СЕБАР

У облаке истурила, себи привезала!

ТРЕЋИ СЕБАР

Кољенима у небо упире!

ПРВИ СЕБАР

Грдне шаке на прса стиснуо!

ДРУГИ СЕБАР

Чело муњи подметнуо!

СЕБРИ

Не да се!... Бори се!

ВАСИЛИЈЕ

Небо челом додирује... ријеч праву чује.
(Нов замах вјетра. Магла застире врхунац, поче бура)
Двојства страшног свијет поприште је,
– ако нема ријечи, ријеч вјечна мук ако је...!?

ДЕВЕТИ СЕБАР

Ево олујине!

ВАИСТИНА

Непогода, – склањајте се, људи!

ДРУГИ СЕБАР

Куд се дједе Марко!?

ВАСИЛИЈЕ

Чудни јесу божји путе:
 за смртником звоно звони,
 а за Марком урла бура, –
 плаче небо, гора одговара!
(У једном се присјети, самом себи)
 Ал ни мука ако нема,
 живот – борба празно сновиђење,
 чежња веза с јавом, што је и ја сагледати морам,
 у бунару, на крај пута – недохода када се пробудим!?
 ... Мир мој опет оте, Марко: нема бића без бола!

Завапи очајан, изгуби се у пећини. Себри разгледају за Марком. Замах јака вјетра, те ће зовнути Први.

ПРВИ СЕБАР

Марко...!

СЕБРИ

(остали прихватише зов)

Марко! Марко!

ВАИСТИНА

Олујина, склањајте се, људи у пећину!

СЕБРИ

Олуја! Олуја! У пећину!

ВАИСТИНА

Амо!

(Себри нагрнуше за њим. Он опази у једнога гусле)
 Гле гусала... да пјевамо Марка,
 док је пјесме, жив међ нама Марко!

СЕБРИ

Бура!... Олуја!

Улазе у пећину. Невријеме преотимље маха. Кроз маглу се види, како посједаше око гуслара: кроз вихор се чује, како запјева

СЕДМИ СЕБАР

Ево пјесме за јунака Марка,
да му име никад не умине,
како сада, тако довијека!

Глас му надјача олуја, видик сакри снијег; у магли и таму, у бури и пјесми нестаје свега

КРАЈ

ПОГОВОР

ЂУРО Ј. ДИМОВИЋ (Јасеновац, 2. XII 1872 – Београд, 25. XII 1966), спада у ред „плодних” драмских писаца и верује се да је написао тридесет и пет драмских дела. Од тог уистину завидног броја тек мањи број је штампан и извођен на позоришним сценама, а знатан број остао је у рукопису.

Основну школу свршио је у родном месту, нижу гимназију у Петрињи и вишу у Српској гимназији у Новом Саду (1892) где је стекао наклоност према књижевности и позоришту и добио шире културно и уметничко (посебно музичко) образовање. На будимпештанском универзитету студира медицину (као питомац Текелијанума) коју усавршава у Паризу. Оболевши на плућима, путује по Средоземљу и из Шпаније шаље дописе „Србобрану” у Загреб. Вративши се у Будимпешту завршава медицину (1898), једно време ради као лекар у Болници милосрдних сестара у Загребу и у родном месту као општински лекар, затим одлази у Брисел, Берлин и Лондон ради специјализације за зубног лекара. Његова кућа у Загребу била је са-

стајалиште уметничког и књижевног, а посебно позоришног света. Напустивши зубарски позив пресељава се у Београд 1937.

После првих објављених радова – *Писма из Шпаније* (1899) и романа *Вјереници* (1900) – посвећује се драмском стваралаштву и есејистици, а сарађује и у многим листовима и часописима. Често је путовао у западне земље Европе и Америку, Африку и Азију, а боравио је неко време и у Варшави где студира пољске позоришне прилике.

Драмским стварањем рано је почео да се бави; први концепт драме *Краљевић Марко* потиче још из времена Димовићевог боравка у Јасеновцу (око 1907). На сцени Хрватског народног казалишта у Загребу које га је прихватило као свог „кућног аутора” прва му је изведена драма *Диоба Јакшића* (1913), а затим комедија *Змија младожења* (1917), па трагедија *Војвода Момчило* (1921), *Баш Челик* (1925) и *Свети Игњатије* (1928) и као последња, херојска драма *Краљевић Марко* (1930) која је и штампана у издању Матице хрватске још 1919.

После загребачког праизвођења *Краљевића Марка* (9. мај 1930; Редитељ: Иво Раић; Сценограф: Љубо Бабић – Извођачи: Јозо Лауренчић /Урош/, Виктор Бек /Вукашин/, Дубравко Дујшин /Марко/, Фрањо Сотошек /Љутица Богдан/, Нина Вавра /Јевросима/, Вика Подгорска /Јелица/...) и гостовања Хрватског казалишта 12. јуна исте године (1930) на сцени Народног позоришта у Београду, овај Димовићев комад премијерно је изведен и на једној иностраној сцени. Био је то прашки Народни дивадло који је први пут извео *Краљевића Марка* 30. новембра 1930. у преводу Јана Худеца и ре-

жији Звонимира Рогоза, загребачког уметника који је већ две године деловао у Прагу као глумац и редитељ, док је инсценацију у стилизованој сценској слици извео Властислав Хофман. Музика је била поверена нашем Предрагу Милошевићу, улогу Краљевића Марка тумачио је чувени чешки глумац Вацлав Видра, Јелицу Леополдина Досталова, Мину од Костура Хуго Хас итд. Димовићев комад изабран је и уприличен поводом прославе празника уједињења Срба, Хрвата и Словенаца која је у Прагу трајала пуна три дана и у којој су учешће узели не само уметници, већ и политичари, просветни радници, школе и целокупно грађанство. Тако се после Војновића, Беговића, Косора и Огризовића још један наш драмски писац обрео на подијуму прашког Народног дивадла.

Најзад, седам година касније, 2. маја 1937. београдска публика је имала прилику још једанпут да види Димовићевог *Краљевића Марка*, овог пута као премијеру ансамбла Народног позоришта. Редитељ је био Радослав М. Веснић, сценограф Станислав Беложански, костимограф Милица Бабић, а улогу Марка тумачио је Светолик Никачевић, Добрица Милутиновић Вукашина, Дара Милошевић Јелисавету, Роксанда Луковић Јевросиму итд.

Димовић је имао задовољство да види своје дело прво изведено у новој обновљеној позоришној згради на Врачару чиме је престонички театар писцу указао несумњиво високу част.

Познато је да легенда о херојству Краљевића Марка није баш срећно искоришћавана у нашој драмској баштини, као ни многи покушаји транспоновања епског

у драмско ткиво. Основна замерка књижевне и позоришне критике упућене Димовићу управо иду у том правцу, па тако на пример др Ранко Младеновић каже да је „Г. Димовић компликовао ово питање. Епски је изложио судбину народног јунака. Не зна се да ли је спасавао историју или легенду; или је хтео да спасе и једно и друго истовремено. Он је хтео да сумира разне Маркове душевне и етичке манифестације, и да их повеже међуобно како кад у моменту затреба: час историјом, час легендом. Погрешка је у епском склапању сцена, у епском развијању целокупне илузије. Сама по себи личност Краљевића Марка епски је раширена; није драматично сажета. То је тешкоћа ван пишчевог домашаја. Стари драматичари подлегли су гусларском менталитету у обради сличних мотива. Занимали су их пре физички објекти наших народних јунака (топуз, вино), а психичка драма била је секундарна. Продужавали су и подржавали су гусларску традицију, а то значи епску, а не драмску легенду. Г. Димовић, међутим, покушава да психички део драме попне на прво место. Али, између гусларске диалектике и шекспировске импровизације, писац често губи равнотежу. Према скали душевних експресија својих драмских личности, писац је развлачио и сужавао ритам целе драме. Строфе је претворио у активне и пасивне градације. Описну и декоративну радњу изражава пасивном, а емоционалне моменте активном градацијом (Марко, Јелица, Мина). Кроз целу драму Мина је јаговски тип, и као такав љубавни такмац Марков. Тиме је Г. Димовић појачао драматични елеменат свога комада. Али је, с друге стране, промашио циљ оној

епопеји хероства, којој је искључиво тежио, јер је Марка поставио више но што треба у љубавничке позе, које су – и по историји и по легенди – биле равнодушне народном хероју.”¹

Сам писац за свог Марка каже да је ”сав у парадоксима, у нелогичностима, у тако значајним трзајима и разбарушеностима инстинката и осећања, који су типични по нашег човека. Марко је и боем и левента, и хајдук и песник, анархиста и бунтовник, али типичан кошмар карактера нашег расног типа. Можда је зато и био тако близак нашој публици, јер она у тим нелогичностима налази самог себе, расу... Марко је проклет од оца али благословен од мајке, и зато што иде стопама мајчиним, стопама правде, отац га проклиње. У томе лежи трагедија: недокучива истина о вредностима разних нагона и утицаја, о вредностима које немају нигде до у проклетству и смрти циљ и решење... Клетва и благослов иду заједно, као минус и плус, и та јака осећања воде до трагедије. Добија се један чудан чвор, парадокс, нерешив или само схваћен, нелогичан или само визионаран. Али, он је тако стваран, тако садржан у нама, да нешто еклатантније у нашој психи није могло ни да се створи...”²

-
- 1 Д-Р Р. М. (Ранко Младеновић), *Г. Рајићева режија „Краљевих Марка” од Ђуре Димовића*, Српски књижевни гласник, Београд, 1. јул 1930, књ. XXX, бр. 5 стр. 395-397.
 - 2 *Г. др. Ђуро Димовић написао је „Ђурђа Смедеревца”, који би се први пут могао давати о прослави 500-годишњице смедеревског града*, Време, 13. јун 1930.

Загребачка и београдска инсценација *Краљевића Марка* Ђуре Димовића имала је много мање успеха код домаће публике и критике, него прашко извођење. Загрепчанима су Београђани замерали чињеницу да се у подсвести глумаца тешко назирао онај инстинктивни и наслеђени грч „фаталног православља” и ћудљивог херојства средњовековних јунака, који су се, с једне стране гушили у византинизираним утицајима, а с друге стране, у сировом и легендарном замаху наше „расне мистике”. Извесна „католизирана картонажа”,³ представе чинила је целину за себе, и као таква оцењена је изванредно, али је била, по општој оцени, изван пишчеве легендарне базе.

За београдску представу критика вели да је редитељ Веснић знао слаба места дела и зато је радио са глумцима који су своје улоге носили „збиља херојски”.⁴

Чехословачка критика је, међутим, имала много више разумевања за вредност Димовићевог дела и чак га проглашава „главним представником југословенске баладске драме” у којој Димовић, за разлику од Војновића и Огризовића, на пример, којима је то био само искорак из ширег опуса, синтетизује своју личну филозофију и иде јединственим путем. Такође, истицали су пишчеву способност да уобличи тако јединствену и ефектну драму од тако различитих и често контра-

3 Види нап. бр. 1.

4 Константин Атанасијевић: *Премијера Димовићеве драме „Краљевић Марко”*, Време, 5. мај 1937.

дикторних епских песама о Краљевићу Марку. Димовић се после премијере и лично представио публици и добио свеопшту похвалу.⁵

Краљевић Марко је према Димовићевој замисли други део трилогије (први *Војвода Момчило*, трагедија у три чина и трећи *Ђурађ Смедеревац*).

Олга МАРКОВИЋ

5 J. R. Marek, *Gjuro Dimovic (K premiere jeho dramatu „Kralevic Marko“)*, Narodni listy, Praha, 30. X 1930; Zd. Hajek, *Dimovicuv Kralevic Marko*, Lidove noviny, Praha, 2. XII 1930; Sjc, *Vecer SHS, Kralevic Marko. Hrdinske drama o peti obrazech*, Lidove listy, Praha, 2. XII 1930; E. Synek., *Jihoslovanska historicka hra v Narodnim divadle*, M. Z. Ceske slovo, Praha, 2. XII 1930...

CIP - Каталогизација у публикацији:
Народна библиотека Србије, Београд

886.1/.2-2

ДИМОВИЋ, Ђуро

Краљевић Марко: драма у четири чина / Ђуро Димовић..
- Београд: Музеј позоришне уметности Србије, 1999
(Земун: Галеб). - 222 стр. ; 15 цм.
- (Библиотека Драмска баштина; коло 6, књ. 3)

Тираж 500. -

Стр. 216-222: Поговор / Олга Марковић.

929:82 Димовић Ђ. 886.1/.2.09-2

а) Димовић, Ђуро (1872-1966) "Краљевић Марко"

ИД = 76989708

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ШЕСТО КОЛО

Књига 1

Милош Перовић
СЛЕПИ БРАНКОВИЋИ

Књига 2

Милош Перовић
РАЗОРЕНИ ДОМ

Књига 3

Ђуро Димовић
КРАЉЕВИЋ МАРКО

Књига 4

Ђуро Димовић
ЂУРАЋ СМЕДЕРЕВАЦ

Књига 5

Ђуро Димовић
БАШ ЧЕЛИК